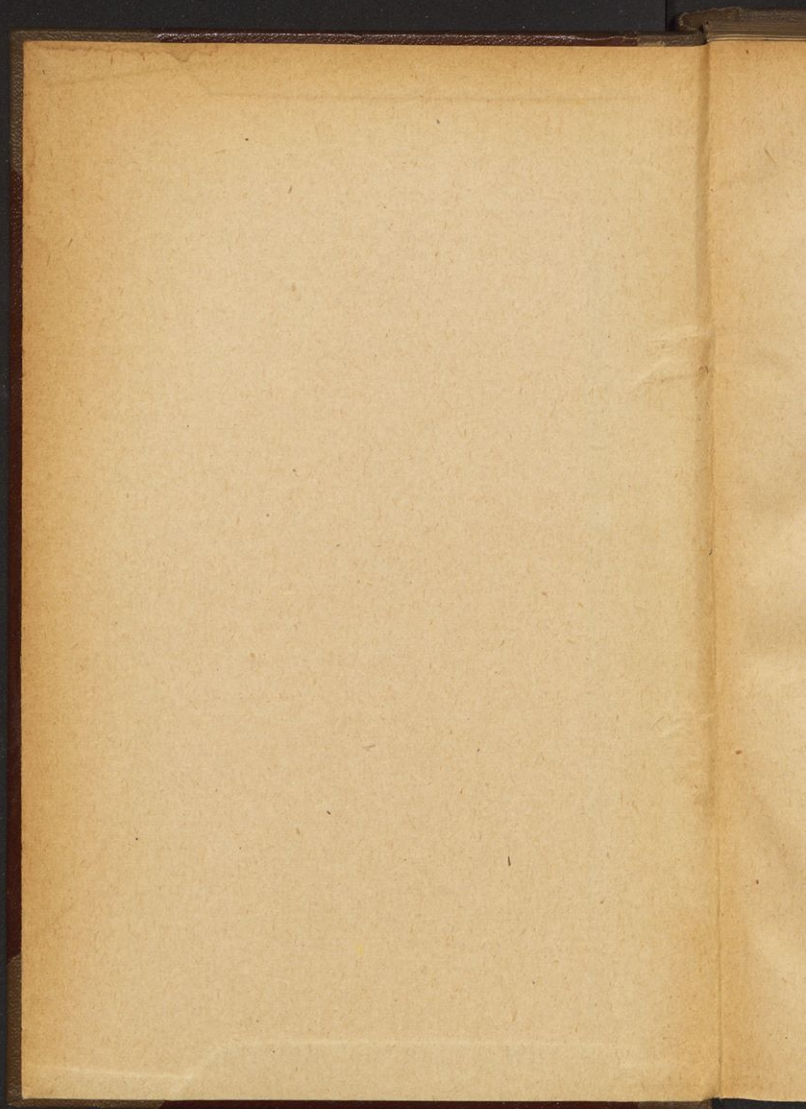

46494

IVAN ZOREC:

POMENKI.

V LJUBLJANI 1921.

□ □ □

SAMOZALOŽBA.

NATISNILA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI.

Ivan Zorec:

Pomenki.

V Ljubljani, 1921.

Samozaložba. — Natisnila Narodna tiskarna.

46494

030006181

Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov

V sobi šte. 12.

Ko je Ivan Zakotnik stopil za bolničarko v visoko, svetlo vežo, je pridržal kljuko, da ne bi omahnil v silnem kašlju, ki ga je bil zgrabil.

»Tjale —,« mu je bolničarka pokazala bel pljuvalnik v kotu za vrati.

Ko mu je odleglo, je bil pljuvalnik krvav, po gosti, široki bradi je trepetajoče polzela rdeča sled. Z drugo roko se je grabil za prsi in se hropeče oddihaval, kakor bi si hotel zrahljati tesnobo, ki je mabila njegova bolna pljuča.

»No, nič hudega,« je dejala in ga potegnila za seboj. »To vse preide počasi.«

Ko sta stopila v dolgo, svetlo sobo, so se trudno okrenile glave na belih zglavjih, žareče oči so se mrzličavo uprle vanj.

Star mož na bližnji postelji je vzdihnil in polglasno zatožil:

»Na —: je že drugi tu!«

Bolničarka ga je svareče ošvrknila z mirnim pogledom, ki se je mimogrede ujel z Zakotnikovimi očmi.

»Tu je vaša postelja, gospod Zakotnik,« je stegnila roko proti prazni postelji sredi vrste ob steni.

Skoraj malo v zadregi je bil in prestrašen pa utrujen in slab. Iztežka se je zgrudil na stol in se je ozrl po sobi. Vsi pogledi so ga tiščali na sedež, nihče ni spregovoril besedice. Nazadnje se je odločil in se je začel počasi slačiti, kakor bi se hotel še premisliti in morda kar pobegniti iz te čudne sobe. Zareče oči pa so ga venomer držale in so ga popustile samo, ko so se bolniki začeli suho in brezuspešno odkašljevati. Kašljala je vsa soba, da se se sunkoma privzdigovale koščene rame izpod odej; kašljali so bobneče, hreščeče in piskajoče, da so se skoraj kar šipe tresle na oknih.

Med tem silnim kašljanjem se je slekel in se ogrnil z modrikasto haljo.

»No, zdaj pa lepo pojdiva, da se še stehtava malo,« ga je povabila bolničarka, ki mu je uredila posteljo.

Kakor otroka ga je vedla, z nobenim trenom oči ni pokazala, da ima opravka z mladim možem, kateremu včasih ženske niso mogle gledati v slačeče oči brez onemoglega trepeta sladke groze. In mlada še in brhka je bila ta ženska.

»Kakšen neki moram biti —?« pomisli Zakotnik in vzdihne.

»Kar tule gor stopite. — Tako. — Petinpetdeset kilogramov —«.

»Koliko?« se ustraši. »Kakor slečen zajček!« Nasmehnil bi se rad; ali strah, čuden strah in občutek nekega ponižanja mu lezeta v tresoče se noge.

»Zdaj pa spet lahko greva,« sili ženska. Njegove noge pa so kakor vkopane, nad kolenom mu drgečeta dva živca. Ta drget pozna od takrat, ko mu je zdravnik povedal, da bi se ga mogla lotiti tuberkuloza. Kakor bi bil pijan, omahuje počasi do svoje postelje in se ves zasopel ujame ob skončnico.

Ko leži vznak, se umiri nekoliko in premišlja.

»Hudiča, morda sem pa že jetičen!«

Otrésel bi se rad te strašne misli, a ne more. Pošast leze vanj in gomazi po njem. Siromak gleda po bolnikih in mu je zmerom tesneje.

»Drugače bi me ne dali med te reveže, ki so z eno nogo že v grobu. — Ali pa so me vtaknili sem kar tako, ker je bilo še prostora? Ampak nevarno je tu, še nalezal bi kaj. Ko pride zdravnik —.«

Dejal mu bo, da je to najbrž pomota, saj on ni tako strašno bolan. Slab je res, pa to ni nič. Ampak med te reveže ne spada še. Kakšni so vendar! Če ne bi imeli kože na sebi, bi jim kar kosti zropotale narazen. Najhuje pa se ti zdi, če jim pogledaš v oči. Kadar zakašljaš, se jim zasvetijo in se srečujejo z drugimi očmi, in vsi te obtipujejo in presojujejo. Ti žareči oglji te pečejo in palijo v dno bolečih prsi in te skelijo, kakor rezek kes po grehilih, ki jih ne znaš obžalovati, ker je tvoja vera v življenje še prevelika.

Na desni postelji se obrne sosed in votlo zakašlja. Ivan Zakotnik občuti tipajoče oči in se ozre. Suh in medel obraz se pogreza v belo blazino, po bledem čelu padajo znojni prameni kuštravih las, mrzličave oči gorijo in ga nemo gledajo.

»Ali ste že dolgo bolni?« spregovori naposled.

»Saj prav za prav nisem bolan, samo oslabe sem.«

»In zdaj ste prišli sem. Napak je bilo to. Še danes bi pobegnil odtod, če bi mogel.«

»Kaj je tako hudo tu notri?«

»Par noči prebijte, pa bote videli!« ž

»Ne ostanem dolgo, moja bolezen ni tako zares. Tudi časa nimam, da bi polegal.«

»O, tudi meni se mudi ven. Brivec sem. Vse sem bil že pripravil, da bi začel s svojo brivnico. Tudi zaročenka me čaka.« je dejal nekoliko tišje in si je segel v lase.

»Kako se človek poti zmerom. Le verjemite mi, da je ta vročica samo zaradi neprimerne hrane.«

Posegel je na mizico kraj sebe po glavniku in ogledalu in se gizdavo razčesal.

»Ob treh so obiski. Nočem, da bi me Milka videla tako zmršenega.«

Bolniki so ga gledali in so se spogledovali; okoli ust se jim je zarisal zasmeh.

Toda brivca je zatresel silovit kašelj, da mu je ušel glavnik iz rok in je odskočil po odeji.

»Da bi le ta naduha ne lezla name! Veste, saj mi ni kaj sile; malo prehlajen sem, ali pa me res

hoče naduha. Pa kaj bi z njo, ko sem star komaj dobrih trideset let?«

Oči po sobi so se srečavale, zasmeh je bil različnejši.

Tudi Zakotniku bi bilo šlo skoraj na smeh, ko ga je opazoval v njegovi gizdavosti in slabosti, a polnega vere in upanja.

»O, takle pa gotovo še nisem! Če ta tako trdno verjame v ozdravljenje, kako bi jaz dvomil?«

»Vstal bom, ko mi vsaj malo odleže,« je dejal brivec in si uredil lase.

Za njegovim hrbtom je napravil sosed križ z roko po zraku in se spogledal z Zakotnikovimi očmi, kakor bi hotel reči: Revež!

Ivanu Zakotniku je bilo neprijetno.

»Kaj neki je tem ljudem, da so taki?« Sitne misli so ga objele.

Ko je odbila ura tri, so začeli prihajati obiskovavci. Tiho so obstopali postelje in so se polglasno pogovarjali. Bolnikom so žarela lica in veselo so se svetile globoke oči. Zakaj vsi so govorili o zdravju in srečni bodočnosti.

Tudi Milka je prišla. Sedla je ob ženino postelj, na njeni okrogli, sočni postavici so drhteče počivale bolnikove hrepeneče oči.

»Ali si vse pripravila?«

»Vse sem pripravila.«

»Veš, po poroki bova kam šla. Ne predaleč. Na pomočnike se človek ne more vselej zanesti, veš?«

»Seveda, seveda.«

»Kaj pa oprava za brivnico, ali je že tu,«

»Vse je že na mestu, nič se ne boj!«

Ivan Zakotnik je poslušal in se je čudil. V Milkinih očeh je videl prevaro, ki ji jo je usilila ljubezen, ali pa narekovalo sočutje ljubečega njenega srca.

Ko je odhajala, so jo spremljale vse oči. Brivec si je pokrtil obraz in je zaihtel. Tudi Zakotniku se je inako storilo; obrnil se je in si je utrnil solzo.

»Veste, saj mi ni nič posebnega,« je dejal brivec, ko se je pomiril. »Milka je rekla, da se ji zdim mnogo mnogo bolji od zadnjič. E, ko bi vsaj še ta sitni kašelj malo odnehal!«

»O ti revež, ti otročji — na smrt bi se rajši pripravil,« je jokavo učil starec za vrati.

Zenin ga je srdito pogledal:

»Osel ti kronani! Sam se pripravljaj, šema stara!«

Dan se je nagnil, kašljanje se je pričelo, na licih so zacvetele rdeče rože, iz oči je gorelo.

»Koliko?« je vprašal brivec slabiča na levi strani.

»Devetintrideset,« je odgovoril komaj slišno in je odložil toplomer.

»Jaz imam danes nekaj več — šest črtic čez devetintrideset. Pa bo jutri bolje,« se je tolažil brivec.

Tudi Zakotnika je treslo, a temu stanju ni pripisoval posebne važnosti. — Kaj bi maral, če bi bil zdajle na svojem rojstnem domu! Kako lepo je tam, ko sije solnce, v smrekovi hosti pa šumijo pove-

terja; pod smrekami in bukvami je tiho in mirno kakor v cerkvi. Po dolini se praši vonjavo klasje, nad njivami se veseli svojih zdravih pljuč veseli škerjanec. In solnce je in toplo in zdravo. O, tisto naše lepo solnce — kakor martinček bi se grel! Pa v smrekovo hosto bi hodil, tam bi hitro ozdravel. — Ali kam bi? Rojstni dom je v tujih rokah, ker ga on ni maral in je rajši rinil v to mračno mesto, da se mu ne bi bilo treba ubijati s poljskim delom. Mlajši brat pa je posestvo zagospodaril in zapil in nazadnje zbežal v Ameriko . . . Vse hrepeneče misli so vasovale daleč, daleč. Ob uri zapuščenosti in nadožnosti je začutil mehke roke izgubljene domačije, kako mu otirajo znoj z bolestnega lica. S pametjo in srcem ljubi dom, ki ga nima več, lepi domači kraj, ki nima več prostora zanj. Še kleli ga bodo, ko bo občina plačevala za njim. — Vendar pa hoče še v domače kraje, ko le malo okreva. Morda mu vendarle odkažejo skromen kotiček, kjer je preživel svojo mladost . . .

Zadnji žarki večernega solnca so se usipali skozi visoka okna in so blaženo počivali na belih posteljah. Bledi in medli obrazi z rdečimi lisami na upadlih licih so rumeneli in goreli, odprte oči so žarele kakor neugasli oglji na pojemajočem ognjišču.

Pred Zakotnikovimi očmi obstane vsa pozabljena lepota domačih krajev. Okoli usten mu hoče zaigrati miren smehljaj, nosnice se mu širijo, kakor bi čutile vonj smrekove hoste. —

Ponoči ne morejo spati. Med nemirno drema-
vico se obračajo in hripavo kašljajo v nadušljivih
napadih. Bolničarka hodi gledat onega slabiča, ki je
imel toliko mrzlice. Popravlja mu oznojeno zglavje
in tiho odhaja.

Ivan Zakotnik dremlje in se greje na solncu
pred domačo hišo pa po hosti hodi in zdrav je in
krepak. Kakor otrok se veseli širokih pisanih trat
in šumečih visokih smrek.

Naenkrat se zdrzne. Brivec grgra, slabotno
zavija in utihne. Bolničarka se sklanja nad njim. Za-
strta svetilka izpod stropa medlo obseva mirni
brivčev obraz.

Starec za vrati glasno vzdihne:

»Bog daj večni mir in pokoj njegovi duši!«

»Bog se usmili vseh vernih duš v vicah!« pri-
tegne oddaljen vzdih.

Bolniki se predramijo in šepečejo.

»Revež, kako si je želel zdravja!«

»In kake naklepe je koval še danes.«

»No, prestal je.«

»Kaj bo neki Milka? Pa saj je bila priprav-
ljena.«

»Beži, beži! Tako brhko dekle si bo znalo po-
magati.«

Dva strežaja tiho prineseta nosila in molče od-
neseta mrliča.

»Revež.«

»Revež.«

To je zadnji pozdrav gizdavemu in po sreči in življenju hrepenečemu brivcu.

Ivan Zakotnik bulji za nosilnico v nemi grozi in ne more več zadremati.

Sredi noči krikne oni slabič z vročico, po rjuhi plane krvav curek, visoko krileče roke mu omahnejo po odeji.

Predno ga odneseta zaspana strežaja, se ozreta po sobi, kakor bi hotela počakati, ali se odloči še kdo.

Ivan Zakotnik sede pod zglavje, blazen strah ga grabi za boleče prsi. Med treskajočim kašljanjem so se predramili še oni bolniki, ki so še dremali, in se prežeče opazujejo, kakor bi ugibali, kdo je na vrsti. S togotno trdovratnostjo odbijajo in kjubujejo žarečim medsebojnim pogledom, in oči vpijejo:

»Jaz nisem še na vrsti, kaj me gledaš? Sebe glej in pripravi se!«

Starec za vrati prebira molek; debele jagode enakomerno padajo med tikatakanjem okrogle stenske ure.

»Bog nam daj srečno zadnjo uro!«

»Spite, oče, spite!« godrnja sosed.

»O, saj bomo kmalu spali vsi . . . Dva sta nocoj že ugasnila.«

Nekdo pridušeno zaihti v blazine. Tu, tam se skrije glava pod odejo.

Tudi po Zakotnikovem licu drsijo debele solze. Zakaj joka? Bog ve, ali teh solza se ne bi mogel ubraniti.

Vso tisto dolgo noč ni več zatisnil oči. —

Drugi dan dopoldne sta prikašljala nova bolnika. Kakor včeraj njega, tako so gledali in ju zlovesče opazovali vsi, tudi Ivan Zakotnik, ki je začel razumevati te vročične poglede. Vsi vidijo v vsakem, ki hodi polnit pripravljene postelje, skoraj nekakega rešitelja, ki ga morda smrt prej zagradi in prizanese njim samim; obenem pa se veselijo, da imajo družbo v svoji nesreči. — V zadregi sta se ozirala, in skoraj jima je šlo malo na smeh, ko sta se počasi slačila. Kakor bi bila doma, sta mirno legla na prazni postelji; tako mirno sta legla, kakor bi bili postelji pripravljeni od vsega začetka nalašč za nju.

»Kdo je bil meni napravil prostor predsinočnjim?« se vznemiri Ivan Zakotnik in se ne upa nikogar vprašati.

»Zato so me tako gledali —,« pomisli, in zona ga obliva.

Kaj bi izpraševal, saj je vseeno, ali se mu je umeknil včeraj ali že prej. Zdaj pa ima vsaj soseda, s katerima bo lahko govoril, če bi mu bilo dolgčas. Moža sta po vsem videzu bolnika kakor on sam in, ali veseljaka, ali pa vdana v svojo usodo. Kar tako se obrne v ono stran, da bi našel besedo. Ali tu vstopi bolniški duhovnik in še prijazno razgleduje po sobi.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

Nekateri nekaj zamrmrajo, drugi se molče zagledajo v strop ali v kot.

»Ali bi hotel morda kdo, da ga previdim s svetimi zakramenti?«

Vsi molčijo, tudi starec za vrati odmajuje.

»Zakaj ne veste ne ure ne dneva, kdaj vas pokliče Gospod —,« prijazno svetuje mašnik.

Ivan Zakotnik je že hotel prikimati, tudi zato, da bi rešil iz zadrege ljudomilega starčka, a se ni upal.

»Vsi bi se mi smejali; morda bi potem še umrl, ko niti bolan nisem kaj posebno.«

Duhovnik pa se kljub svojemu neuspehu smehlja in počasi drsa proti vratom, kakor bi čakal, ali se kdo morda vendar ne premisli še. —

Bolnik blizu okna se tiho nasmehne in mahne z roko za njim; v zamahljaju je bilo: Bog te nesi!

»Kaj neki misli! Čudno, da nam še sveč ne začenjajo že prižigati — ha-ha-ha!«

»Pa res: sam naj se rajši pripravi.«

»Nevarna reč to; pripravi se na smrt, pa te začne daviti. — Hudiča, jaz še ne mislim zemlje z nosom podpirati.«

»Tudi po meni še ne bodo tako kmalu krti rili!«

Tega pa posili vendar prasketajoč kašelj in ga stresa, da ječi železna postelja. Ko ga nekoliko popusti, odmekne od ust krvav robec in ga spretno skrije.

»Sama pošast vedi, kdaj sem se tako grdo prehladil? Grlo mi je menda že kar razpraskano. — Ta nesrečni kašelj —! Potem ni čudno . . .«

Vse skupaj je bolnike menda nekoliko razburilo. Začeli so kašljati, regajoče, piskajoče, treskajoče, suho in votlo.

»Kakšne zdravnike imamo! Vsak dan dvakrat te hodijo gledat in pretrkavat, to je menda vse, kar znajo. Kašelj naj nam ustavijo, pa bomo vsi na nogah in zunaj!«

»Tristo —, jaz pojdem h konjederki, če bom še dosti rigal.«

»Jaz bi tudi šel, pa mi noge otekajo. Kaj ne bi: zmerom vznak, nobene hoje!«

» Mene pa šiva po sklepih, da vidim vse bogove naenkrat.«

»In postelja me je oslabila, da bi me šestletno dete lahko podrlo.«

»Kaj ne bi oslabei, ko pa človek ne more ne jesti ne spati vse te strašne, dolge noči.«

»In proti jutru se spotiš, da si kakor bi te iz vode potegnil.«

»Vse te bolečine in težave imam tudi jaz,« pomisli Ivan Zakotnik in se zamisli. »Ali jaz ozdravim, moram, hočem ozdraveti! — O, če bi bil doma, kako hitro bi bil dober! V sopari poparjenih ovsenih in senenih plev bi mi prešlo trganje, prehlad in vse.«

»Da, kašelj, kašelj,« pravi Zakotnikov sosed. »Kje sem tega zlodja le izteknil, bi rad vedel.«

»Jaz bi zase vedel,« pravi drugi. »Nekoč sem se bil napil — o, kolikrat sem se ga bil že prej tudi

nabral! — pa je bilo menda že pretežko: omagal sem ob potu, pa dež me je napral. Začel sem krehati in še bolj piti, ker me je zmerom nekaj praskalo po grlu, in ker sem začel slabeti. Pijača me je bila še vselej na noge spravila, če sem se bil kaj snel s tečajev. Zdaj pa se nisem mogel več popraviti.«

»O, vinčka sem tudi jaz pognal — he-he! Lahko rečem, da sem ga več nosil v sebi kakor bi ga bil mogel na sebi. Ko pa me je začel dušiti ta hudičev kašelj, se mi je pa vse uprlo.«

»No, jaz sem pa tudi rad izpodbil kako živahno žensko živalco! O, ko sem bil takole malo vinski, mi ni odšla, če le ni v ogenj skočila ali pa v vodo.«

»Čast Bogu, očetu nebeškemu, žensk se tudi jaz nisem branil! Naduha spravi od kruha, pravijo. Jaz pa pravim: od žensk tudi! — Ko sem bil že prehlajen in sem kašljal kakor nadušljiv konj, sem bil izteknil okroglo, prikupno kuharico. Takole srednje starosti. Veste, take so najboljše. Vedo, kako in kaj, in ne mislijo na drugo kakor kako bi se ti bolj prikupile, da bi te dlje imele in bi jim bolje zalegel. Kaka mlada prismoda pa se obesi nate, cimeri se, in se je ne moreš otresti, ko se ure iztečejo.«

»Meni se zdijo starejše nevarnejše. Taka bunka bi me bila nekoč skoraj ujela v svoj kurnik.«

»Seveda, če se ji maličiš z ljubeznijo in s takimi neslanostmi. Grob in trd in predrzen moraš biti, pa je. Najpametnejša ženska ima možganov komaj za pol kavne žličke.«

»Tisto že, ampak najmodrejši mož ti kar strepeče, če ga pobožajo krotke oči prijazne ženske. Kaj bi bil svet brez tega?«

»Tule notri bo slaba; kar večno devištvo bo treba zaobljubiti. — Ali bolničarka ni napačna ženska.«

»Beži, beži! Še zmeni se ne za nas. Kakor bi bili otroci ali pa starci!«

»Le čakaj, ženišče, da me mine kašelj —!«

»S tisto kuharico torej sva se bila zmenila za ljubezen ene cele prekratke noči. Ob določeni uri jo primaham; ko pa me hoče skriti v svojo sobo, me popade kašelj, in začnem nabijati, da je kar pokalo in odmevalo po temnem hodniku. Babnica krili z debelimi rokami, da ji valovi mehavo oprsje kakor voda v škafu, in me rine proti izhodu. Jaz pa se zgrabim za vrata in kašljam in loputam kakor bi bil doma, kašljam in se sopeče oddihujem. ‚Kaj pa je, Ana?‘ priplava gospa, lepa gospa, bela gospa, svečo drži nad glavo, da ji širok rokav počene pod pazduho — Kriste elejson, taka roka! — in naju čudno gleda. Pobegnil bi bil rad, pa si nisem upal izpustiti vrat, tako me je vil kašelj. ‚Potrkal je,‘ pravi Ana, ‚ko sem mu odprla, je začel kašljati.‘ — Sakramenski kašelj!«

»Krašt in k dekletom ne bi mogli hoditi!«

»Sitno, res. Ampak meni se je primerila še neprijetnejša stvar. Prehlajen sem bil že nekaj časa in kašljal sem, da je bilo joj in Bog pomagaj.

Pa se zmenim z dekletom, rdečim in sočnim kakor jabolček, in pride k meni. Pa se mi je primerilo kakor še nikoli poprej . . . ! Nič ni bilo . . . ! Nobene moči. Kakor starec! Prav nič si reva ni mogla pomagati z menoj. Nazadnje se je razjezila in je odvihrala. — No, lahko si mislite, kako me je bilo sram! — Oh ti prekleti kašelj, že zaradi tistega jabolčka te moram kleti!«

»Kašelj človeka izsuši in ožme, pa je. Kajpa.«

»E, če bi se bilo to tudi meni pripetilo, bi najbrž zdajle ne bil tu. Pa kako? Zdrav sem bil kakor gora in neugnan babjek. Pa sem izteknil spolno bolezen; nič posebnega ne. Ali posledice so bile hude. Shujšal sem in potem sem se menda še kaj prehladil. Odkar sem imel tisto sitno bolezen, nisem bil več prav zdrav. — Preklete babe, umazane!«

»Mene je samo vinček podiral. Lepo je bilo pa le. Dokler so nas trpeli v krčmi, smo pili, kadili, da bi bil dim lahko kar rezal, in prepevali smo kakor zvonovi! Potem pa domu, ali pa še ne. Noč ima svojo moč, in iz vseh kotov te še kliče greh, lep ali grd, da je le greh. Saj mi teh grehov res ni žal. Kesam se samo tistih, ki jih nisem utegnil storiti. — Ko pa sem se počasi le odpravljajl proti domu, so vse hiše stale na glavi in so se vrtele; jaz pa tudi, saj sem bil mlad, zdrav in močan, da bi morala, če bi bil stisnil sedem let star suh les, voda kapati iz njega. — O, ko bi bil že skoraj spet zdrav!«

»Le brez skrbi, prijatelji! Še ga bomo pili, še bomo fantovali! — Samo kašelj, kašelj —.«

»Ko ozdravim, se napijem, da bom spet enkrat vesel, kakor je prav!«

»Jaz pa si dobim dekle in se oženim, da bo mir!«

»Tako, ko se malo izližem, pojdem po svetu. Tam je morda še lepše.«

»O, jaz pa se priženim na kako posestvo. To bi bilo nekaj zame. Vzel bi tudi vdovo.« —

Bolniki so menda govorili preveč in preživahno. Začeli so kašljati, da se je zganil starec za vrati, ki je podnevi dosti predremal. Kašljali so in se grabili za prsi in sence.

»Prekleti kašelji! Da bi ga zlodej in še mene zraven!«

»E, kaj, hudiča, dokler kašljamo, imamo še dosti pljuč! Ampak vsaj enkrat bi se rad pošteno odkašljal, samo enkrat —.«

* * *

Ivan Zakotnik jih je ves čas mirno poslušal. Zdaj pa je tudi njega zgrabilo v prsih in zapraskalo v grlu. Cela soba odmeva v nadušljivem kašlju. — Ko se nakašlja, si popravi zglavje in jih gleda. Kako veliko je upanje teh ljudi. Ali vsi vendar ne čakajo jutrajšnjega dne. To je gotovo. Tistile v kotu se čudno zagleduje s svojimi vdrtimi očmi in si z rumenkastimi koščenimi rokami medlo gladi zmečkano odejo. Nos se mu je zožil, ustnice so sivo-modre. Toda Bog ve: ta je dejal, da ga bomo še pili. Ta menda težko še kdaj. Ali on, Ivan Zakotnik,

je drugačen tič in se ne poda kar tako. — Premišlja in se spominja, koliko hudega je že prestal, ko je slabo zaslužil v prašni tvornici; kako neredno je živel, kje vse je puščal svoje moči in svoje zdravje. — Samo da bi bil vsaj toliko bolji in bi mogel na pot! Čeprav mu dajo jesti samo enkrat na dan, — da ga le vzamejo pod streho. Kako bi se okrepil v daljnem domačem kraju! O, tam je čist, smrekov zrak, solnce, vse lepo in čisto brez prahu . . .

Tako je premišljal in je hrepenel in se kesal.

— Zunaj je moral biti lep dan. Solnce je v širokem pramenu teklo skozi velika okna in polnilo belo sobo s prijetno toplino. Mesto je šumelo, tvorniške sirene so zategnjeno vpile, vozovi so grmeli po kamenitih cestah, od nekje je privriskal vlak.

Bolniki so molčali in so prisluškovali znanim glasovom lepega življenja; še vzdihniti si ni nihče upal, da ne bi preslišal, po čemer je tako hrepenelo nemirno srce.

Prijetna solnčna toplina jih je zazibala v blagodejno dremavico. Zaprtih oči so ležali in so težko, hropeče dihali; obrazi so jim bili mrliški, očesne jame so se zdele še globlje, ušesa so štrlela od znojnih glav. —

Ivan Zakotnik ni dremal. Oblivala ga je kurja polt, nato ga je začela kuhati huda vročina. Začutil je veliko utrujenost. Zaprl je oči, ker se mu je bleščalo v svetlih kolobarjih, ki so se tresočče ožili in se lovili iz kota v kot. Kakor bi se bila duša ločila od bolnega telesa in bi živela zase kot eterno, astralno

telo, so se njegove misli zgostile in so se srečavale na že davno pozabljenih potih. Vsi daljni dogodki so oživelili pred njegovimi notranjimi očmi. — Glej jo tamle Ivanko! Kako rdi in se plašno upira in se ne more ubraniti njegove hlepeče moči, ki jo je prinesel s svojega lepega doma. Odrevenela stoji pred njim, bele roke tišči na še ne popolnoma razcevele grudi in ga začudeno in preplašeno gleda. On pa s tresočimi rokami in med koprnečim zadihavanjem divje strga oblekco z nje in — — —. Kriknila je, on pa ji s poljubi prestreza jok . . . O, kako srdito ga je pogledala, ko je zbežala od njega, pohojena in umašana na veke! In potem je obupana drvela v prepad, do katerega jo je privedla njegova strašna strast . . . Srce mu drhti v pekočem kesu. Dà, tistega otroka mu je resnično žal, za ta greh bo težko dajal odgovor. — Ali je odpuščanje zanj? — Zli duh se mu reži izza Ivankinega hrbta: Beži, beži —: če ne bi bil ti, bi bil kdo drugi; pot, ki jo je nastopila, ji je zapisala njena vzgoja prej in poznej . . . Ali Ivan Zakotnik vidi vse in se ne more pomiriti. —

In žena njegovega najboljšega prijatelja — kaj pa ta? Kako ihti reva; rada bi nazaj, a njen greh je prestrašil, da bi se ga upala izpovedati in dobiti odpuščanja. Kako satansko grdo je prilival strupa v njeno dvomečo in slabotno dušo, kako brezvestno in lahkomi selno je ukradel njeno poštenje, svojemu prijatelju pa čast in družinsko srečo . . . Ni Boga, ki bi odpuščal take grehe!

Astralno Zakotnikovo telo bega po vsemirju in išče samo sebe iz vseh posameznih trenutkov od-beglega življenja.

Glej, domača hiša sredi cvetočega vrta. Okna z modrimi okvirji gorijo v večernem solncu in str-mijo v zeleno dolino, obrobljeno z gosto smrekovo hosto — o, nikjer na svetu ni take doline! Mati stopi na prag in se ozira po rebri dolgih, sočnih njiv; iz njiv puhti pretenka meglica kakor širok, pokojen dih krepkih prsi. Koga čaka mati? Ali ne čaka nje-ga? O ti preljubi obraz, kdaj te nisem več videl! Oče in brat zavijeta po kolovozni poti. Znoj si bri-šeta z zagorelih lic, obraz se jima sveti, kakor ni tega videl, odkar je ubežal s svojega doma. — Kako sem bil srečen in čist, pa sem šel iskat sreče in uži-vanja! V prevari sem se spotikal ob trpljenje in greh in padal pod križem težav in pomanjkanja . . . Kje, kako bi se skrtil, kam bi obrnil oči pred svojo sramoto, s čim opral svoje grehe in zmote —?

Ko se je zavedel in je odprl oči, je že silil mrak iz kotov. Za njegovim zglavjem je stala bolničarka in mu je brisala potno lice. Sklanjala se je nadenj in se mu je naučeno smehljala.

»No, vidite: sanje, sanje, nič drugega. — Kako vam je?«

On pa je samo prikimal, odgovoriti ni mogel. Celo telo ga je bolelo, kakor razbeljen svinec je lezla utrujenost po njegovih žilah. Najrajši bi bil zaspal.

Na obrazih bolnikov je rdela strašna rdečica. Vsi so molčali in so ga gledali, kakor bi česa pričakovali.

Ko se je bolje ozrl, je zapazil, da je postelja v kotu prazna. Onega s sivomodrimi ustnicami ni bilo več. Kje je, saj je dejal, da ga bomo še pili?

»A, zato me tako gledajo?« je pomislil in se je skoraj ustrašil. »Zdaj čakajo še mojega konca.«

Neka čudna, še ne občutena vdanost ga je omamila, da je zamahnil v zmedenih mislih in je zaspal.

Ko pa se je zbudil sredi trdne noči, mu je zaplala v srcu radostna misel; poigral se je z njo in je moško odločil: Domu, v dolino temeniško, pa naj bo kakorkoli!

»Zdaj je še mogoče; če pa še dolgo polegam, najbrž ne bom več mogel.«

Ta misel mu je čimdalje bolj ugajala. Blažen je zatisnil oči in je videl toliko krasot, da je kar drhtel v žejnem hrepenenju.

1 Potem je dobro spal kakor že davno ne. Naen-
3 nogah mu je ležal težak kamen in ga je pritiskal, da
2 krat pa se je prebudil in se je strahoma začudil. Na
4 se ni mogel geniti; a ko bi morala postati teža prevelika, se je kamen prevalil in je počasi drsal proti prsim. V prsi mu je segla trda roka, ki mu je zagrabila razbolela pljuča in mu jih stiskala in ožemala.

»Za brivcem in drugimi pojdem — zdajle bo planil curek po odeji,« premišlja popolnoma mirno in se čudi svojemu miru in lahki smrti.

»Kdo bi si bil mislil! Saj smrt res ni tako huda: še par trenutkov bom dihal, pa me ne bo več --.«

Tako premišlja in čaka konca in se mu zdi, da se dviga zagrinjalo, in stopa predenj celo njegovo življenje.

Ko pa mu je tesnoba odlegla, se je razveselil kakor junak, ki je premagal hudo in grdo pošast.

»Opomin je bil: — nisem še zrel, hvala Bogu!«

* *

Drugo jutro je Ivan Zakotnik povedal zdravniku svojo voljo in kako je odločil. Učeni gospod je skomizgnil z ramo, pod brkami mu je igral pomi-lovalen nasmešek.

Hočem, si je mislil revež, ko je trudoma lezel s postelje in se začel oblačiti tako počasi, kakor se je bil v obotavljanju slačil, ko je bil prišel v to hišo trpljenja in smrti — oblačil se je kakor bi se bal očitka in graje. Ko se je oblekel, se je ozrl po sobi, po bledih, suhih obrazih in vseh globokih, začudenih, skoraj zavidnih očeh.

»No, Bog vas obvari, pa dobro in kmalu ozdravite — jaz pojdem,« je dejal, kakor ne bi hotel žaliti trpinov, da jih zapušča, ko je videl veliko njihovo trpljenje.

Bolniki so iznenadeni strmeli vanj, oznojene glave so se molče privzdigovale in so se obračale za njim, a njihove oči so se zasajale, kakor bi ga hotele zadržati.

Na pragu ga je srečala brhka bolničarka in je sklenila debele roke v začudenju in usmiljenju:

»Ampak, gospod Zakotnik: če bi se vam obrnilo na slabše, kar brž pridite, da ne bo prepozno!«

Ivan Zakotnik pa je zamahnil s slabotno roko in je bežal, bežal v zeleno hosto vonjavih smrek in v mili sijaj toplega domačega solnca.

Domačija ob Temenici.

Trlep je podoraval za krompir. Poredni pastir mu je kleščaril, sam pa je držal za drevo in se skrbno oziral, ali najemnica Mina ne meče krompirjevih krhljev za brazdo pregosto ali morda preredko.

»Mina, preredko nikar. Še dobri dve pedi ne sme biti narazen.«

»Nič se ne bojte! Pridelali ga bote, da bi ga še meni lahko odmerili zvrhan koš.«

»Glej tudi, da vsakega črva sproti dobro pohodiš; mrčes bi se drugače preveč zaredil.«

»O, saj jih pobirajo vrane in pastiričice.«

Za plugom so tresorepile nežne pastiričice, bolj oddaleč pa so okorno racale za brazdami plahe vrane, oprezno odletajoč in lakomno doletajoč.

Na zvrateh je čakala Trlepova edinka Marička, ki je bila prinesla malo južino. Roki je opirala ob oble boke in krepko vdihavala iz rahlodihajoče, prebujene zemlje puhteči vonj, ki je kakor tenka, siva meglica silil iz toplih brazd in se topil v prijetnem solncu. Gledala je po polju in se z zadovoljstvom spomnila, da bi naplela regrata in motovilca.

S svežo, sočno solato bi materi, morda močno ustregla.

»Zdaj pa kar posedite,« je silila Marička in vrgla pred vola, vsa slinasta od odvajenega dela, naročaj sena.

Vsi trije so posedli ob razgrnjeni prt po tleh, Marička pa je stopila po njivi za regratom in motovilcem.

»Marička, kaj pa mati?« jo je ustavil oče in pobesil žlico.

»Kaj bi? Skrbi jih, kako delamo. Pa kašelj jih čimdalje huje sili.«

»Po gospoda bi poslali,« je svetovala Mina.

Ker ni nihče na to nič rekel, je še zamodrovala:

»Te-le tihe sapice so hudo nevarne; pomladansko solnce je že marsikoga podrlo.«

»Moj Bog in Mamka božja z Zaplaza, kaj bi jim dali, da bi jim odleglo?« je potožila v skrbah in bolj zase Marička, ko se je sklanjala za grenkobno zdravilno salato.

Trlepu je mala južina slabo teknila. Tiho je gledal po njivah. Vlažni pogled mu je postal v beli vasi in se pomudil nad lično Trlepovino, ki je bahato gledala na široko polje in ozelenele travnike ob bistri Temenici. Iz navade so se mu obesile oči še na svetlega vremenskega preroka vrh rdečega zvonika.

Pa kakor da so že predolgo počivali, je strahoma poskočil:

»Poženimo spet v imenu božjem, da še za dne skončamo!«

Zorali so, povlekli in potolkli predebele kepe. Oddehnili so se. Vonj sveže, v ginljivi vdanosti spočenjajoče zemlje je dehtel proti nebu kakor nekdanj z žgavnega oltarja poštenega in Bogu ljubega pastirja Abeljina, krepak in čist vonj, ta najprijetnejša, najmanj vsiljiva dišava.

»Sveti križ božji — da bi srečno rastlo!« je sklenil gospodar in se zadovoljno razgledal po ravni njivi.

»Na zyratéh še malo prikopajta važe, da lahko kakšno bučo vsadimo.«

Sam je zapregel upehana voliča in pognal proti domu. Počasi je stopal pred trudnim vozom in se boril s hudimi skrbmi, zamahoval in odmahoval s krotovičastim bičem, kakor bi hotel odganjati težave, ki mu legajo v nemirno srce.

»Za vse sem sam: Ona bolna, Marička premлада, fant pa —«, in ježno je zamahnil, da sta voľa zamižala in stresla mahave uhlje.

Pod klancem ga je došel sosed Obličan.

»Preveč si ju gonil,«

»E, za krompir sem podoraval.«

»Prvič sta letos v jarmu. Še človeka lomí prvo pomladansko delo.«

»Mene že ne; zdaj še ne,« se je pohvalil Trlep.

»Dà, kdo pa je še tak kakor si ti!«

»Če ob času dobro ne zagrabiš za delo, pa ti celo leto zaostaja.«

»E, fant ti manjka, fant. Kako boš sam?«

Skrita žalost in užaljenost sta zasenčili Trlepu obraz. Kaj ne bi! Ko je sin Janez imel devetnajst let, se je izpeljal iz očetovega gnezda in jo je popihal v Ameriko, odkoder je fige kazal vojaški dolžnosti in vsem biričem. Pisal je nekolikokrat, tudi nekaj denarja je že poslal in se hvalil, da dobro zasluži. In vendar mu oče ni mogel odpustiti.

»Kaj mu je bilo tega treba, bi rad vedel. Ali ni imel doma Amerike in dela in vsega? Nič ne bi rekel, če ne bi doma imel zaslužka. Ko je dela čez glavo!«

»Sitno je to, res. Ali tako ti pa tudi ni treba viti rok,« je ugovarjal Oblačan. »Mlad je bil, kaj hočeš! Zdaj se je najbrž že unesel. Piši mu, naj se vrne domu. Kaj se ti ne smili? Ali ti ni nič hudo, da tvoj sin gara v ameriških jamah?«

»Nisem ga podil od doma. Kakor je šel, tako naj se vrne.« Obličanove besede so ga močno usekale.

»Veš kaj, Trlep, meni daj fantov naslov, pa mu jaz pišem, naj brž pride.«

»Znam sam pisati.«

Jezilo ga je posredovanje in vsiljevanje.

»Ali pa Marički izroči in zeta si dobodi, če fanta ne maraš več.«

»Kakšnega zeta, zakaj?«

»Saj vidiš, da v leta lezeš; gospodinje tudi ni, kakor bi bilo treba. Kot si izgovori in za starega pojdi, pa je!«

»Posestvo v tuje roke, sam pa v kot! Ali si ob pamet?«

»Nič ob pamet, še za zeta bi ti vedel.«

»K sebi, a, sivčka!« je pognal na razpotju in nobene ni odgovoril. Preveč se je razsrdil ob sami misli, da bi mogel kdo drugi gospodariti tam, kjer je rastel in trpel njegov rod, odkar se da pomniti.

Ko je po večerji sam ostal v sobi, so se mu zavratno oglašale Obličanove besede. Nič več se mu niso zdele tako prazne, če se je spustil ž njimi še enkrat v tih preudarek, Žena je res od dne do dne bolj betežna in revna; nemara se ji utegne primeriti še kaj prav resnega. Kaj bi, kako bi potem? Tisto je že res, da tudi že zdaj žena s postelje ne more, ali z besedo in s svetom odredi vse, da se Marički ni treba sramovati pred sosedami. Ampak Marička je vendarle Marička, mlada še in seveda ne-umen otrok, ki bi še kokošim ne znala dati prav zobati, kaj še, da bi prašiče zredila! Janez se obeša po daljni Ameriki, on, izmučeni Trlep, pa se pekli tu sam in zapuščen.

»Po mojih njivah, ki sem jih sam očistil pleva in kamenja, jih sam gnožil in obdeloval, naj bi se nosil tuj gospodar? Nikoli! Janez mora domu!«

Misli so se mu poigrale še na travnikih ob živi Temenici in v bukovi hosti, tako lepo pisani in ozaljšani z vitkimi, visoko kakor mlaji kipečimi smrekami. Kaj pa živina? In čebele? In vse urejeno gospodarstvo, napol skrito v prekrasni sadni vrt? Srce

mu je zaplalo v veselem ponosu in v sladki razburjenosti.

»O, vse bi zgrmelo na en sam žalosten kup, če količkaj izpodmeknem,« se je ustrašil,

Poskočil je v rastoči razburjenosti in je skoraj tekal od mize k vratom. Naježenih obrvi in z rokami na hrbtu se je čimdalje globlje utapljal v obupne misli, ki mu jih je predramil vsiljivi Obličan... Ne, vajeti ne da iz rok, tujemu človeku še celo ne!

Stopil je pred hišo in se ozrl proti zapadu. Čudni oblaki so se trgali in so krvavo žareli v nerodnih razporkih. V macesnu je zašumel severno-vzhodnik, da se je v visokem vršičku zakrohotal budni klepetec.

»Lepo vreme bo,« je pomislil in nežno pobožal z zadovoljnimi očmi prelepe njive v lahkonapeti rebri in vso zeleno dolino. Komaj vidne megle so se dvigale, legale na pobočja potlačenih gričev in se zgoščevale v zeleni hosti dišečih smrek.

* * *

Hladna jesen je pobrala Trlepko. Ugasnila je tako vdano, kakor je bila ponižno delala in trpela in se izdelavala.

V Trlepu se je prve dni kar trgalo. Spomin je vasoval v njegovem žalostnem srcu in mu je čaral pred zamegljene oči veselo mladost. O, kje je ta! Ženina smrt mu je kimala, kakor naj bi se tudi že on pripravljaj na pot za njo. Ali železna volja mu je zgrabila vse živce in strah za domačijo

in gospodarstvo mu je pregnal brezvoljno malodušje, ki mu je sililo v trpko preudarjanje. In vendar: kamor je pogledal, povsod se mu je zdelo, da se dviga začudeno in proseče vprašanje po gospodinji. Marička s svojimi objokanimi očmi je ni mogla prav nadomestiti. Včasih ga je hotela premagati otožnost, zlomiti mu voljo in ukrasti veselje do gospodarstva. Zlovešča svetovalka mu je dopovedovala, da se bo moral vendarle umekniti in mlajšim rokam napraviti prostor. Zakaj ni človeško življenje daljše, zakaj je mladost samo enkratna sreča? Kako rad bi delal, kako bi se zaril v svojo ljubo domačijo, s kako krepkimi rokami bi držal svojo srečo! —

Izprva se je togotno upiral, naposled se je začel vdajati premišljevanju. In iz vsakega kota se mu je oglašal Obličanov svet, da bi pisal po Janeza. Saj bi: ali sam rogati satan vedi, kakšen se Janez vrne! Amerika je skoraj še vsakemu ubila ljubezen do kmečkega dela in trpljenja. Vsa ta lepa domačija lahko prav hitro zagrmí, če si prav ne zavihaš rokavov in močno ne vihtiš motike. — Kaj torej?

»Marička,« je rekel nekega večera, ko sta povečerjala, »pa piši Janezu, naj se vrne.«

Kakor da je vrgel od sebe neprijetno breme, katero je predolgo nosil, se je oddehnil in se zagledal pod mizo. Saj res, kaj pa bi drugo? Sin je le sin in tudi let ima že zadosti.

»Saj sem mu že pisala,« je priznala dekle in boječe pogledala očeta.

»Kaj si pisala?« se je začudil in skoraj ustrašil,

da sam ni vedel zakaj.

»Da smo mater pokopali; da je pri nas sama žalost; in da bi ga Vi radi domu.«

»Vse je res, ali o meni si si izmislila. Kdo ti je velel, da tako piši?« Rad bi bil napravil jezen obraz, pa mu je bilo preveč všeč, da je ugenila njegovo misel. Še pred malo časom ne bi bil hotel tega priznati za nič na svetu ne.

»Vsak to ve, če Vas le pogleda,« je boječe ugovarjala.

»No, ti me napak gledaš.«

Naglò se je prekrižal, nobene ni več rekel in je šel ven.

Tako ga je začela nevedoma minevati trma, da bi tudi v vdovskem fantovstvu obdržal gospodarske vajeti: buditi se je začela predolgo zatajevana ljubezen do sina.

Odslej ga je premikala samo misel na Janeza. Kakšen je neki? Gotovo močan in zdrav. Bog daj, da bi se mu priskutila Amerika in bi spoznal, kako proseče ga kliče domačija. Zdelo se mu je, da se pomiri šele, ko ga pošteno ošteje radi lahkomiselnega bega. Potem pa pojde res za starega, če že drugače ne bo moglo biti.

»Toda popolnoma v kot ne grem! Še zmerom bom moral gledati, da ga ne pičijo kakšne ameriške muhe.«

Kadar so srake zavrele na hruški, se je praznoverno ozrl po stezi med njivami, ali mu poštni sel morda ne maha z belim Janezovim pismom. Ali

čeprav pisma ni hotelo biti, je bil čimdalje bolj dobre volje. Celo puško si je osnažil in je hodil na lov, če je količkaj utegnil, kakor v mladih letih. Počasi se je treba navaditi postopanja in postavanja, kakor je imenoval vsako izgubo delovnega časa.

»Kmet na strelu, polje v plevelu,« so se spogledovali sosedge in si škodoželjno pomežikavali.

Včasih miren in skoraj vesel, včasih ves plašen in zamišljen, tako je hodil ob gozdnih parobkih. V takih plašnih trenutkih je nekaj vztrepetavalo v njegovem napetem živčevju, če je sedel na črvljen* štor in gledal v rodovitno dolino, po lahko-napeti rebri svojega ljubega domovanja. Večkrat pa ga je kar popadlo, da je pribežal domu, obesil puško in se s hlepečimi močmi zagnal na delo. Kar je zaostalo z avoljo pohajkovanja, je nadomestil, ko bi trenil.

Puška je zopet nekaj časa rjavela, misli pa niso počivale.

»Ne bi bil mislil, da ga bo tako prijelo,« ga je pomiloval uvideven sosed.

»Za ženo mu je hudo. Saj mu je lahko. Toliko let sta živela skupaj in se rada imela — na, pa začneš krehati in se izkrehaš.«

»Vse to nas še čaka.«

»Če bi imel človek otroke preskrbljene in bi vedel, da bo tam bolje zame, saj bi bil rad rešen teh križev in težav.«

»Saj to je, vidiš. Žena v zemlji, sin bogve kje, sam pa tu z mlado punčaro.«

»Če bi bil Janez doma, bi hiša kmalu dobila drugo gospodinjo.«

»Da, odkar smo mu ženo pokopali, se mi zdi, da bi Trlep prav rad dal iz rok.«

»E, Bog večni vedi, kaj mož vse premišlja. Čeprav bo dal iz rok, umeknil se ne bo. Pregloboko je zapičen v svojo zemljo.«

Tudi Marička ga je opazovala in se ga je bala, ker nikdar ni vedela, kaj se prede v njegovem srcu. Da ni več žalost sama za rajnko materjo, si je nehotе skoraj jezna morala priznati, če je nejevoljna lovila očetov malo manj ko podjetni pogled, ki je hitel po posestvu, po vsej okolici.

»Ničesar ne vidijo kakor samo gospodarstvo, nikogar ne ljubijo bolj od zemlje in živine,« je vzdihovala.

Bridko se ji je zasmilila rajnka mati, ki je vzela tako malo moževe ljubezni s seboj. Ali tolažila jo je misel, da bi se mogel prav kmalu vrniti Janez. Potem bi se lahko prav dosti spremenilo. Morda je že na potu. Kako mu bo hudo, ko bo našel samo materin grob!

»Morda pa krivico delam očetu,« se je ustrašila. »Saj ne znajo govoriti o svoji žalosti. Težko jim je pa morda bolj, kakor si mislim.«

Tudi Trlep je težko čakal ubeglega sina. Precej mu hoče naprtiti posestvo, za hčer izgovoriti bahato doto, zase pa udoben kot. Le vajeti ne bi kazalo dati kar čisto iz rok . . . Ker iz Amerike ni

bilo glasu, je moža peklo in grizlo. Pomislil pa vendar ni, da on, oče, sinu ni privoščil tudi besedice ne.

Naposled pade v hišo poštni sel z Janezovim pismom. Marički piše o svoji žalosti za materjo, ali domu ne misli še. Izvoljen je drug državni predsednik in zdaj se prav dobro zasluži. Tudi bi prav za prav ne mogel na pot, ker bo — zibal. Oženil se je, Mivčevo z Dolge njive je vzel. Oče le naj lepo gospodarijo kakor se njim samim zdi. Domu ga ne bo še tako brž.

Trlep si je segel v lase in je skoraj zarjul:

»Oženil se je! V Ameriki!! Katero je vzel?«

Marički se je zdelo, da se kali očetu oko. Ali mož je pograbil pismo in ga je srdito zmečkal in pohodil, kakor bi nad samim sinom hladil svojo togoto.

Koliko se je veselil sinove vrnitve, kako mu je bil vse odpustil in mu namenil še posestvo — on pa tako odgovori! Zdaj so se Trlepu podrli vsi načrti. Kar je bil tako pošteno sklenil, je zdaj kakor jarek preko lepe vozne poti. In kako se mu bodo posmehovali — po devetih farah bo šla njegova sramota: Trlepov edini sin se je obabil tam v Ameriki in je vzel táko in táko. —

Kdo mi umije pohojeno ime, povrne čast domačije?

»No, le čakaj, predrzno, srborito fante!«

Iztežka je vstal izza mize, kakor bi se bil šele v tej bridki uri postaral za vso dobo, ki jo je dozdej tajil bližajoči se starosti in jo premagoval s trdno

voljo in s ponosno samozavestjo. Potrt in molčeč, z drsajočimi koraki je zapustil preplašeno Maričko. Pred hišo mu je znova šinila skozi ude kipeča to-gota. Zbežal je med njive, kakor vselej, kadar so ga trle skrbi ali je hotel kaj dobro premisliti.

Prva pomlad je prepevala pod veselim, mladim solncem radostno zahvalnico gizdavi Vesni. Ozi-mina je prekrasno prezimila in je zelenela v širokem upanju. V hosti so si odpevali brezskrbni svatje v brstečih bukvah, ki so pošumevale v toplem vetru. Po sinjem nebu so se lovile bele ovčice in so bežale nekam za daljno obzorje.

Trlepu ni bilo mar vse te lepote; pregrda je bila njegova usoda, prevelika njegova žalost. Med njivami je hodil s pobešeno glavo in je bil silno ža-losten in užaljen.

Sosed Obličan je prišel iz hoste po poljski poti.

»Kaj pa si izgubil, Trlep? Gledaš v tla, kakor bi paberkoval.«

»Kako je s strnjo, gledam.«

»Kaj bi ji bilo zdaj, ko še za točo ni!«

»Dobro je prezimila; le krtica jo je nekaj pre-orala.«

»Kaj sem hotel že reči: ali ti ni Janez pisal?«

»Meni ne — punci je menda.«

»Pribilovemu Janezu tudi, sem slišal. — Torej snaho imaš, vnuka morda že tudi. Prebito, pa si mislil, da ne boš nikoli za starega!«

Čeprav ga je Obličanovo zbadanje jezilo, se je vendar premagoval, ker bi bil rad kaj več zvedel.

»Z Dolge njive menda jo je dobil. Ali poznaš Mivca?«

»Kaj ga ne bi, saj mi je že nekaterikrat mešetartil.«

»Ali je kaj prida trden?«

»Seveda je: Jezik ima za devet doktorjev, preklinja kakor Tolminec in stepe se tudi, če ga kaj razdražiš.«

»E, kaj tisto! Kakšno posestvo ima in kakšen človek je, to mi povej.«

»Saj sem ti povedal,« se je poredno smejal sosed.

»Torej je — osebenjak, praviš?« je prebledel Trlep.

»In mešetar pa pijanček, če pride do dobrega vina in zastonj. Pa tudi s slivovko mu lahko postrežeš, ko te bo obiskal.«

»Tak tako? No, kákor si je zrahljal, tako naj leži — izgubljeni sin.«

Onemogla jeza ga je grabila v prsih. Pa jo je skušal skriti, da bi dobri sosedje ne pasli svoje škodoželjnosti.

»No, glej ga! Ali naj si mu ti izbral ženo, ki bi seveda morala biti vsaj hudo petična, če ne iz grajščine?«

»Kaj je morda to prav in v redu, kar je napravil?«

»Zanj je najbrž prav. Saj bo on živel z njo in jo imel, kakršna je že. Zakaj bi si je tudi sam ne izbiral? Ha?«

Smejal se je Obličan in zbadljivo gledal, pleča so se mu stresala v tihem smehu.

Ponosni Trlep mu je napol obrnil hrbet in rekel z lahkim zamahom, vsako besedo povdarjajoč:

»Na Trlepovini ni prostora za osebenjake! Amen.«

In je krenil po razoru kakor bi hotel še kdovekaj premišljati. Ampak računi z Janezom so bili sklenjeni. Bolj kakor kdaj je občutil težo gospodarstva, ki ga ni imel komu izročiti. Če da Marički, pride v tuje roke. Kjer so od nekdanj gospodarili Trlepi, bi tuj rod izbrisal domače ime; kar so prigospodarili on in njegovi predniki, bi brez usmiljenja raznašali in razkopavali prislinjenci, ki niso s svojim znojem gnojili te ljube zemlje, ne gojili ponosne bukovke hoste, okleščene in očiščene, kakor lepo oskrbovan zelnik.

»Vse je šlo, vse je šlo,« je obupaval iz razora v razor.

Vsakovrstne misli in namere so se mu vrtile v možganih in se niso mogle zgostiti v zadovoljiv sklep. Kakorkoli je primeril misel k misli, pa se je iztisnil pomislek, da se je morala umekniti drugi, še večji nemožnosti. Vmeševalo se je tudi srce in je opominjalo v očetovski ljubezni in dolžnosti.

»Napuh je grd greh, ponižanje njegova kazen.«

Ali privihrala sta ponos in jeza in sta hotela pregnati vsako blago čuvstvo ter sta podpihovala in se upirala.

»Ne bo drugače, že vidim. Pa naj ima Marička, ker ne more biti prav. Prej moram pa še zase poskrbeti.«

Olajšan in skoraj pomirjen je dvignil glavo in se oddehnil, kakor bi mu bilo težko, žuleče breme zdrsnilo z ramen. Pokojnejši pogled je pobožal prijazno domačijo. Solnce je bilo spolzelo do Višenjskih hribov in je teklo z zlatom posuto pot na veselo polje in dremavo hosto, budeč v visokih bukovih in smrekovih vršičkih šelestečo skrivnostno večerno pesem, je oblilo v cvetoči sadni vrt posajeno hišo, da je zažarela z mahom porastla streha in so zagorela lepo umita okna. Vsa domačija se je obsula in odela z lepoto, ki jo občuti samo velika ljubezen ob uri žalostnega slovesa.

»Ali je potrebno, zares neizogibno, da se umikam?« je podvomil.

»Če je kmetija še tako lepa in dobra, mora opešati, če ni gospodinje in trdnih, mladih rok gospodarjevih,« je pomislil in spoznal, da je morda le na pravi poti.

* * *

Po dolini je završalo: Trlep bo dal prepisati na Maričko!

»Janeza misli kar zavreči,« je obsojal sosed.

»Grdo bi bilo to,« je pritegnil drugi.

»Pravi oče bi moral bolje premisliti.«

»Premislek je bolji kakor dan hoda.«

Ko sta šla z Maričko k notarju, so pogledovali za njima kakor za ženinom in nevesto, ki gresta vabit v svate. Marička je bila vsa rdeča od razburjenosti in strahu, da bi se vsi lepi naklepi nenadoma ne podrli, če morda očeta vščene stara trma kar nepričakovano. V ponosnih in srečnih mislih, kako bo gospodinjala, se ji je zdela pot do mesta dolga kakor še nikoli. — Trlepu je šlo skoraj na smeh, da jo bo tako zagodel Janezu in vsem, ki mu privoščijo in mislijo, da je Trlep kar tako. Ko pa mu je planil pogled po širnem polju, kadečem se v jutranji sopenici, se mu je nekoliko stožilo. Oziral se je kakor ne bi mogel odtrgati oči od zapuščenega doma. Zdelo se mu je, da se vsaka bilka na polju pripogiba k njegovim nogam in da ječe puhteče se njive, ki so pile znoj njegovega rodu . . . Bog ve, morda bi se bil še splašil tiho rastoče vesti, če ga ne bi bila podpihovala svojeglavnost in dražila jeza na Janeza, ki je tako razžalil očeta in zatajil in izdal domačo zemljo, in ako ne bi bil zvito pomislil še na veseli konec svoje žalostne povesti. Zaradi te sebične misli pravzaprav prepisuje domačijo, ki je Janez s svojo osebenjico ne sme dobiti.

»Omoži se, če te mara kdo!« je dražil in izpeleval Maričko. »Saj se imaš na kaj.«

»Pa ni treba, ko ste Vi tu in gospodar še naprej, če hočete,« je rdela iznenadena, a misli so se ji gubile in zapletale pri tem in onem fantu. Gotovega ni imela nič. O ljubezni je premišljevala samo toliko, kolikor je bilo potrebno za pogovor. Za kaj

več ni imela nikoli časa, ne veselja, ne potrebe. Zdaj pa je čutila, da se bo morala odločiti za zakon. Z možem bo srečna, če ji bo dal zadosti miru in proste volje v gospodinjstvu. Na vse drugo v svoji nevednosti ni mislila. Nekaj lahkomišelnega je plalo v njeni hladni, mirni krvi. Narava krotke in brezstrastne rajinke matere se je potrjevala v slehrni njeni misli.

»Pa se še kaj premisli,« je rekel Trlep, ki se mu je dobro zdelo, da bo lahko izbiral vsaj zeta. E, ko se bo razvedelo, da je prepisano na Maričko, bodo ženini pritiskali, kakor koza za soljo. Kaj ne bi? Taka domačija! —

Marička je bila na oklicih. Z ženinom je bil zadovoljen prav posebno Trlep. Kraševčev Nace je prinesel prav čedno doto, tudi drugače mu ni bilo kaj reči. Ali tako je: Če hočeš, da bi te svet hvalil, umri; če pa se bojiš opravljivih jezikov, nikar ne sili v sveti zakon! Čeljustniki so obirali starega in mлада dva. Trlep se je muzal, ker je videl, da bo Nace dober kmet in da je menda z njim še celo v daljnem sorodstvu, tako da posestvo ne pade v popolnoma tuje roke. Veselil se je tudi dolgih obrazov, ko pride še njegova ura in izpodreca vse zlobne jezike. — Ženin in nevesta pa sta bila previsoko v svojem raju, da bi se bila brigala za tiste, ki so jezikali za njima.

In stregla sta staremu, kolikor in kakor sta vedela in znala. Trlep je sprejemal to uklanjanje ko pošteno in zasluženno pravico; niti pomislil ni nikoli, da bi mogla biti stvar prav narobe. Prav dobro se

mu je godilo. Dejali so, da se kar vidno pomlaja. Skrb za svojo zunanost, ki jo je začel prav nežno gojiti, odkar je umrla Trlepka, je še povečal, kolikor je to znal. Tako pa je menda z vsakim vdovcem.

Naposled je udarila tudi njegova ura, ki se je je veselil že, ko je Marički dajal.

»Stari Trlep se ženi« so kriknili presenečeni sosodje.

»Ko se Trlepki grob še usedel ni!«

»Eno v jamo, drugo v slamo,« so tolmačili srborito vdovstvo.

»Mleko ga tišči,« so se posmihali posebno taki, ki jim babnice doma niso preveč natezale uzd.

»Dedec je grčav in še trden,« so razumevali drugi.

— Jemal je Goršelo. Tisti, ki so mislili, da vse vedo, niso bili iznenadeni. Saj so slutili, da sta vdova Goršela in Trlep, ki je imel več let bolehalo ženo, obnavljala, kolikor je bilo prav, ljubezen iz mladih let še, ko je Trlepka živela. Natanko pa nihče in ničesar ni vedel. Zdaj, ob ženitvi, so ga gledali izpod klobuka in so ga obrekovali.

»Posestva se je polakomnil.«

»Saj mu ga je treba, ker z Janezom bota zavrela, ko se vrne!«

»Ne verjamem, da še kaj misli na fanta.«

»Če bi bil kdaj mislil, ne bi bilo prišlo tako daleč,«

»Zakaj se ne bi oženil, če je za to in če ga ona mara?«

»Zakon je čudna stvar. Tič je, kdor še drugič rine vanj!«

»Kakor kurnik je in piščeta: dokler so zunaj, tiščijo noter, ko pa so notri, silijo ven.«

»Kar je, pa naj bo: brez njega vendar ni nič.«

Poleti sta se vzela. Ko so se peljali v cerkev, je bil tako lep in zrel dan, da bi bil šel človek lahko kar dolgove delat. Svatje so bili veseli in so ukali. Tudi ženin je bil tako dobre volje, da je malo manjkalo, pa bi bil začel še sam vriskati.

»Še v tretje se bo ženil ta,« so prerokovali sosede, ki so gledali za živahnim ženinom.

— Na novem svojem domu je začel gospodariti in urejati zanemarjeno posestvo, kakor bi bilo od nekdanj in za vekomaj njegovo. Z ženo sta se prav rada imela. Saj sta se lahko. Goršela je bila vesela dobrega gospodarja in srečna, da se je odkrižala sitnega vdovstva. Otrok ni imela in s svojimi petinštiridesetimi leti se nikakor še ni štela med stare ženske, ki jim že ugaša pojemajoča lučka srčne gorečnosti. Ne bi se bila ustrašila niti nekoliko mlajšega in bolj čvrstega moža. On pa je bil zadovoljen, da je preskrbel Maričko in da je še gospodar, čeprav drugje. Jeza na Janeza se je plegla, zato pa ga je začela peči vest in mu očitati, da je preveč zavrzel edinega sina. Ali takih misli se je otresel vselej prav hitro, če je samo pomislil, da bi drugače na Trlepovini gospodinjala osebenjica.

Ko je stari odmeknil pete, je postalo na Trlepovini prav veselo in lepo. Marička se svojega brikega moža kar ni mogla nagledati. Njena hladna narava se je ogrela v nepoznani ljubezni, razigrano srce je ji burno plalo v prsih. Kakor njene misli poprej niso nikoli uhajale preko čistih, dekliških sanj, tako je zdaj gorela v čimdalje večjem koprnenju in neutešnem hrepenenju. Njen Nace se ji je zdel ko čudovit, nezaslužen dar blagih nebes.

»Še snedla se bota, tako silita drug v drugega!«

»To je otročje. Kaj bi s takim zakonom!«

»Mož ne sme žene zmerom samo božati!«

»Kaj lesenega je tudi treba dati iz rok še tako krotki ženi.«

»Drugače dobiš kaj kmalu pisker v glavo, ali pa kako drugo neumnost ti naredi.«

»Prava je ta.«

Tako so govorili tisti, ki so mislili, da je surovost možatost, in lahkomiselni pohajkovalci, katerim je bila gostilnica najlepša, najprijetnejša hiša na svetu; ti niso nikoli brali knjig, ne časnikov in se jim je zdela največja modrost robato pridušanje po številnih semnjih.

Nace je bil zadovoljen in srečen z lepo in dobro ženo. Nikoli ni sanjal, da bo gospodar na tako lepi domačiji. Njegov ponos je izpočetka nekoliko trpel ob zavesti, da je vsiljenec, pritepenec, gospodar po ženini milosti. Ali njena mehka ljubezen in resnična vdanost sta mu izpodbijali vse tenkovestne

pomislike, ki sta mu jih budila prevelika samoza-
vesi in moški ponos. Mislil pa je le večkrat na svoj
rojstni dom. Tam gospodari njegov edini, neoženjeni
in nekoliko bolehn brat s svojo materjo in staro
deklo.

Kraševčevina je bila ob prijaznem potoku v
ozki dolini. V hiši je bila tudi krčmarska pravica,
da se je imela kje oddehniti vprežna živina, odte-
ščati zaprašeni potnik, ali pa zapravljati delovni
čas in jeziti svojo babnico zanikrni kmet. Čeprav
je stala domačija nekaj bolj na samem, vendar je
bila skoraj zmerom glasna in šumna, ker vsi bližnji
in daljni solnčni griči od Litije do Čateža in glo-
boko doli v Krško dolino so vriskali v vinskem
veselju.

Ni čudno, da se je Nacetu včasih zazdelo, ka-
kor da je na Trlepovini malo pretiho, preenolično.
Ampak njegov zakon je bil prelep in premlad, da
bi se ga domotožje moglo trdno oprijeti.

Ko pa je še tisto zimo ugasnil bolni brat in mu
zapustil posestvo, je planilo v Naceta novo življenje.

»Turška motika, k Trlepovini bogastvo pa res
kar samo leze!«

»Ali si videl starega, kako se nosi in kako se
zvito reži?«

»V eni družini kar troje posestev skupaj!«

»Tu je toliko sreče, da se bo začela kar
krhati!«

»Ako bi imel stari prav vse v svojih rokah, bi
si napravil grajščino!«

»Bog ve, kaj še bo.«

»Kaj bo? Stari ima rep prisekan.«

»Mladim pa pamet še ni zrastle.«

Nace se je spremenil. Nihče ne bi bil mogel trditi, da se ga prijemlje prevzetnost ali ošabnost, poznalo pa se mu je na glasu in iz vsake besede, kako mu je odleglo, da ni več samo napol gospodar. Močno dobro se mu je zdelo, da je lahko važno zamahnil z roko in ponosno dejal:

»To je moje zares, tu sem jaz gospodar!«

Sredi dela se je srepro zagledal in zamislil. Vse koprneče misli so se vpregale v velik vlak domotožja in so ga vlekale za svojim vročim hrepenenjem. Domača gruda je vila obupne roke in ga je klicala — kako bi mogel preslišati njen mehki, topli, domači glas?

Izprva je samo napeljeval, nazadnje pa je bušil kar naravnost. Marička se je prestrašila, on je silil in dokazoval. Preselila bi se na Kraševčevino, Trlepovino bi prodala in za izkupilo tam lepo še kaj dokupila, drugo pa shranila ali pa razposodila z dobrimi obrestmi. Njegov dom je v ravnini, ob veliki cesti.

»Živela bi kakor graščaka. Ti bi bila kar go-spa, zmerom čista in belih rok. Samo nadzirala bi posle in krčmo.«

»Nace, jaz si ne upam. Ostaniva tu, saj rada delam.«

»O ti neumnica, ti maričkasta! Tam bi se ti ne bilo treba nikoli nič truditi. Vse bi drugi radi opravili.«

»Jaz znam samo tu gospodinjiti, za take. posle pa nisem, da bi le gledala.«

»Saj bi imela opravkov zadosti. Vidiš, kakor pav bi se nosila iz sobe v sobo, ključi bi rožljali, naškrobana krila bi šumela, ko bi se obračala od mize do mize.«

»Nikar ne govori, kar sram me je!«

»In gostje bi te spoštljivo pozdravljali: O dober dan, gospa. Napil bi Vam, če ne bi zamerili . . . Ob nedeljah in praznikih pa bi prihajal tisti Bernad s harmoniko, in od vseh strani bi vrelo ljudstvo v veselo krčmo — kaj krčmo, kaj gostilnico: v restavracijo pri lepi Marički . . .!«

»Nace, mene srce boli, in sram bi me bilo, če ne bi delala, kakor znam.«

»Zakaj si ne bi olajšala življenja, če nikomer ne škodiš? Sebi koristiš in meni veselje napraviš.«

»Premisliva še, Nace.«

»In trpiva in se izdelujva na polju in pri živini od zore do trdnega mraka.«

»Kaj bi pa oče dejali?«

»Nič. Prodaja bi se izvršila kar naglo, brez hrupa in velikega oznanjevanja. Obličan bi dobil kupca.«

»Stori, kakor veš, da je prav,« se je vdala Marička bolj zato, da bi mu ustregla, kakor iz

omame po kratkočasnem in lenem življenju brez trudapolnega poljskega dela.

Obličan je vse vešče in hitro opravil. Kupca je dobil prav dobrega. —

Stari Trlep je besnel, prosil in rotil, ali zastonj. Zakaj tudi Nace je imel domačijo, ki jo je imel rad bolj kakor devet Trlepovin. Marički je pa bilo več do zadovoljnega in srečnega moža ko do rodne strehe in preklinjajočega očeta.

»Trlepovina je šla torej na drobno,« so dohnali sosede.

»E, samo v druge roke.«

»Saj to je: Izdaj hišo svojega očeta, pa gre na nič, kar še imaš.«

»Posebno, če se mora potem lastni rod potikati po svetu.«

»Prekletstvo, jeza božja je to.«

»In strela poči, kakor v hišo, iz katere so lastovke pregnali.«

»Stari se mi smili. Kar nori od kesa, da je dal iz rok.«

»Kaj nisem pravil, da ga bo njegov napuh še močno ponižal?«

»Zadnjič sem ga videl tamle gori ob hosti, kako je jokal in gledal po nekdanjih svojih njivah, in verjemite mi, da se mi je inako storilo.«

»Kdo nima svojega doma rad?«

»Še zajec rad steče pod tisti grm, kjer se je izlegel.«

»Kam pojde sin, če se vrne?«

»Fanta je res prehudo zavrgel.«

»Iz samega napuha.«

»Ni maral revne snahe, čeprav je morda prav pridna ženska.«

»Zato ga je zdaj Bog potipal.«

»Tako je, če žensko napraviš za gospodarja.«

»E, vsaka ženska nima pameti za kmetijo; za druge reči ima srce.«

»Saj tudi biti ne more drugače. Če ti padeta v vodo mati in žena, izvleči najprej ženo! Tako neki stoji zapisano. Ženska ima tudi rajši moža in otroke kakor vse drugo.«

»To je sveti zakon!«

»Kaj tisto! Baba je baba: najboljša je slaba!«
je sklenil sosed, ki ga je žulil tesan zakonski jarem.

— Na Trlepovino je sedel tuj rod, bogve odkod. In nesrečni starec je žalostno gledal s svoje nove domačije, kako se šopirijo neznani vsiljivci. Ta prodaja je bila zanj prehud udarec. Njegova nekdanj tako neupogljiva volja se je lomila pod težo prekasnega spoznanja kakor suha, trhljena veja pod nerodno nogo. Postaral se je v tem kratkem času, popolnoma se je sključil, osivel in oplešivel. Kakor je bil prej samozavesten in zagoveden, je postal zdaj otročji in jokav, cmerav in neznansko siten. Hodil je v prelepo bukovo hosto in je skrival svojo žalost in jezo. Kjer se je včasih bahatil, se je zdaj zamikal kakor preganjan tat. S togoto je opazoval, kako nespametno gospodarijo. Med jari ječmen niso sejali korenja, ne rdeče detelje. Po deteljišču in la-

nišču so neumnili s pšenico ali pa so puščali v praho, na ajdišče so silili rž. V hosti je videl posekane mlade bukve, ki se jih on ni bil upal dotekniti in je raje vozil domu le oklestke in stare gabre. Nekdaj tako očiščena debla je opletal divji bršlin, mlado hosto je davil srebrot. — Mož se je prijemal za glavo in si pulil lase.

Nobena stvar ga ni več veselila. Na lov ni šel več, ker so mu tudi oči opešale. Le na gozdnem parobku je najraje posedal in gledal po prodani domačiji. Karkoli je kretil novi gospodar, je Trlepa ozlovoljilo, da je robantil in se je jezil nad nerodno obdelavo.

»Glej ga, vse mi boš pohodil! Kaj stopicaš po tujih njivah?« ga je okregal novi posestnik.

Trlep si ga ni upal pogledati. Bal se ga je, pa sram ga je bilo, in razžaljen je bil, da ga je zapeklo v krmežljivih očeh. Bežal je v bukovje; v šumi, svečani in pokojni kakor cerkev, se je razjokal skoraj naglas.

»Oče nebeški, še to sem moral učakati! Ko bi bila vsaj počakala, da stegnem pete —!«

Tudi kačjepični sosedje mu niso dali miru; dražili so ga in ščipali, če so ga zalotili, kako zalezuje staro Trlepovino.

»Kaj bo, ko umrješ, če že zdaj nazaj hodiš?«

»Fant se mi musa z revnim dekletom — še krilo ji bo moral kupiti. Kaj praviš, Trlep, ali bi mu dal domačijo ali ne?«

»Telepovino je vzel vrag — glejte, Trlep pa še straši tod.«

Včasih si ne bi bil nihče upal tako govoriti s ponosnim in zadirčnim možem. Zdaj pa kopitijo z njim kakor s tistim Brnadam, ki vitre dere in koše plete, če pijan in umazan ne smrči v jarku ali v listju ob zvestem psu. — Blagor Brnadu, da ni imel nikoli domačije!

Starec je molče bežal, še zaklel ni. V srcu mu je kipela togota, po glavi so se mu podile črne misli. Maščeval bi se, da bi zona oblivala te ljudi in bi matere poredne otroke strašile s samim njegovim imenom. Ali kaj bi revež, ki ni več, kar je bil! Še starost mu je počenila na pleča. Zdi se mu, da je v napoto in spotiko vsem. Skrivati se mora, ker se rogajo njegovemu domotožju in živi ljubezni do stare domačije.

Ponoči ne more spati in kašelj ga duši. Sedi pod visokim zglavjem in preklinja svoje zmote, ki se mu spakujejo iz vseh temnih kotov v gluhi noči. Kakor sence nepokojnih duhov se dvigajo in ga oblegajo, s stropa padajo, izpod postelje segajo po njem. V mukah in strahu se zrine pod odejo; v glavi mu šumi, brenči v ušesih. Z blaznim obupom vrže s sebe oznojeno odejo in drvi s svojim nemirrom v temno noč, Kakor duh vzdihuje po polju in išče miru.

»Ljube njive, rodovitne lehe, kako vas ne morem pozabiti . . .!« kašlja po razorih. Netopirji ga

predrzo obletavajo. Zajec skoči iz detelje, jazbec v koruzi se ga ustraši.

V dolini otožno pojo fantje, ki ne vejo kam s svojo kipečo mladostjo. Psi si z dvorišča na dvorišče tožijo svoje pasje življenje. Hiše v vasi so v temo potlačene in so majhne, kakor bi se pogrezale v zemljo. Nizki oblaki hočejo zdaj zdaj sesti na potisnjene holme in položne rebri. — Stari Trlep zalezuje kozolec in sega med latnice, ali je proso prav zdeto. Glej, podstrešek se bo razčeperil, če mu ne podpreš onigale stebra . . . In lemež pri plugu je škrbast kakor stara baba v zobe; brana je ob dva zoba, klešče pri pljužni so razčehnene . . . Pred podom je vse križem navlečeno, pod sam je odprt, pred pragom je poveznjena reta z raztrganim dnom, čez prag leži ročnik s cepcem brez glože . . . Tudi okoli hiše je navlake, da nikoli tega . . . Gnoj je raztresen kar pred hlevom; jarem ima zlomljeno levo kambo . . . Kaj pa čebelnjak? Mimo listnice tiho in oprezno leze, še kašljati si ne upa. Pod noge se mu zakadi pes; komaj se ga ubrani z natičem, ki si ga naglo izpuli iz butare, prislonjene ob podstrešje. Kakor tat beži in sram ga je bega in samega sebe, pa psa in ljudi se boji. —

V bukovju se podijo nevidni duhovi in se plašijo s strahotnimi povestmi. Vršički bukev se boječe odmikajo, kodraste glave gosposkih smrek zmajujejo in tenkoušno lovijo šelest in povest skrivnostne hoste. Kuna skoči za veverico, godrnjavi polh se potuhne. Nočne ujede molče morijo. Zvita

lisica oprezno drvi z ukradeno kokošjo. Čuk zlo-
vešče vpije v temno noč . . .

Trlep se rosan in utepen privleče domu. Tru-
den leže, a spati ne more, še bolj se vznemirja. Oči
so zaprte, on pa vse vidi. Od povsod vstajajo znane
sence in se mu maličijo v priskutnih spakah; kakor
huda in težka vest sedajo nanj.

Grenak kes mu je vlekel iz srca tresoče se
vzdihe.

* * *

»Trlep ni nič kaj pravi. Le v oči ga poglej.«

»Moža je zdelalo, čeprav je bil kakor dreno-
vina.«

»Bil, bil. Zdaj pa ne bo dobrega konca z njim.
Boš videl.«

»Beži, beži. Saj ni mehkuž. Drva bi lahko še
na njem sekal ali pa kamenje tolkel.«

»Če bi bil mlajši. Tako pa —.«

»E, kaj! Vdati se bo moral. Saj je sam vse
zarogovilil.«

»Velik revež je res: z otrokoma se je sprl, na
ves svet je hud.«

»Naj ima za pokoro, da mu Bog odpusti, ker
je zemljo raje imel kakor svojo lastno kri.«

»In kje je zdaj zemlja?«

»Ni čudno, če je ne more pozabiti. Lepa do-
mačijica!«

»Bog ve, ali je Trlepovina zavarovana proti ognju.«

»Zakaj?«

»Tako. Trlep ni nič pravi.«

»O Bog nas varuj še tega greha!«

Mana.

||, kod neki hodi Mana? Glej, še zdaj je ni s semnja! se je vdova Jeračka bolj pritožila kakor vprašala, ko je hitel po stezi pred njeno hišo sosed Kotar.

»Kaj je še ni? No, ta pa zna!« se je smejal mož.

»O, seveda zna! Na Klancu so včeraj plesali, pa polno sejmarjev je bilo, ki se jim nikamor ni mudilo kakor njej ne. In tako je neki rinila v dedce, da se je že kar ubraniti niso mogli. Pela in pila in plesala je ž njimi kakor vrtavka in se obešala po njih, dokler se zaradi nje skoraj stepli niso.«

»Prava reč! Saj se tudi psi spopadejo, če nastane drenj!«

»O ti priskut! — Če bi le otrok ne bilo!«

Izza vogala sta se pripodila okoli pet- ali šestletna dečka.

»Teta, kdaj pa pridejo mati?« je boječe vprašal starejši.

»Mati, mati...!« se je zakremžil mlajši.

»Le pridna bodita, zdaj zdaj bodo doma pa vsakemu bodo prinesli takega konjička, ki zad piska,« ju je mirila dobra Jeračka, ki ju je bila pobrala že vče-

raj in ju napasla in spravila spat, ko sta lačna in zapuščena jokala po materi.

»Otroka sta siroti: oče v Ameriki, mati po sejnih in potepanjih!« je polglasno dejal Kotar.

»Saj res. Kar pusti ju in še misli ne, kako ju pusti. Kdo ju bo varoval, kdo očedil in kdo jesti dal, to je menda prav nič ne skrbi!«

»Hm. Pa kaj ji je treba hoditi po semnjih? Saj nima česa prodati ne kupiti.«

»Samo zaradi dedcev in veseljačenja se potepa.«

»Vidiš, take ste babnice!« se je nasmehnil mož, ki se je spomnil, kako vročekrvno je dekličila in veselo živela tale, prav tale Jeračka, ko je bila še mlada vdova. »Take ste, dokler ste za kaj! Lažje je lačno tele odstaviti — ženske ne moreš izlepa!«

»O, kaj boš! Za teboj se jih gotovo ni nikoli dosti drenjalo!«

»Tako bo tudi Mana jezljala, ko jo bo minilo, če jo bo res kdaj minilo.«

Zdrava in lahkomiselna Mana je začela po moških gledati precej, ko ji je mož odšel v Ameriko. V moškega, ki se ji je zdel pravi, je tako dolgo tiščala, da ga je dobila. Marala ga je samo enkrat, potem je pljunila za njim in začela podirati drugega. A ko se je spečala s Pljuskarjevim Nacetom, prav mladim in neizkušenim fantom, ki mu je bil njen mož celo birmanski boter, se je presenečeno ustavila. Šele izpeljanega fanteta, divjajočega v prekipevajočem zdravju in v pokajoči moči, je mamila in ožemala, da

so se mu v kratkem ošilile rame in zožil obraz; kajti fant je pozabil na vsa okna, ki si jih je bil kdaj zaznamoval v vročih sanjah, in je visel le pri njej. V nebrzdani strasti je izgubila vso razsodnost in ves sram, da svojega divjega greha že ni več znala skrivati in je začela kar očitno vlačiti fanta s seboj.

Tudi včeraj je bila napregla lahek koleselj, da sta šinila na veseli semenj. Ko sta se razgledala po sejmišču, sta se stisnila v hrupno krčmo. In tu je bilo jesti dosti, piti dosti, da se je miza kar šibila, in je res teklo z nje. Kajti Košutnikov Jernej je vnmel s svojo harmoniko vesele in bahave sejmarje, da v svoji objestnosti niso poznali več mere. A ko so se naveličali njegovi gibčni prsti, ga je zasrbel strupenski jezik, pa je začel razdirati in robiti prave in neprave, kosmate in nerodne.

»Mana, o predrta Mana,« je vpil glasni Jernej, »ti preljuba in prezvesta ženica vseh ženic —!«

»Na miru me pusti,« je zarežala Mana, »in se brigaj za svoje stvari!«

»I, saj nimam nič svojih stvari; samo tole harmoniko imam, ki jo pa zmerom pestujem. Ti se pa nikar ne jezi, ljubezni polna Mana, saj ti nihče noče hudega. Samo vprašal bi te: Glej, mi vsi že ugiblamo in ugiblamo, ali petelin kdaj znese jajce ali ne, pa ne uganemo, vidiš. Kaj praviš ti, ki si izkušena in poznaš peteline?«

»Jaz pravim, da ga znese, če kokoš skoči nanj —,« se je začel vtikati Pelinov Janez, ki je bil že nekaj starikav, pa prav majhen in neroden fant.

»Mano sem vprašal, — ti pa molči in Boga prosi, da bi prišel še kaj od tal! Dozdaj si rastel kar v tla kakor kravji rep. Prilivaj si in molči, ko govorijo veliki in modri!«

»He-he! Kaj veš!« je rezgetal zabavljivi Franček, ki je rad ščuval. »Morda bo pa le prava, kakor je dejal Janez.«

»E, beži no, kako neki! Potem bi moral tistile Nace vsak dan vsaj dvakrat kokodakati. — Kaj ne, Mana?«

Mana je zardela, ali ni mogla nič, ker je bil krohhot prebučen. Nazadnje se je še sama smejala.

Nace godčevih besedi ni dobro razumel in se jim je smejal, ker so se pač vsi smejali.

»No, pa ti povej!« so sejmarji silili v Jerneja.

»I, saj ne vem dosti. Samo toliko vem, da se iz takega petelinjega jajca izvali pravi kosmati in rogati hudič, ki te lahko precej pocitra.«

»Joj, Nace, pazi!«

»Dà, Nacek, le nesi jajca, drugače bi jih kdo drugi. Ali kmalu izfrfraj iz gnezda, da še sam ne zvališ hudiča. Pa hudič bo, če ne prej, pa tačas, ko se Tone vrne!«

»E, bo že Bog dal, da bo za vse prav!«

»Saj res! Kaj bi ga motili in plašili, potlej bi Mana morda res sama kokljala!«

Mana se je bila v jezi že nekoliko napila. Gorela je iz okroglih udov v zdravo napeta lica in je prečenjevala razmajane moške. V hlepečem hrepenenju

je tolkla ob mizo in klicala vina. Za pikanje se ni zmenila več.

»Tako je prav!« jo je hvalil in miril Petanov Jože, močan in velik fant. »Kaj bi se držala za tisto malo stvar! Saj ni hudega, če smo veseli in malo jezični.«

»Z Nacetom pojdita plesat,« je pomagal Jernej. »Plesat pojdita, da bomo videli, kako ga vzameš v roke.«

»Koga, Naceta?« so hoteli vedeti poredneži.

»I, kdo bi pulil besede in jih pretikal kakor klin pri plužnjah!«

Pa s plesom ni bilo nič; zakaj v krčmo so privrveli še drugi sejmarji in so jo čisto zamašili. Ko so začeli peti, jim je pomagala vsa velika družba.

Eno rožo bi ti dala,
pa nič ne diši.
Ampak kako bi dišala,
če ljubezni z njo ni? ...

Petanov Jože je zavriskal in primeknil svoj kozarec.

»Pijmo skupaj, Mana, pa veseli bodimo! Kaj bi si življenje delali težje kakor je že! — Nace, toči in pij, če si res za kaj!«

Mana je veselo pogledala mladega velikana in se mu je za spoznanje primeknila.

»In ti, Nace, ali dobodi cigar, da si vtekneva vsak eno pod nos, ali pa daj za vino. Če ne, dam jaz ob tej priči!«

Ko je Nace skočil za smotkami, je padla Jožetova velika roka pod mizo. Njegove svetle in iskrene oči so mlatile razgreto Mano, da je pobesila svoj živi pogled in je nalahko prikimala.

Jernej, godec godčevski, jo je gledal kakor žaba jajca in se je smejal.

»Sreča se ne da tako hitro ujeti za rep!« se je glasno pridušil sejmar, ki ni dobro prodal.

»Da se, da!« je ugovarjal Jernej in je gledal vročo Mano.

»Dà, ampak večkrat je treba poseči za njim!« je pribil drug sejmar.

»I, seveda! Brez tega ni nič!« se je smejal poredni godec in je mežikal Mani.

»Po praznem posežeš — malokdaj ti zlomek ostane v rokah!« ste dognala sejmarja.

»Jože, Mana, recita, da to ni res!« je od samega smeha rdel Jernej. Tudi Mana in Jože sta rdela, s smehom sta se pa bolj silila kakor ne.

»Jernej, napravi katero in ne sitnari!« je prosil plečati Jože.

»I, kajpa, za Mano jo moram urezati, ki ima tako prebito srečo. Blagor ji, ker ve, zakaj je na svetu in ker kokodaka in kokodaka noč in dan!«

»Tak daj ga no —!« je ščuvala.

»Jerneja pa že ne — nikoli! Kdo pa bi nam godel in lagal?«

»No, le čakaj!« se je godec vdajal. »Samo še tole se zmenimo: Tistigale Janeza gledam, ki tako zvesto posluša, da kar glavo postrani drži, kakor bi

ga bila grlica udarila, in ki v tla raste; pa premišljam, ali bi mu znil, da bi prišel še kaj prida od tal, tole vino, ki ga tako počasi pije, za vrat ali pod noge.«

»Kako to?«

»Saj to je! Najprej se moramo zmeniti, da vem kje prilivati: Ali raste človek od nog proti glavi, ali raste od glave proti nogam?«

»Kar sam odloči!«

»I, saj ne vem, kako je prav. Zato pa stopita brž dva moža k meni, da bom sam izpil vino, ki bi ga rad prilival Janezu.«

»Tak naliž se že, pa meh raztegni!«

»Dva moža, trdna in pravih rok, sem; drugače ne gre!«

»Zakaj ne, no?«

»Zato, ker je treba pri temle vinu, ki je kislo kakor čiški vrisk, vsaj treh: Enega, ki vliva v onega, ki pije, in enega, ki tega drži, da ne uide pred takim vinom!«

Zdaj se je Jerneja lotil sam krčmar, ki pa mu ni prav mogel do kože. Vsi drugi so pomagali jezljavemu godcu.

Med glasnim besedičenjem in velikim smehom se je zmračilo. Svetiljka pod stropom je motno zabrela, in Jože je z dolgim pogledom potipal nemirno Mano in je šel počasi ven. Kmalu za njim se je zmuzala pa še ona, ki je ves čas pazljivo točila Nacetu.

Fant je pil, veliko pil in se smejal. A ko je bil najbolj vesel, je pekoče začutil, da ga grize nekaj

hudega in razžaljivega, še bolj, kakor če bi mu kdo natočil izpod roke. Zabavljice, ki jih je danes slišal, so ga začele tepsti in gristi, a sam ni vedel natanko zakaj. In tudi to mu ni bilo všeč, da se Mana zanj skoraj ni več zmenila, odkar je bil prisedel Jože.

»No, kam se je pa spet zateknila?« ga je ušče-nilo v srcu.

Planil je pokonci in bušil ven.

Tako je prišlo skoraj do tepeža.

Pa mu ni pomagalo nič. Od tačas je bil Manin prvi in stalni vasovavec močni Jože. To je vedela vsa soseska, ki se je posmehovala posebno Nacetu.

»No, Nacek, zdaj se pa le oddehni malo!«

»Najbolje bi bilo, da bi te dali za nekaj časa kam na rejo!«

»Da, drugače boš težko prišel spet do prave sape!«

Čudno se je zdelo vsem, da je tako mirno in vdano prenašal pikrosti, ki so ga bičale, kjer se je le pokazal.

»E, kaj veste, kako je in kako še bo?« se je zaničljivo branil, ker je upal, da tudi Mana dobi svoje plačilo.

»Kako je bilo, veš seveda ti sam!« so se smejali.

»Počakajte še malo, pa bo za vse prav!«

Pa tudi Mane niso pustili na miru. Kdor si je upal in je znal, pa jo je ugriznil in obrekel. In ko so se napasli na njenih nerodnostih, so jo pa tja v dalno Ameriko zatožili Tonetu. Najbolj so jo očrnili tisti, ki jih muhasta omahljivka ni bila marala, ko so se ji

hlepce nastavljali in ponujali. V zobeh so jo imele tudi ženske, pa ne, ker se jim je zdelo njeno dekliniranje pregrešno ali kaj, — o, ne zato, ampak zgolj iz ljubosumnosti, ker so se bale, da jim ne bi dedci skakali iz ojníc, in iz nevoščljivosti, ker tudi same niso bile deležne tistega prelepega greha, ki je menda največji, a tudi najslajši. O, kaj greh! To ni nič! Saj kradeš lahko, če te ne žalotijo; trte in čepiče smeš porezati sovražniku, samo glej, da se ne zve; prašičem pri sosedu le zavdaj, če se drugače ne moreš maščevati; — posebno pa ne zamudi onih majhnih in velikih ter največjih grehov zoper šesto zapoved, ampak pazi, pazi in taji, skrivaj v temo in noč, ker drugače bi bil lahko joj in Bog pomagaj! . . . Močno jih je jezilo tudi to, da se je Mana njihovim kačjepičnim opazkam le smejala, ne da bi bila kaj priznala ali utajila.

O ti Mana manasta, kaj bo, ko se Tone vrne?« jo je uščenila ta ali ona.

»I, kaj bo —? Moža bom spet imela!«

»Hihihi! Saj ga ne pogrešaš posebno, bi dejala —.«

»Pa res ne. Saj je dosti vaših dedcev. Ampak tvoj, veš, ni zanič; res ne —.«

Tako in še hujše je znala usekati po opravljenih čeljustih. Ko ji pa le niso dali miru, je potegnila svoja vesela pota v oddaljenejša kraja, kjer je niso poznali in so bili doma sami veseli ljudje . . . Glejte, človek enkrat živi. Zdaj je čas, da okusi in poskusi vse, kar se mu zdi potrebno, vredno in dobro . . . In z novimi

svojimi znanci je prepevala in veseljačila po cele dni in noči. Ali čimbolj je živela, tem lepša je postajala. V kratkočasni družbi se je razvila v zdravo in polno ženo, ki je bila vredna, da se je človek obrnil za njo. Ampak težko si jo še dobil pri pravi volji, kajti postala je hudo izbirčna in taka, kakor tisti cigan, ki se je objedel belega kruha: ni marala več! — Obešala se je po dedcih pa še zmerom, ali samo zato, da jih je dražila in se jim smejala, ko so proseče snubili njeno sočno bujnost in vrtoglavo vreli za njenim prešernim smehom. Odnehala jim je le prav redkokdaj in samo, kadar se je zadosti in prav napila in naveseljačila in ni še zgubila zmisla za to. Potem pa jo je vselej potegnila domu kakor bi se sramovala in se vrgla v močno in strašno naročje svojega hrusta. Oh ... dá ... to je bilo vse kaj drugega! —

»Kod te je satan nosil, salaboljska bača?« je hropel Jože, ki jo je bil že težko pogrešal.

»Kje si hodil, kje si bil — kje si čeveljčke rosil —?« se mu je smejala in se mu je nagajivo umikala.

»O — ti si ciganske krvi! Dóma bi se držala pa za kaj bi se brigala! Kaj nimaš otrok in domačije?« je godrnjal ljubosumni velikan.

Mana se mu je smejala, da ji je poskakovalo visoko nadržje, in so ji solze tekale po zdravih in polnih licih. Včasih se mu pa še smejala ni; samo zaničljivo ga je pogledala in jo je ubrala v drugo stran na veselo potepanje.

Kakor bi bila desetnica. —

Ravno takrat je bila pomlad, in mehko solnce je lilo svoje blage žarke na koprnečo zemljo, ki je sopeče dihala v plavajočih lahkih meglicah. V živalih in rastlinah so se zgenili prebujeni sokovi, koprneče so se dvigali in so dramili posvečeni nagon po obnovitvi. Zeleneča hosta je začela oživljati v radostnih zahvalnicah. Tičji samčki so se nemirno nosili po brstečih vejah, drhteče samičke so v tajni groznici ježile in šopirile svoje musajoče se perjiče; njih topla krvca je hrepeneče plala v pričakujočem blaženstvu prevdanega materinstva... Murni so sedeli pred luknjicami in so srepo strmeli v svetli, solnčni in topli pomladanski dan. Z velikimi, trudnimi očmi so zaspano mežikali v pekoče solnce, kakor bi se hoteli nečesa spomniti, nekega čuvstva, neke bolestno-sladke radosti iz davnega, davnega časa. Ali ničesar se niso mogli domisliti, ničesar še najti v svojem drobnem spominu. — Naenkrat pa so jim zatrepetali ogoreti živčki, in prebujeno čuvstvo je zmagoslavno zakoprnelo, da so se živo spogledali in začeli v radostnem spevu vabiti v vesele svate. —

Ali ni to večnost sama, življenje in sveta volja dobrotnega stvarnika? —

Mani je bilo kakor bi poslušala fantovsko pesem, ki hrepeneče drhti sredi tihe vasi in orí v svetlo noč srebrne mesečine. In prav tam nekje v pozabljenem kotičku njenega neutešljivega srca jo je kljunil spomin davno, davno odsanjanih sanj.

O, lepa noč, tiha in mehka noč je bila, ko ji je prvikrat zaplala vroča kri. Kako se je bila ustrašila, kako je bila drhtela v dognanem spoznanju... Koli-krat je kesneje z bridkim kesom v srcu mislila na mirne čase tihega devišтва, — tudi še takrat, ko je začela rada imeti skoraj še otroškega Nacka... In kaj je bilo potem, kje in kdaj so se pravzaprav utr- nile njene sladke sanje? Rada bi umrla od vseh brid- kosti, če bi jih smela vsaj še enkrat presanjati in pre- čuti do konca, — umrla od one sladke bridkosti, ki se v njej tako strašno koplje čudno in prevroče hrepe- njenje, ne še dočuteno, izpolnjeno in utešeno do da- našnjega dne... A do kam je pridrvela, kje je na- posled izgubila samo sebe? In kaj je res imela od vsega? Kje je konec njene nemirne ceste? — O, če bi mogla izbrisati vse madeže svoje vesti in umiti svoje srce, kako drugače bi znala živeti, kako var- čevati s svojimi viharnimi čuvstvi. —

Ampak Manin kes ni nikoli dolgo trpel. Ko se je nakisala v poskušeni spokornosti, se je vselej pre- pričevalno domislila, da se prav za prav nima česa kesati. Kaj pa je res kdaj storila komu hudega? Ali takega, kar bi mu škodovalo? I, če ima moške rada, kaj je to res taka grdobija? Kaj pa moški? Kdo je kdaj že njim kaj očital? O, pa res —!

In tako jo je kmalu prav lahko vzel lep dan, da je spet dolgo niso videli.

Sosedje so se bili na to že lepo privadili. Še čudno bi se jim bilo zdelo, če bi bilo drugače. Za Manine muhe se niso več dosti brigali.

Kar jih je iznenadila stara Jeračka. Tone je bil pisal njenemu Francetu, ki se je odpravljaj v Ameriko, in ga je za božjo voljo prosil, da bi mu pripeljal oba otroka.

In res. Ko je Mana, ki vsemu temu ni posebno verjela, nekoč spet veseljačila bogve kje, je Jeračka otroka ocedila in oblekla, kolikor je mogla, in ju je izročila sinu, odpotujočemu z večjo družbo izseljencev. Žena je jokala za Francetom in za otrokoma, ki sta bila pa oba dobre volje in po materi še vprašala nista.

Čez par dni je pridrvela Mana, ki je bila že nekaj slišala, in je planila nad Jeračko:

»Mati, kje sta otroka?«

»I, kdaj pa si ju mi izročila?«

»Jezus Nazarenski, moja otroka!« je vpila in jokala Mana.

Ali Jeračka ji je pokazala Tonetovo pismo in se ji je smehljala.

»Kaj se neki dereš! Kdaj si pa kaj skrbela zanj? Prav je, da ju je vzel k sebi oče, ki bo morda bolje vedel, kaj jima je treba!«

Ampak Mana je vila roke, norela in tulila okoli doma in po vasi kakor tica, ki ji vzameš mladiče iz gnezda. Njena materinska žalost je bila tako neponarejena in prava, da se je žena začela smiliti tudi tistim, ki so bili dozdam kaj hudi nanjo.

Kakor burja je vihrala k možu, ki si je bil že kdaj osvojil njeno posebno naklonjenost.

»Kakor se Boga prosi, te prosim: Posodi mi za pot, da pojdem za otrokoma!«

»Nimam.«

»Lepo te prosim, ne odreci mi!« je vila roke in ihtela.

»Saj ti pravim. Na kaj bi ti dajal navsezadnje?«

Mana je kar odrevenela. In to je bil mož, ki se ji je bil posebno dobrikal, in ki mu je bila dosti zaupala in vse! Zadušila je togotni jok, ki ji je kipel v prsih in se je zapodila k drugemu.

»Ne morem ti dati, Mana. Vidiš, saj bi rad, ampak zaradi žene ne morem in zaradi ljudi ne...«

»O, kaj takrat se nisi bal žene in jezikov?« ga je spomnila veselega potovanja, ki sta ga bila napravila. »Kaj pa naj bi bila rekla šele jaz takrat, ko si tako tiščal? Kikljevec!«

Jezna in ponižana je vila k tretjemu in k vsem po vrsti. Ali nihče se je ni usmilil. Kaj bi ž njo zdaj? Radi so jo imeli le, dokler je bila lahkomišelna in vesela.

Ko so jo torej zavrgli in odpravili vsi njeni preštevilni prijatelji, je s poyzdignjenimi rokami prosila še starega Kotarja.

»Torej tvoji fantje ne dajo, nočejo pomagati? Vidiš, preveč si se jim bila dala. — Koliko bi rada?«

»Za pot, oče, samo za pot.«

»I, ti, Mana, čakaj no. Zakaj pa bi res nosila smolo tja? Ne zameri, pa saj veš, da te Tone ne

more biti vesel. Tu ostani in kmetije se bolj primi pa dedce pusti.«

»Moja otroka, moja otroka!« je zatulila sirota. »Pa če me na mestu ubije, — za otrokoma moram in moram; drugače znorim!«

»No, če že res hočeš čez lužo, bova pa precej napravila,« je sočutno dejal in poklical priče, da ji je pošteno odštel toliko in toliko.

Mani se je razlila po lepem, solznem licu radostna rdečica od same sreče in zadovoljnosti. Ko je tekla domu, se ji je čudno zdelo, da prestavlja nogo pred nogo in ne leti po zraku, tako je bila olajšana in pomirjena.

Že drugi dan je hitela na železniško postajo. Iz oken so rastle radovedne glave in so gledale za njo. Nacek je stal na pragu in je stopil za vrata, ko je šla mimo hiše.

Pod klancem jo je čakal silni Jože.

»Tak greš res —?« je dejal skoraj tiho.

»Grem,« je dejala in se ni ustavila.

»Čakaj no, Mana —.«

»Ne utegnem. Kaj ne vidiš, da grem za otrokoma?«

»Vsaj kovčeg naj ti pomagam nesti —.«

»Ni treba.«

»Pa roko mi daj!«

»Pusti me, mudi še mi!« je dejala in ga je tako tuje pogledala, da mu je omahnila roka.

Šla je neutegoma in še pogledala ga ni več. Na hribu za vasjo se je še enkrat obrnila in je gledala na belo vas, kadečo se v jutranjem hladu. S palcem in kazalcem je potegnila po omeglenih očeh in se je spustila na drugi strani hriba po klancu v daljni, daljni svet za svojima otrokoma.

Na polpotu.

Repnik je odrinil zapah pri sušilnici in je zavalil še velik gabrov panj v cvilečo žerjavico, da so z vročo soparo goste iskre bušile iz opaljenega žrela.

»Da bi te —! Prikazen, kaj si že tako huda?«

Pekoča svetloba ga je oblila, da je skremžil obraz in se odmeknil; širok, trepetajoč žarek je objel krog feric, vihtečih v urnih pesteh suhi lan, ki se je hrustoma lomil pod sekajočimi trlicami, da so tenko šumela siva povescna še toplega prediva, pazdir pa je odletaval in se jim kopičil pod nemirnimi nogami.

Za Kumom se je zabliskalo, v macesnovem vrhu se je oglasil rahel piš. Noč je bila oblačna, brez zvezd. Tudi mesec ni mogel odgrniti gostih zaves, da bi pogledal, kako in kaj.

Gospodar je zapažil razbeljeno žrelo in se je zagledal v oblake.

»Dež bo, dekleta. Le hitimo, da nas ne ujame!«

»E, kaj dež! Prej bomo gotove.«

Gost dim je silil skozi laneno plast na sušilnici, plazil se je in je leno legal po vrtu. Malogabrovski zvon je odmolil večernice, njegov glas je še tresoč se brnel po dolini. Mehka sapa se je poigravala s

povesmi, ki jih je pastir nosil na kaščo; zaprta svetiljka na veji hruške je trepetala.

Repnik je obrnil lan in se je ozrl v nebo nad Stranjami. Oblaki so se nestalno podili, kakor bi se ne mogli zadosti nakopičiti. Sapa je postajala močnejša, klepetec na češnji se je zbudil.

»Aha, aha — sever sili.«

Nekje daleč je zaukal prešeren fant, v dolini je vriskajoče zategnil drugi. Kipeči vrisk je šinil pod oblake, pa se je premislil in je poln zdravja preskočil hrib in hosto, plešoče odjeknil v dolini in radostno padel med onemele terice, ki so večše pošumevale z vihtečimi povesmi in jih izmikale izpod smukajočih trlic.

Repnik se je zamislil. Včeraj skoro je še bilo, ko je tudi on zdrav in mlad in brez skrbi vriskal od vasi do vasi. Ko pa mu je oče prepustil domačijo in mu naprtil izplačevanje bahaških dot za brate in sestre, ga je smeh minil. Vsa prejšnja šegavost je pokleknila pred gospodarskimi skrbmi, ki so rinile vanj s svojim morečim želom. Pa da bi bilo vsaj kaj uspeha! Ampak kakor se obrne, nova skrb; česarkoli se loti, izguba in novе sitnosti!

Po klancu so šli fantje in so ukali; na vrhu so ubrano zapeli. Pesem je zaplavala po vasi in se je pomudila ob pridnih tericah, ki so po glasovih ugi-bale imena pričakovanih vasovalcev.

Pa so bili res tiči, ti fantje: vsi zdravi in mladi in močni, veseli in zgovorni pa že tako, da je bilo kar lepo, no. Samo Pavlinov Janez je bil nekaj krevljast

pa malo brljav; ali jezik je imel skoraj za vse druge. Tudi Pribilov Korle je bil med njimi, čeden in salamsko trden fant. Kotarjeva Lojzka ga je imela močno rada. Lovrinov Nace ni bil tako všečen, peti pa je znal kakor malokdo tako. Samo Sitarjev Cene ga je lahko prepel. Šmarčeva Franca se ga ni mogla naslišati pa tudi Lovrinovega Naceta ne. O, tega bi bila pa do smrti rada poslušala Binkova Tona. Bas je grmel Goljufov Jože. Petanova Micka je dejala, da še veliki zvon šentviški ne poje lepše, ko vabi k deseti maši.

Ti in še drugi fantje so se pomešali med terice in so jim pomagali in nagajali. Naj jim; gospodar ni rekel nobene hude zaradi tega. Saj je sever razpihal in razgnal oblake, da so že zvezde začele mežikati nad vasjo, iznad Kuščarjeka pa je pogledalo iz oblakov oje «voza». In vsi so dejali, da bo še mesec posvetil. Pa je reš. Kar prismejal se je izza smrek v Anžičevi hosti, in je nastal prelep jesenski večer.

Ko so terice končale, so se veselo oddehnile in so si druga drugi otepale pazdir, ki se jim je nabodil po obleki. Prav za prav bi bili fantje radi pomagali, pa niso pustile, ker so bili prenerodni in prezamudni. Po večerji so se razšle, fantje so jih posamič spremljali, da ne bi bilo katere kaj strah.

Repnik pa je šel še pogasiti ogenj v sušilnici; potem je pogledal v hlev, ali se ni tele odvezalo, in ali je pastir doma. Pred hišo je postal in je premišljal, kako bi. Čast Bogu, lanu je letos precej, do zdaj pa je bil že več let po vrsti gladko pozebel. Hudika,

za kmeta so letine zmerom slabše. Lomiš se in kri-
žaš, da Bog pomagaj — hladna noč, samo ena, pa je
zjutraj mráz, in vse gre v upadek. Letos je bolje,
precejšnja kopica prediva je na kašči. Nekaj ga bodo
ženske spredle pozimi, ko so dolgi večeri, drugo bo
pa v denar spravil. Brezavšček ga je zaaral že
takrat, ko je bil odpeljal laneno seme. Denarja mu je
treba, kakor žejnemu vode. Za obutev mora kupiti
usnja in malo blaga za obleke; ona pa bi rada tudi
veliko volneno ruto, da ne bi prezebala na dolgi poti
v cerkev. Tudi davkov še ni plačal in ne obresti za
dolgove. Človek res ne ve, kaj bi, katero luknjo bi
zamašil.

Iz noči je zrastel Kablič.

»Dober večer, Repnik! Kaj se hladiš?«

»Saj bi bilo treba, če se ves dan pečeš in pariš
pred sušilnico.«

»Dosti si natrl, pravijo.«

»Precej. Pa saj je treba.«

Moža modrjeta o lanu in o letini; govorita,
kakor da sta se nalašč za te pogovore sešla.

»Kaj sem hotel že reči —?« se dela Kablič.
»Tiste denarje mi boš napravil. Potrebujem jih.«

»Saj nisem pozabil; ampak precej ne bi mogel,
glej,« se je močno prestrašil Repnik.

»Lahko, saj imaš predivo.«

»O, to ima že svojo pot, še premalo ga bo!«

»Res ne morem več čakati, vidiš.«

»Do Božiča bi potrpel, ko prašiče prodam. Pro-
sim te, Kablič!«

»Ne bom. Treba mi je.«

»Kje naj vzamem?«

»Če nimaš denarja, daj mi v blagu; prediva mi daj.«

»Satan, ali si ob pamet?«

»Osem dni ti dam odloga. Potlej bom terjal. -- No, pa nič ne zameri! Lahko noč!«

Repnik je molče gledal za Kabličem, ki ga je zmanjkalo v mesečini. Kakor bi se bil česa spomnil, je glasno zaklical in je stopil za njim.

»Kablič, počakaj no malo.«

»Kaj bi rad? Ali si se vendar premislil?« je trdo dejal Kablič in se je obrnil.

»Ne morem. Samo prositi sem te hotel, da bi me ne vlačil pred sodnijo.«

»Osem dni odloga imaš, tako sem ti rekel.«

»Ne delaj mi te sramote, Kablič!«

»Nobene sramote ti ne bi rad napravil. Zato sem te obiskal ponoči. Še za to naj ne ve nihče. Ampak —«

»Glej, v največjo stisko bi me spravil. Potrpi, da kako preložim. Saj ne moreš ničesar izgubiti.«

»Za ostanek te že počakam, če mi daš prediva. Jutri bi prišel z vozom.«

»Ne dam! Kaj sem zate delal?«

»Pa lahko noč!«

Repnik je molčal in stiskal pesti. Najrajši bi bil planil in pobil lakomnika. Počasi se je vrnil. Za počitek mu ni bilo, prehudé so bile njegove skrbi. Pred

hišo je postal in se je zamislil. V hiši se je prebudil otrok in je s svojim jokom predramil še druge tri.

Po vaseh so si odpevali fantje. Mesec se je boril z oblaki, ki bi bili spet radi prepregli nebo, in je sijal na spečo vas. Pes je skočil iz listja in je zategnjeno zalajal v dolino, prepreženo s tenko jesensko meglo.

Repnik je stal s pobešeno glavo in se je boril s srcem in pametjo proti križem in težavam, ki so silile vanj. Po dolgem času mu je bilo spet hudo kakor že dolgo ne. O, če bi otrok ne imel, bi že znal pretekniti. Tako pa: katere misli se oklene, pa se mu izvine, ko se spomni otrok.

»E, če bi bil sam!«

Tudi za ta vzdih ga je srce pokaralo.

»Ali bi mogel živeti sam? Kaj ne bi bil še večji revež, če ne bi imel otrok? Komu bi dal domačijo, kakor jo je dal oče tebi? Za koga bi delal?«

Roke je potisnil v žepe in se je zagledal predse v tla. Ob misli na otroke ga je postalo kar sram vsega malodušja. Ampak, kaj naj počne, da bi domačija mogla vsaj dihati, in da bi preprečil sramoto?

* * *

Čez nekaj dni se je odločil.

»Nobene druge pomoči ni: v Ameriko pojdem!«

»Nazarenski Bog!« se je ustrašila žena.

»Moram! Saj vidiš, kako je.«

»I, kako pa bom sama in z otroki?« je zajokala.

»Samo par let, pa se vrnem. Potem, če Bog da, bo drugače.«

»Doma ostani, bova že kako!«

»Kako?«

»Prodaj njivo v Dolgi rebri, pa je!«

»Prodaj? Njivo?« se je zgrozil in je strmel v lahkomišno ženo. »Kaj pa otroci, ali nič ne misliš?«

Prodaj! Kako lahko bi se odločila za odprodajo, on pa bi se rajši dal odreti, ubiti in razkosati, ali domačija mora ostati cela, in njegov sin mora dobiti bolje, kakor jo je on prevzel po svojem očetu.

Molčala je, v predpasnik je skrivala obraz in je ihtela.

»Priatelj s Hribov mi je posodil toliko, da za prvo silo pomirim Kabliča in imam za pot. Ti pa prodaj predivo in gospodari s skupičkom, dokler ti ne pošljem denarja.«

Tako se je začel počasi odpravljati. Nikoli ni mislil, da mu bo poslavljanje tako težko. Šel je po polju, in klasje in cvetje se je sklanjalo predenj: Nikar! Če je stopil v hlev, je vsako živinče obračalo glavo za njim in ga z naperjenimi uhlji strmeče prosilo iz velikih, otožnih oči: Nikar! Ko je odkod prišel, so se spenjali po njem otroci in se mu privijali k nogam.

»Oče, oče, tudi jaz pojdem v Ameriko!«

Samo prikimal jim je, pa so bili veseli, da so se brezskrbno podili in lovili po vrtu. On pa je otožno gledal za njimi in se boril sam s seboj in s skrbmi, ki so kljuvale po njegovih trudnih možganih. —

»Tak v Ameriko misliš?« ga je svaril stari sosed.

»Moram, pa je.«

»Nič ne moraš; dokler si zdrav, si pomagaj doma!«

»Saj ne morem. V Ameriki bi si opomogel.«

»Morda bi si res. Ali tudi zdravje bi pustil tam.«

»Zaradi otrok in domačije moram iti.«

»Zaradi otrok in domačije bi moral ostati doma. Kaj misliš, da gospodar sme kdaj brez škode odmekniti pete? Premisli! Premislek je bolji kakor dan hoda.

Tudi žena je tiščala vanj s svojimi solzami in prošnjami in je še zmerom upala in ni verjela, da bi jo mogel zapustiti.

Po dolgem omahovanju pa se je odločil in se je pripravil.

Zgodaj zjutraj je šinil kakor zločinec preko hišnega praga in je stekel po stezi za mejo, da ne bi slišal žene in otrok.

Vas je še spala, nihče ga ni videl, le pes se mu je zapletal pod noge in se ni dal odpoditi.

Na klancu je Repnik postal in se je ozrl. Vas je bila zavita v vlažno jutranjo meglo in se je zaspino stiskala ob pobočju. Iz preoranih njiv se je toplo kadilo. Hladno jutro zgodnje pomladi je sopeče dehtelo za gorami in hrepenelo nasproti mlademu solncu, ki še ni moglo pogledati preko hriba. V hosti so ga pa že začutili veseli pevci, postovke so planile iz zvonika in so se dvignile v višave. Pes se je vdano tresel ob gospodarju in ga je kihajoče pogledaval.

Mož je postavil kovčeg na tla in je pobožal psa. Žival je v sreči zacvilila in mu je vdano objela koleno. Stal je in se je oziral. Huda tesnoba mu je segala v srce. Samo na drugo stran po klancu navzdol — pa je premagana še zadnja misel, pretrgana močna vez, ki mu je bila ustavila korak.

»Jezus, Marija — saj ne morem!« je vzdihnil in ni mogel odmekniti oči od doline in v drevje zavite vasi.

»Ko pridem tja, prav gotovo skoprnim ali pa pobegnem domu, kakor zdaj od doma,« je dvomil in je sedel na kovčeg.

Z obema rokama je grabil v lase in iskal odrešilne misli. In če mu je le pogled ušel po dolini, pa je zatrepetala in se zazibala pred očmi vsa neskončna lepota domačega kraja, ki jo prav vidiš šele, kadar ji obračaš hrbet.

»Kaj pa, če bi še poskusil, morda bi počasi le našel srečo tudi doma?«

»Kako pa z dolgovi, kako?« ga je uščenilo.

»Delal bi, še bolj bi se ubijal — ni sam rogati vrag, da ne bi bilo res nič uspeha!«

Pes mu je položil prednji nogi na kolena, glavo je obrnil malo postrani, zdehal je v zadregi in se oblizoval in ga je mežikajoče gledal.

»Pazi, ali bi šla domu?«

Pazi je tiho zalajal in je položil svoj mrzli gobec na njegovo roko.

»Ampak, kaj bodo ljudje dejali? Strahopetec je in se ni upal!«

»Pa naj! Kar domu! Za Ameriko je še čas tudi pozneje. Najprej poskusi še doma.«

Z neko togotno odločnostjo je popadel svoj kovčeg in se naglo obrnil. Pes je nekaj časa skakal ob njem in veselo mahal s košatim repom, potlej pa je med zmagoslavnim lajanjem stekel domu.

Kakor bi se po dolgem času vračal iz daljne tujine, se je zdelo Repniku. Iz vasi, iz hoste ga je obiskovala sreča domačnosti ki jo je ob tej uri občutil, kakor je ni še nikoli. Ves srečen je bil in se ni mogel nagledati otrok, žene, domačije.

* * *

Kablič se je pomiril za prav malo časa; strašno rad bi bil dobil predivo. Za dom bi ga bil komaj potreboval, ali v glavo si je bil vtepel, da mora doseči, kar je nameraval.

»Repnik,« je dejal ob priliki, »pobotnico ti dam, da mi nisi več dolžan, če mi daš predivo.«

»Saj sem ti povedal, da ima predivo že svojo pot,«

»Pametno bi storil, če bi me ubogal; tako ti povem, vidiš.«

»Počakaj še malo, pa mi boš moral tudi tako dati pobotnico.«

»Ne bo šlo prav lahko. Le pomisli.«

»Ti pa se spomni, kako si mi bil skoraj usilil tiste denarje. Zakaj si zdaj tako siten?«

»Kaj ti veš! Tako se primeri.«

Ampak Repnik je začel slutiti, kaj je pravi vzrok Kabličeve nagajivosti. Ob tej pekoči misli mu je kri silila v glavo. Kar je bilo, je bilo, ali take škodoželjnosti in maščevalnosti vendar ni pričakoval.

Da bi ga prehitel, je izročil vso svojo denarno nadlogo posojilnici, ki je poplačala vse njegove dolgove in mu še krepko pomagala na noge.

»Pa sem mislil, da je težko biti dolžan posojilnici! O, če bi bil že prej tako vedel...!« se je oddehnil in je občutil veliko srečo in hvaležnost.

Tudi sosedom se je dobro zdelo, da se je rešil.

»Glejte, pa se je le izkopal.«

»Prav privoščim mu.«

»Saj Kablič mu je bil močno nevaren, čeprav mu ni bil toliko dolžan.«

»Vrag vedi res, zakaj mu je tako rad podstavljaj noge?«

»I, babja nesreča, nič drugega!«

»Kaj ga še zdaj grize, da je Micka rajši vzela Repnika?«

»In ga bo do smrti. Nikoli ne bo pozabil sramote, nikdar ne bo odpustil tega!«

»O, tudi njegov oče je imel hudo trmo!«

»Dà, že; pa saj se ta stvar ne da popraviti. Kaj potem še sili vanj?«

»V srce ga poglej, če moreš. Mislim pa, da bi bil Kablič vesel, če bi se bil Repnik umeknil v Ameriko.«

»Da bi imel zdaj Repnico v rokah, kajne?«

»Morda res zato.«

»O, ti cigan ti!«

»No, to je dobro, da se je tako naredila vsa stvar.«

»Prav praviš, glej.«

»O, ti preklicani Kablič!«

Repnik je bil ves drugi. Poprej je delal in se je zmerom bal neuspeha. Zaradi malodušja mu je šlo res večkrat prav napak. Brezupen je bil in je obupaval in je izgubljal pogum še prej, preden je videl konec.

Ali odslej je bilo z njim drugače. Prej bi bil vrgel vinar v zrak, pa bi bil kamen padel na tla. Zdaj pa je delal z zaupanjem v samega sebe in s premislekom, in vse je šlo prav in lepo.

Samo še z enim prstom ga je potipala nesreča.

Brezavšček se je pripeljal po predivo. Ni ga dobil. S predivom vred je kašča prejšnji večer pogorela do tal in vse, kar je bilo notri.

Kdo mu je zadal ta poslednji udarec?

Za doto.

V rebri za vasjo po pasje čepi žganjarna in mrko kakor lisičina v globoki hosti gleda v dolino temeniško, vso smejočo se od pisanih travnikov in na široko raztegnjenih njiv. Na obeh pobočjih se belijo čedne vasi, zavite v prostrane sadne vrtove, a po sredi doline pólzi mlada Temenica, potegnjena kakor vesel klicaj v prešerni pesmi.

Ko se zmrači, hitijo navkreber možakarji trudnih in zapitih obrazov; za mejo in skrivaj se prihuljeno plazijo komaj dorasli fantalini; včasih smukne pod okajene podboje tudi ženska. Zgodi pa se, da tudi ob svetlem dnevu božjem smrči pijanec v smrdljivi lisičini, temni in popljuvani, polni krika in vrišča, psovk in groženj.

Tu je pribežališče silnega Brnada, tako velikega in orjaškega dedca okoli petdesetih let, da se mora vselej precej pripogniti, ko lomasti čez prag, in sesti le na trdno klop ob peči, da ne polomi stolov ob mizi, ko se mu razmaje grmadasto telo. Previdno sede in potegne Krištofove noge pod škripajočo klop. Šilasta steklenka pred njim je že prazna. Ogromne mustače se mu nezadovoljno ježijo, poredne oči so uprte v prazen nič.

»Nosi, baba,« zarenči v pretečem basu in izpije v enem dušku, kar dobi.

»Hej, ti, butara! Gani se no že enkrat malo bolj urno! Kaj ne vidiš, da umiram?«

»Precej, precej,« se ustraši Popotnikova Neža, stara samica, a trdna ženska, ki ima pravico do teh zakladov. Brž mu natoči vitko steklenko in jo nalahko porine predenj.

»No, vidiš! Bog ti daj zdravje pri otrokih, ki jih nimaš; po smrti pa sveta nebesa, če jih boš zaslužila z dobro mero.«

V steklenki migljajo drobčkani beli mehurčki. Brnad jo pobožno dvigne pred oči. Obraz se mu počasi in s premislekom razleze v blažen smehljaj, oči premagane umrjo, a ustnice se zaokrožijo kakor v poljub in nastavijo kakor pevcu, ki zapoje čuvstveno pesem. Še enkrat se oči napol odpro in se nasmehnejo:

»Duša, umekni se: ploha gre . . .« in že padajo debeli požirki, globoko in težko.

Iz kota za mizo ga opazuje mlinarski pomočnik Matija, ki je pred nekaj tedni prišel v te kraje. Brnadova žeja mu tako ugaja, da prisede in mu porine še svojo steklenko.

»O, dobro zdravje!« pravi silni dedec, pije in ga pogleda.

»Kar izpij, Brnad.«

Brnad se obriše s svetlim rokavom po košatih brkih in pokaže velike, redke zobe:

»Ali ni ta kapljica poslana od samega živega Boga, da bi mu bili hvaležni za dobrote, ki jih deli nam grešnikom in siromakom? — Kaj se ti zdi, Matija, ki si dobrih rok?«

»Da znaš dobro obrniti besedo.«

»E, kaj besedo — raje bi obračal kaj drugega.«

»No, le. Kolikor moreš.«

»Neža! Neža!« vpije Brnad, a ženska se mu ne more odzvati, ker ima zavoljo zapitka ravno nekaj besedi s pijanimi možakarji ob veliki mizi.

»Neža, o, tvalo nazarensko! Ali si gluha?«

Matija pomiri Brnada, Neža pa prinese boljega. Pijeta bratca in se pogovarjata.

»Pij, dobrotnik, ki poznaš zapoved o telesnem dobrem delu usmiljenja,« sili Brnad in pije.

»Kaj pa ti drugače delaš prav za prav, Brnad žejni?« se smeje Matija.

»Dela dosti, žeje dosti. Ne morem se kaj pritožiti. Počasi izdelujem toporišča in grabljišča, vitre derem pa košare pletem in koše. Vse to, vidiš, kmetje radi kupujejo, raje nego bi se sami mudili s to stvarjo. Pa vsak tudi ne zna tega spaka. Treba je prave vrste lesa, ob pravem času urezanega ali usekanega, prav okajenega in presušenega in tako in tako prikrojenega. O, tudi to je treba znati, je dejal učenik v Velikem Gabru. — Kadar je pa posebna suša v žepu, ali ni čas pripraven za moj opravek, pa stopim do enega ali drugega in mu nacepim trsak ali pa primem za kako drugo delo, da me po-

kliče k skledi, ko se zvon oglasi. I, ni mi sile; čast Bogu!«

»Skrbi torej nimaš posebnih?«

»O Kristus, sin človekov, — kaj bi s skrbmi! Za reveža, ki mu je smrt namenjena v cestnem jarku ali pri zvestem psu v listju, je potrata skrbi pregrešna stvar. Skrbi, križi in težave so za tiste, ki kaj imajo!«

»Živiš kakor vrabec v prosu, nobene sile ti ni, glej.«

»Da; izučil sem se res nekaj,« se pobaha Brnad in seže po steklenki, parkrat pogoltne in postavi prazno na sredo mize. Zamisli se, z očmi ne trene, kakor bi gledal v daljino.

»Izučil sem se vsaj to, da nikoli ne silim tja, kjer vem, da ni prostora zame, nobenkrat si ne želim stvari, ki bi jih ne mogel doseči. Samo, kadar pijem, me ta nauk zapusti, in si želim čimveč in tembolj.«

»Neža, obrni se še malo,« ukaže Matija in ji porine Brnadovo steklenko.

»In daleč sem že prišel po svetu. Lahko mi verjameš, da sem že marsikaj videl. Kjer so gradili ceste ali železnice, tam sem bil med prvimi gotovo jaz. Dokler sem bil še nekaj bolj pri moči, sem zmerom rinil v svet s trebuhom za kruhom. E, jaz vem, kaj se pravi: Dober je domek, čeprav ga je za en sam bobek.«

Matija ga začudeno gleda. Mehko domotožje in sladka ginjenost ga obideta. Vsi daljni spomini

ga domače obiskujejo in vasujejo v njegovem srcu. Polagoma pije, da bi pregnal vzdih, ki mu sili na trepetajoči ustni.

Ampak Brnad je bil v tistem razpoloženju, ko se človeku jezik razveže na vseh vozlih, da mu besede kar skokoma vro iz najglobljega spomina, ker ga prevzema globoko čuvstvo prijetnoboletnega in mehkega razkošja in pokojne vesti kakor svetnika, ki se zamakne v svojo notranjost in samo v duhu gledano lepoto.

»Takrat,« je spet začel Brnad, »je bila na Grmu šivilja, lepa ko solnce po deževnih dnevih. Pa kaj bi ti pravil, saj je nisi poznal. Joj, kako bi ti mogel dopovedati, kakšna je bila moja sreča takrat. — Ali si kdaj že imel žensko?«

»O, kolikrat že!« se posmeje Matija.

»Motiš se, šleva,« resno odkima Brnad. »Človek ima samo enkrat v življenju rad. Vse drugo je navada in potreba, nič drugega.«

»Kako je bilo torej s tvojo mlado ljubeznijo?« ga zmoti Matija.

»Kako neki? Mlad sem bil, čisto mlad, goreč in zdrav in močan kakor hrast. Ona pa lepa in čista ko lilija.«

Zadnje besede je govoril tišje in počasi, skoraj sam sebi. Krčevito je pograbil steklenko in še globlje je pogoltnil. Z rokavom je potegnil po zmršenih brkih, nalahko se tresočih, in po zardelih očeh, mežikajočih v debeli solzi, obešeni na kratkih trepalnicah.

»Buzaronski Brnad — posebno čista ta tvoja mlada ljubezen ni bila nemara?«

»Treščil te bom,« se je raztogotil Brnad in je udaril po mizi. — »Kako da ni bila? Rada sva se imela in zvesta sva si bila pa mlada in zdrava, in nihče naju ni motil.«

»Zakaj se pa nista vzela?«

»— Umrla je, prekmalu je morala umreti. Bog ji daj večni mir in pokoj!« Pomolčal je, a pil ni. Prsti so se mu sklenili kakor v molitvi. »Če ne bi bila umrla, bi bilo z menoj morda drugače kakor je . . . Tista mlada, ki zdaj šiva, je najina hči. Kadar se mi kaj razpotegne, kar k njej stopim, pa me zašije, da morem med ljudi. Ali tudi jaz vem, da imam očetovske dolžnosti, kajpada vem, kaj bi se spodobilo. Vidiš, matere reva nima več, samo očeta. Mlada je in lepa, kakor je bila njena mati, in dote bo treba. Zdaj pa premisli, kristjan moj, kako more biti hudo meni, ki sem njen oče! Ampak, kje bi vzel? Doto ji pa le moram napraviti, kakršna ji gre. Kar mora biti, mora biti. To, vidiš, je moja edina skrb, ki mi ne da miru.«

Brnad je obmolknil; tudi Matija ni nobene zini, le lahak nasmeh se mu je skrival pod zmočenimi brki.

Za mizo je zasmrčal pijanec. Močna Neža ga je pograbila in ga navlak zavlekla pod kap. Tu se je razščeperil najprej na vse štiri, potem pa se je izgubil v dolino, zavito v tenko meglo dihaajoče zemlje, ki jo je obsevala visoko veslajoča polna luna.

Tudi Brnad in Matija vstaneta in se začneta spotikati po rebri navzdol.

»Tisto pa tisto,« godrnja Brnad. »Dota, lepa dota! Kar mora biti, mora biti.«

»Nič ne bo z doto, Brnadek,« ga draži Matija.

»Kaj? Kako nič? Jaz ji napravim doto! Take ti ne boš svojim, strah ti mlinarski,« se jezi Brnad in kolne, dokler ne telebne čez korenino na potu, kjer renčeče zaspi.

* * *

Brnad si je opral dve srajci, ki jih je še imel, in predpasnik iz modrega tovarniškega sukna, lepo zložil delovno obleko in vse skupaj zmotal v solno vrečo. Culo je stisnil pod pazduho in je nenadoma zapustil zeleno dolino temeniško. A preden je odšel, se je zgodilo čudo, da ni visel v žganjarni. Na hrib je hodil dan za dnem in je sedeč na trhljem štoru gledal po dolini. Včasih je iz navade urezal grabljišče, ki ga ni mislil obdelati. Le drenovo grčavko si je s pravo ljubeznijo in skrbnostjo obelil in obrezal, da bi jo imel za spremljevalko v tuji svet.

Zadnji dan pa se je le zaletel navkreber, da je ves zasopel prilomastil pred Nežo.

»Neža, Bog ti ni dal ne moža, ne otrok, ker si polna grehov; dal pa ti je v svoji neskončni usmiljenosti Brnada, ki ga dozday še nisi znala prav napojiti. Glej, taka si, prikazen nepogledna!«

»O, ti čeljust široka!«

»Nikar ne reži, Neža, saj se morda ne vidiva več. Po svetu grem. Daj zato malo boljšega, da se raje vrnem, če Bog da.«

In nabrž si je privezal dušo, pograbil za culo in stopil proti Grmu.

Ne predolga pot ga je vodila med ravnimi njivami, dihajočimi v opojnem vzduhu prašечега se klasja in pisanega poljskega cvetja, toliko lepšega in za oči prijetnejšega, ker se vsako leto prenavlja in pomlaja, v svaki letni dobi odeva v nove svoje prečiste barve. — Široko polje je plalo v dolgih dihih, valovito se bočilo v razširjenih utripih in se zdelo kakor površina prijaznega jezera, v katerem odsevajo vse milijonske lepote visokega, blagoslovljenega neba.

Počasi in zamišljen je korakal popotnik Brnad, ki ga je zanašalo malo v desno, malo v levo kolo-voznico zelenega pota. Včasih je postal nekoliko in je potežkal kleni pšenični klas, izpulil modriž ali pa utrgal kimajoči rdeči mak. V razoru nekje mu je pritrjevala plaha prepelica, kosmat čmrlj se je obesil na zlatico, ki se je v ljubeči bolesi sklonila skoraj do tal; po poljski detelji so pridno hitele z rumenim plenom onogavičene čebele, da se nasrkajo še redkih sladkosti za svoj mili domek. In v pripekajočem solncu so se podili švigajoči kolobarji drstečih se mušic, jaderno se dvigajočih in plešo-čih na soparnih in trepetajočih žarkih, ki so razkošno lili na prelepi domači svet. Visoko gori nekje

je drobil škerjanec, kakor iglina glavica je tičal zapičen v modro višavo. Naenkrat pa se je odtrgal v zmagoslavnem vzkliku in je molče padel med klasje.

Briad se je zamislil. Skoraj jezno si je popravil klobuk in je pospešil korak, stiskajoč sitno culo, ki mu je silila na tla.

»Mlačev bo kmalu. Lepo bo in dobro se bo živelo tukaj,« je preudarjal. »Ali dote ne primlatim, če vse sam omlatim in še kosim jeseni.«

Sam nase je bil hud, ker ga je bila skoraj premagala izkušnja, da bi zalučil culo in ostal doma. Podvizal se je in je malo manj ko pritekel pred Matildo, svojo lepo hčer.

»Na, tako je, vidiš, ljubo punčè: — zdaj pa spet grem malo po svetu. Če se še kdaj vrnem, ne pojdem več, tako se mi zdi, glej. Zato se pa mislim zdaj malo dlje pomuditi.«

»Zakaj neki hodiš?« je dejala Matilda in je hreščeče razparala vatel bele tkanine. »Saj ste že tolikrat in povsod bili, pa nimate česa pokazati.«

»Saj zato grem, da bom mogel kaj pokazati. Vidiš, prav za prav hočem to pot delati in skrbeti in varčiti le zate, da ne boš slabo govorila in mislila o meni.«

»Hi-hi-hi,« se je veselo zasmejala lepa Matilda. »Naka, take pa še niste razdrli nikoli; res ne.«

O, le razgetaj, punčara, le, saj lahko.«

Inako se mu je storilo. Skrbni oče je sedel na klop in je pokril kosmati obraz z lopatastimi in otolčenimi rokami.

Matilda se ni več smejala. Osirotela hči je začudeno in skoraj jezno pogledovala ginjenega pijanca, ki je menda njen oče.

Mož se je nekoliko pomiril. V tla je gledal in je počasi govoril. Nekaj ginljivega in otožnomehkega se je trgalo v njegovem srcu.

»Res je tako, Matildka. Vidiš, kar mora biti, mora biti. Saj veš, da matere nimaš več; samo pridne roke in mene še imaš, ki hočem storiti, kar sem si namenil, pa je. Na!«

Matilda se je sklonila nad šivanjem, molčala je in se je zamislila. Morda so se ji misli pomudile ob gomili na pokopališču, ali pa so se zdrznile ob nenavadnih besedah zanemarjenega moža, ki si šele zdaj lasti dolžnosti do nje. Ampak tega ona noče, da bi se ji vsiljeval na ta način. Dozdaj je bila sama s svojim delom in s svojimi malimi dekliškimi skrbmi in sanjami — kaj bi ji revež, ki še sam zase ne zna misliti in živeti?

Brnad je pobral culo in je stopil po sobi.

»No, pa Bog te obvari in angel varuh in zdrava otani! Zdaj pa grem.«

Prijel je za kljuko in v veži je vzdihnil:

»Oče nebeški: — kakor rajnka!«

Malo je manjkalo, pa bi se bil orjaški Brnad razjokal kakor otrok, ki se spomni varnega naročja svoje odsotne matere. Toda cula se mu je izmuznila, da je zarobantil, in nežni spomin se je moral plaho umekniti praskajočemu občutku neprijetne žeje.

»Kar bo, pa bo: še za popotnico se moram odteščati.«

Po zamudnem odteščevanju se je opotekal iz žganjarne po strmi bližnjici do glavne ceste. Korak mu je bil droban in nestalen; tudi cula se mu je izmuzavala, da jo je v glasnih samogovorih lovil med brinovim grmovjem.

»Kar mora biti, mora biti.«

Brnad se je resno trudil in ubijal za doto. Vselej, ko je dobil dnevno, je spuščal svetle kronice iz roke v roko in jih je ogledoval. Naposled jih je potisnil v žep in je grebel po njih, da so žvenketale s srebrnim zvokom.

»Toliko za kuharja, toliko za to in to — no, drugo za doto,« je računal.

Sam sebi se je zdel dober in preudaren. Dolgi računi pa so ga utrudili, da je postal močno žejen in je moral stopiti v kantino. Samo toliko, da bi si sapo zamehuril. In začel je piti v globokih požirkih in prepevati kvante, katerim se je sam smejal, če se ni hotel kdo drugi obregniti obnje. Ves božji dan je pil in veseljačil, in ko se je zbudil, se je strahoma potipal po žepu, ker je čutil preklicano sitno žejo. Pil je vnovič, drugi dan ga ni bilo na delo.

Ko se je iztreznil, ni bilo kronic.

»E, kaj! Saj je človek samo enkrat na svetu!« se je malomarno pomiril.

Ko pa je spet prišel podjetnikov blagajnik, je Brnad komaj dočakal, da je spravil denar. Pa je bil spet dva dni pijan.

Seveda je dobro vedel, da tako ne bo z doto nič. To spoznanje ga je tiščalo in dušilo, da je bil na ves svet jezen in godrnjav. Kaj bi on maral, če bi se zgodilo čudo, da bi mu dobri duhovi pokazali zakopane zaklade! Odkopat bi jih šel, pa če jih stražijo vsi zmaji in hudobci. Zakaj dota mora biti, pa je!

In tako se je nekoč hudo zamislil med delom. Na lopato naslonjen je gledal predse, dolgo je buljil v tla, in nadzornik ga je pokaral. Brnadu so se naježili zmršeni brki. Lopata mu je padla iz rok, vse je popustil in je šel odločne volje.

»Za sveto ime božje: — nikoli ne spravim dote skupaj, to že vidim! Samo tako, kakor sem namenil, jo dobim na lahek in gotov način.«

Oprezno je legel v goščo ob cesti. S komolci je podprl debelo glavo in je prisluškoval. Kakor lovec je lovil vsak šum, da bi morda slišal korake. In ko se mu je zazdelo, da sliši hojo, se je po vseh štirih splazil do roba ceste in je odrinil bodičje, da bi vse videl.

Po cesti je gosposko drobil podjetnikov blagajnik in strašno veliko denarja je moral imeti. Brnadu se je ustavilo srce, kri mu je napela žile na vratu in na čelu. Oči so se mu posvetile kakor zveri, ki tiho prestavlja šape, da bi v prožnem skoku zajela svoj plen. Sključeno je pokleknil in čudna tesnoba ga je grabila in davila v grlu, da mu je sapa zastajala.

Blagajnik je brezskrbno prižvižgljal veselo pesem práv vštric Brnada, ki se je kleče oprl na roke in ga je gledal. Dota je odžvižgala, on je pa še zmerom klečal in je bil ves blede. Z obema rokama si je posegel po visokem čelu v redke lase in vzdihnil skoraj med solzami:

»O, mamka božja z Zaplaza — kaj sem za božjo voljo vendar mislil! Bog oče, ki si v nebesih, odpusti mi, skesanemu revežu!«

Tako se je Brnad obtoževal in reševal izkušnjavca, ki mu ni dal miru.

Ampak hudobec ga je počegetal in polno mošnjo denarja mu je pomolil pod rdeči nos.

»O Brnad, ti šlevasti Brnad! Kje imaš pa doto za ljubo hčer? Kar zaslužiš, ti vzame žeja, prilike pa, ki se ti je ponujala sama in tako lepo, nisi znal prijeti, nisi znal obrniti v prid svoji dobri Matildki. Kaj bo, šlevasti Brnad, če ostaneš taka šema?«

»Jezus, Marija in sveti Jožef,« je ječal Brnad in ni vedel, ali naj se veseli ali togoti, da ni storil hudodelstva.

»In taka reva je Matildka,« je zbadal izkušnjavec. »Nikogar nima, ki bi ji storil dobro!«

Brnad se je držal za senci, dve veliki solzi sta polzeli v kosmato lice.

Prekrižal se je in je zahvalil angela varuha, da ni storil, kar se je bil odločil v prešernosti in obupa polni uri izkušnjavčevi.

Počasi je vstal, odpognil goščo in stopil na cesto. Stresujoča zona ga je prešinila, ko je po-

misli, da bi zdajle lahko ležal blagajnik v plitvem obcestnem jarku, on pa bi s težko mošnjo dirjal po hosti naravnost v daljno dolino temeniško.

»Na, Matildka,« bi dejal, »doto sem ti prinesel. Lepi denarci, otrok moj, prav jih obrni, saj veš, da jih ni lahko pridobiti.«

Matildka bi ga gledala z velikimi očmi in bi se smehljala.

»Oče, Bog vam povrni!«

Do zdaj mu še nikoli ni rekla »oče«. Samo »Brnad« mu je rekla, kakor vsi drugi. S to besedo bi pa šel po širnem svetu in bi rajal vesel in dobre volje. Še v jarku, kjer bi počenila smrt nanj, bi se posmehnil:

»Kakor sem bil neroden in zmerom žejen, hčer sem pa le preskrbel!«

V takih mislih se kopajoč je prispel spet do svoje delavske skupine. Ko je zagledal blagajnika, se je zdrznil, in vsa lepa slika, ki ga je ravnokar omamljala, je otemnela pred obteženo vestjo. Roke so se mu malomarno pobesile, neka skoraj vdana odpoved mu je ožela vse dušne sile. Vse dosedanje brezskrbno veseljaško življenje se mu je šegavo posmejalo iz daljne daljine, zelena temeniška dolina mu je prijazno pokimala:

»Kaj tavaš tod, Brnadek — ali ti nisem dajala zvesto jesti in piti in počitka in ljubezni in vsega, česar ti je bilo treba? Prva skrb, ki si si jo naprtil v uri pijane ničemurnosti, ti je zbudila lakomnost; malo je manjkalo, pa bi bil storil še hudodelstvo!«

Bil je v zadregi in ni vedel, kam bi stopil. Misli, okopane v domovini in očiščene v skritem kesanju, ga niso hotele zapustiti. Inako se mu je storilo in stožilo po Temenici in veseli in šumni krčmi v rebri. Toda kaj bi doma, ko pa je reven in ubog, da mora trpeti lakoto in žejo, vse nenasitne želje in pohlep pa brskajo po zlatu in bogastvu. — Drsa-jočih korakov se je trudno približal polirju. Blagajnik je že izplačeval, polir je izkliceval imena; tudi njega je pozval.

Zamišljen je potisnil roko v žep, kronice so poskočile in so se prijele prstov. Začel je nehote računati, koliko bi spravil. Čimbolj je številil, tem manji je ostal prihranek. Misli so se mu vse trudne zmedle, strašno žejen in hudo otožen je postal.

Počasi je šel proti krčmi, težka vest mu je ustavljala noge.

Ko se je potolažil in prespal, ni bilo ne prihrankov, ne drobiža za sproti. Samo truden in onemogel je bil in je strahoma zaslutil, da ga lovi starost. Slab in betežen je bil po vsaki pijanosti, da se je začel bati prihodnosti, ki je ni mogel poznati, ni znal zamisliti, tudi hotel ne.

Ves v skrbah in močno žejen je hodil na delo. Sredi zamahljaja s težko rovnico so popustile krepke mišice, da je okorno orodje slabotno in brezuspešno kavsnilo v prhka tla. Za pol koraka je prestopil in se je naslonil ob gladko toporišče, glava mu je kinknila na prsi. Zbal se je svojih malodušnih misli, kri mu je zaplala po žilah, neka togotna moč

ga je začela opajati, z vso silo je poprijel težko rov-nico in je kopal in udrihal, da se je skoraj svetilo pod ljutimi udarci. —

Zdaj pa se je zgodila prav posebna stvar.

Izpodkopujejo in izpodkopujejo takole neko popoldne velik kos zemlje, da bi jo z veliko zagvozdo z vrha odtrgali in si prihranili zamudno odkopavanje. Ko je bil izpodkop zadosti širok in globok, in je bilo vse pripravljeno, bi se morali delavci urno umekniti. Na polirjev klic so odskočili vsi, enega pa je ujela težka plast in ga je podsula.

V strahu in obupu so kriknili, Brnad se je stresel in ni spravil glasu iz sebe. Ves bleđ je spustil orodje iz rok in se je zakadil v podpis. Z golimi rokami se je lotil rešilnega odkopavanja, da je s peskom pomešana prst letela daleč na obe strani. Kakor krt s prednjima lopatastima nožicama je delal močni Brnad s širokimi in kosmatimi rokami; in kakor razddražena doječa psica je zarenčal, ko so hoteli nekateri pomagati z lopatami in rovniciami.

»Ali norite, zverine? Proč z orodjem —!« In hlastnil je po prvem, ki ga je dosegel, in ga je vrgel, da se je prekopicnil po rebri.

Še živega in skoraj nepoškodovanega je odkopal silni mož ponesrečenega siromaka. Vzel ga je v naročje in ga je položil na trato. Tu pa se mu je stemnilo pred očmi, počenil je in je nezavesten padel kraj rešenca. Daleč od sebe je vrgel roke, opraskane in obtolčene, vse prstene in zatekle; izpod nohtov mu je curljala kri.

»Kaj takega še nikoli! Take nečloveške moči še nisem videl!« je dejal polir in je odpel srajco Brnadu. Kosmate prsi so počasi hropele in se visoko dvigale.

Ko sta se Brnad in ponesrečenec zavedla, je polir obema molče stisnil roko. Vsi so svečano molčali, ponesrečenec in rešitelj sta začudeno gledala okoli sebe. Polir ju je tolažil, kakor je vedel in znal. Pokleknil je k njima, v očeh mu je bilo mokro.

Tudi podjetnik je slišal o vrlem Brnadu in je prišel k delavcem.

»Brnad, vrl mož ste, dajte mi roko,« je dejal gospod in je objel njegovo trdo desnico s svojo mehko roko.

»E, saj ni bilo nič posebnega. Tudi mene so nekoč že tako izkopali,« se je branil Brnad v zadregi zaradi gorke in glasne pohvale.

»Čast, komur čast! — Delavci,« se je obrnil podjetnik do množice, »ta mož je rešil človeka, majhnim otrokom očeta. Klobuk doli pred takim junakom!«

Podjetnik se je res odkril, vsi delavci so sklonili glave, v očeh jim je igrala ginjenost. —

»Brnad,« je dejal podjetnik. »Da se odpočijete, vam dam teden dni dopusta; dnina vam teče kakor doslej.«

»O, saj ni treba, gospod! Hvala, ali brez dela si ne upam biti.«

»Zakaj ne?«

»Hraniti moram za hčer. Ali če bi bil brez dela, bi vse šlo, vidite.«

»Nič se ne bojte. Tole sem vam namenil; le spravite!« V roko mu je tiščal nekaj prav velikih bankovcev.

Brnadu so se zaiskrile oči, denarja se ni hotel dotekniti. V lice je bil rdeč.

»Nisem zaslužil, tega denarja ne morem sprejeti,« je ugovarjal in skril roke na hrbtu.

»Ne, ne, Brnad! Kaj bi tako? Ta denar je vaš, in vse drugo je dobro,« ga je pregovoril, da je vzel.

Brnad sam ni vedel, ali bi se veselil, ali sramoval visoke nagrade.

»Skoraj cela dota!«

Neskončno ponosne misli so privasovale.

Posest tolikega denarja, kakor ga še ni imel skupaj ga je kar spremenila. Delal je pridno in molče, zmerom zatopljen v razkošne misli. Kakor bi bil naenkrat premagal svojo staro pijansko strast, ni več pil toliko. Skoparil je, kar se je dalo. In kadar je dolagal čednemu kupčku hčerine dote nekaj kronic, so se mu radostnega razburjenja tresle nerodne roke, ker je videl, da bo dota njegovemu in njenemu stanu primerna.

»Naj le da vsak oče, ki je sam berač, svojemu otroku toliko, pa bo marsikaj drugače na svetu,« se je bahal v ponosnih mislih. »In nobena postava me ne veže in ne sili. Matildki sem Brnad in pijanec, ki ničesar nima — doto ji pa le dam!«

Razkoračene volje je samozavestno dvignil glavo.

»Mi smo mi,« je dejal in stopil v krčmo, ker tam se da šele prav praznovati veselje in vse.

»Koliko: četrtniko?« je zapeljeval krčmar.

»Samo pol osminke, nič več,« se je uprl pč-boljšani Brnad in je vrgel vase tisti strup in pobegnil, da ga ni premagal izkušnjavec.

* * *

V daljne misli zakopan poseda Brnad v lepih poletnih večerih pred barako ali pa zleknjen leži v travi in gleda zvezde. Srce se mu igra z nežnimi spomini davne mladosti. Natanko tako so mu šegavo mežikale te drobne lučke, ko je mlad in srborit lazil od dekleta do dekleta. O, klobuk je nosil postrani, gorko kri v krepkih udih, s krepelcem v roki je hodil. Vse tisto ozvezdje kakor doma se razpenja nad njim. Tu je rimska cesta, šmarni križ in veliki voz, tamle večernica in tista zvezda, ki je rajnka Matilda dejala, da je njena in ki se oh njeni smrti gotovo zato ni utrnila, da ima še Matildka to lepo dediščino, on pa spomin in opomin. Glej, vse to vidi, tudi tiste lahke, tenke, prav posebne otožnosti polne megle odevajo pokrajino. In vendar se mu zdi vse drugače in tuje, nego je doma.

Gleda, gleda Brnad, in bolešno hrepenenje po domači dolini in krčmi v rebri mu potrka na otožno srce.

»Tu še žganje ni kaj prida! Da bi jih pocitral sam rogati hudič vse krčmarske rokomavhe, ki dobri kapljici brezbožno dolivajo dežja in vode!«

Tako se Brnad pekli s svojimi premisleki in ubija s trdim delom, dokler se mu ne zazdi, da je napočil njegov dan, ko vse, kar ima, lepo spravi v bisago in se napoti s svojo drenovo grčavko v toliko zaželeno dolino. Še napiti se ne utegne, tako se mu mudi.

Z lepó vsoto denarja pri sebi, s ponosno zavestjo v srcu, da se vrača kakor se ni še nikoli, čvrsto koraka Brnad po široki beli cesti proti jugu. Avgustovsko solnce kar žge, da se mu znoji veseli obraz. Dozorelo žito pošumeva na prekrasno obdelanem polju. Seno se bahato kopiči v visoke kopice. Kmet vozi težko naložene vozove in poje grgrajočo tujo pesem, ki se Brnada ne more prijeti. Tam je skupina mladih ljudi, ki pokajo tobak iz debelih pip, dekleta v kratkih krilih in s slamniki na glavi se zaganjajo v kopo sena, da ga naložijo v košati voz. Vsem sije zdravje iz oči, na obrazih se jim smeje mladost.

»Dobro živijo tukaj, to je res. Ampak lepše pa živimo pri nas. Nikjer na svetu nisem slišal peti, kakor zapoje naši fantje, ko gredo k dekletom v vas.«

Tako premišlja Brnad, ki nosi ljubezen v srcu in hrepenenje po domu. Ljub je domek, čeprav ga je za en sam bobek!

Takrat je bilo potovanje posebna stvar, ki je mladi svet ne pozna več. Zdaj pa je tako, da plačaš par revnih kronic pa predrdraš nagloma celo deželo kar od konca do konca. Na bele ceste in poezijo obcestnega življenja mislijo samo še prav stari ljudje, ki so gledali šumno in bahato življenje obcestnih krčem. Kdo zna danes še pokati z bičem, kakor so pikapokali veseli vozniki?

Kakor je bila pot daljna, Brnadu ni bilo dolgočas. V vsaki obcestni premnogi krčmi ga je vriskajoče pozdravljalo razkošno življenje. In ker se je od krčme do krčme upehoval, je počival pod zeleno vejico in se je večkrat tako utrudil, da ni mogel naprej. Prestrašen je spoznal, da se dotica močno topi.

Čim bližje je bil domu, tem lažji je bil mošnjiček. Da bi si umiril očitane sitne vesti, je še bolj nalival vase. A ko se mu je zazdelo, da se v daljavi vidijo že znane domače gore, zavite v tenko modrikasto meglo, je dotica izginila. Samo strahovit kes in bes pa žgoča žeja so mu ostali.

Za zadnje denarje se je junaško napil v bližini, odkoder je že prepoznaval ljudi. Pijan in razkoračen je prihrumel v zahrepenjeno dolino domačega veselja. Prva jesen je bogato razsipavala po rodovitni deželi. Na široko znana temeniška goved se je pasla po rebri in na pokošenih travnikih. Pastirji so peli in pekli krompir in turščico in ukali, da so zažgolele še rdečekrile pastirice.

Sence so se zdaljševale in raztegovale, ko je Brnad dospel na klanec, pogledal in se oddehnil.

»E, kar je, to je. Bog je dal, Bog je vzel. Bo že kako! Samo malo se odpočijem doma.«

Tam na onemle potlačenem griču čepi Grm, bele hišice prijazno mežikajo skozi goste sadne vrtove, proti nebu se dviga tenak steber dima, ki se v višini razliva v komaj vidno meglico — a tistale bela pikica za vasjo je Matildkin dom. V ozadju in okoli in okoli pa šumi hrastova hosta, iz katere se vije tu in tam košata in vitka smreka. Za hosto žubori Temenica, zeleni dolinica, ki ji enake ni videl nikjer na širnem svetu. O, vse je kakor pisan šopek, da bi ga človek utrgal in si ga pripel za klobuk in bi zaukal in se v sreči in ljubezni razjokal!

Na ves svoj kes in obup je pozabil in se je zaletel, da je kar padel v žganjarno v rebri. Neža in žganjarji so ostrmeli in so se zasmejali:

»Brnad, kaj si res ti? Kje imaš pa doto?«

»Tam, kjer imate vi svoje dolge jezike! — Neža, ti pa nikar tako ne glej, saj te nisem prišel snubit. Žganja daj brž!«

»Saj bi te rada vzela, ker vem, da si petičen. Pa ti si prebogat in me gotovo nočeš!«

Kar je dobil, je brž popil in se je ogledal po beznici. Žganjarji so se smejali in se norčevali iz Brnada.

»Brnad, nekaj grabljišč in toporišč mi je treba. Kaj bo, ko ti teh stvari ne misliš več delati?«

»Meni se je pa gnojni koš nekaj razjezdil, pa mi ga nima kdo zaplesti.«

»Moja stara ne more podkuriti, odkar ni bilo Brnada, da bi ji trsak nacepil.«

Brnad je poslušal in se je togote kar tresel. Ali kaj je hotel? V žepu ni imel cesarske pravice, žejen pa je bil, a jutri se mora že česa lotiti, da ne bi trpel še lakote.

»Zdaj bo Brnada kakor v malih nebesih! Hčer bo lepo in dobro omožil, odštel ji bo doto, za stara pojde v hišo in kot si izgovori.«

»I, kakopak, vsak oče mora doto dajati. Nekateri več, drugi manj. Oče je oče, pa je mir besedi!«

»Prava je ta!«

Vse to je moral poslušati Brnad. Zdaj je šele prav začel spoznavati svoje zmote. Najraje bi bil pobegnil ali pa se stepel z vsemi, kolikor jih je bilo. Ravno je mislil zadivjati, ko vstopi mlinar Matija.

»Oče Brnad, poglej ga no, saj je res naš Brnad! Kako pa je bilo tam, kjer si bil?«

»Ti, Matija, jaz nisem oče, ampak šema! Nikar me ne draži, da se kaj ne razvnamem! Sedi, za pijačo daj, če si kaj več prida kakor pa jaz!«

»Saj vidim, kako je. Le pijva, da boš lažje govoril, če boš hotel.«

»Veš, zdaj pa res ne vem, kaj bi. Ali bi spet šel v kako drugo stran, da bi bil morda pametnejši; ali bi se potegnil na prvo vejo, da bi bilo vsega konec?«

»Kaj boš po svetu! Krčme so tudi tam, kjer te še ni bilo. Obesiš se pa že še kdaj pozneje lahko. Za zdaj pa bodi samo Brnad, očetovstvo pa pusti, da se drugi ubijajo s tem, ki so bolji ali pa slabši kakor si ti.«

»Saj res, kar napijva se, Matija!«

»Prej bi pa morda šla malo pogledat Matildko. Kaj misliš, Brnadek?«

»Saj bi šel, pa me je sram, in hudo se mi zdi, da pridem praznih rok. Da bi vsaj ne bil obetal te sakramihelske dote, neumne!«

»Kaj bi tisto: — enkrat vendarle moraš pred njene oči. Bolje preje nego kasneje.«

»Pa pojdiva v imenu božjem! Samo plačaj, da Neža ne bo rohnela.«

Matildka je zardela in prebledela, ko sta vstopila žganjarska bratca. Škarje so ji padle pod mizo, in malo je manjkalo, da se še vrezala ni, tako so se ji zatresle roke.

»Vi, Brnad, praga moje hiše ne prestopajte več! Kaj ste se hvalili s tisto prismojeno doto! Vsa fara se mi zdaj smeje!«

»Matildka, otrok moj, Bog v nebesih ve, da sem prav mislil, ali . . .« Brnada so se usule solze, da ni mogel dalje.

Matija se je v zadregi zagledal skozi okno.

Matildka je skomizgnila z ramami in je pobrala škarje.

»Tu se ni treba kisati!« je dejala. Tole imate pa pojdite!« Po mizi mu je porinila dve kroni.

Brnad se je skoraj ustrašil in je ihtoč zapustil belo Matildkino hišico. Matija je tiho žvižgal ob njegovi strani:

»Ali si videl, Matija, kako me je pognala?« je dejal in je sedel na mejnik. »Oče —, samo enkrat bi bil rad slišal iz njenih ust to edino besedo!«

Tiščal je glavo v dlani in mrmral: »Tega ne prebolim; vidim, da ne!«

Počasi je vstal in potegnil z rokavom preko oči. Na križpotu sta se ločila.

Matija je šel v mlin, Brnad pa v žganjarno.

Neža se ga je usmilila in mu je dala na vero toliko, da je omagal in zdrknil pod klop, odkoder ga je potem zavlekla pod kap.

V spanju je glasno smrčal in težko sanjal o svoji pasijonski poti, na kateri je tolikrat padel pod križem svojega izgubljenega življenja.

»Matildka —, oče . . . kakšen oče —,« je godrnjal vso noč in se je prebudil šele, ko ga je do-dobra prepeklo jutranje solnce.

»Škoda — zdajle bi bili dobri tisti dve kronici!« si je pretegnil odrevenele ude in strašno žejen je bil.

Francka.

Gospodar je bil bogat, samogolten kmet, takole okoli petdesetih. Stiskav in lakomen je bil kakor pač vsak kmet. Pa zagoveden, močan in trščat dedec, da sem se dolgo čudil, kaj si more pomagati s sirotno in suhotno ženo; saj je je bilo vse skupaj komaj za dobro njegovo pest. Ampak pridna in varčna je revica bila kakor čebelice, ki jim je gospodar tako rad stregel. Ženica menda ni bila prav trdnega zdravja. Njej pa vendar ni stregel tako. Dà, trd je bil, — da bi ga vrag!

O, tisti gospodar je bil tič, da malo takih. Marsikaj sem slišal o njem, dosti sem sam videl. Kakšen je šele moral biti, ko je bil mlad! Kako si je znal pomagati, da je imel zmerom vsega dosti, veselja in zabave pa, kolikor je hotel! —

Nekoč je šel v hosto po drva. Sedel je spredaj na prečici in se ni dosti brigal za konja. Dobrovoljno si je žvižgljal in veselo gledal po njivah in lazih. Solnce je palilo in peklo, da se je čutilo še skozi goste veje velikih bukev.

Na svetli in veliki jasi je mulila plevel iz korenja komaj osemnajstletna dekla.

»Francka«, je zavpil gospodar, »stopi za menoj, da boš muhe branila, ko bom rklje nakladal.«

Dekle je vstalo, malo premislilo in zapičilo pralico v zemljo; po obrazu se ji je razlila komaj vidna rdečica. Gretoč si je odpenjalo pripeto krilo in skočno sedlo na soro.

Gospodar jo je še enkrat pogledal čez ramo in je rekel: Hi-hot! Nič drugega.

Voz je počasi odskakaval čez debele korenine, ki so prepregale kolovoznici. Prijeten hlad je sveže dihal v gozdnem polmraku. Možu je bilo pa vendarle vroče. Odpel si je srajco, da so se zakosmatile široke prsi, in pokazale debele žile na močnem vratu. In tak hrust je imel tako slabotno ženico! Kar gorelo je iz njega. Klobuk si je pomeknil na tilnik, glava mu je silila na prsi. Težko je dihal in na kratko, a žile so se mu debelile, kakor bi trudno nosil ali hudo trpel.

Francka je sedela postrani, da ji je mečasta noga po pasje zvonila izpod rdečkastega krila, z eno roko se je držala zakrivljene ročice, oblo napeto oprsje se ji je skokoma potresalo z odskakanjem voza. Pa to je menda ni motilo prav nič. Zamišljeno je gledala nemirnega ščinkavca, ki se je glasno ujedal in plašil od veje do veje. Cel zbor se je oglašal v gostih bukvah in se mu na ves glas čudil. Še kosorepa veverica v hrastovem vrhu je plaho izpustila želod in se je s smelimi poleti previdno izgubila v daljnih vršičkih. Drugače je bilo pa vse tiho in mirno.

Ob potu na posekovju so ležala okleščena debla. Kjer je stala stara, je že začela kipeti iz mastne črne zemlje mlada hosta. Vmes je divjala gosta praprotina, kakor bi hotela zamoriti mladi zarod posekane hoste. Ob prisojnih skalah so rdele sočne jagode, med njimi se je morda skrival zviti gad.

Gospodar se je oziral sem, se je oziral tja kakor bi preudarjal, kako bi najlažje nalagal precejšnja debla, ali kakor bi pasel svoje srce na lepi hosti, ki je pokojno temnela okoli posekovja . . . Pa res ni lepšega, kakor je bukova hosta, če je lepo gojena. In moj gospodar je to znal. Hosta je namreč bila kakor opleta njiva. Nikjer ni bilo dušeče se gošče, nikjer davečega bršljina ali nalomljenih vej; povsod neki red in sled skrbnih in previdnih rok. Gabri, grčavi in nerodni, kolikor jih je bilo, so bili lepo obsekani in so rastle visoko, ne široko. Kjer je samevala smreka, je bila vitka, gladka do vršička in visoka kakor mlaj. Tudi breze so bile velike in vse bele. Ampak bukve so bile posebna lepota. Visoke, ravne, močne in gladke so se košatile kakor dekleta ob nedeljah pred cerkvijo. In kakor tam fant ljubeče gleda razkošatena dekleta, tako je sijajočih oči gledal gospodar vso to hostno veličast, dokler niso njegove ostre oči mehko in veselo pobožale sočne Francke.

»Ali bova kaj počivala?« je rekel mož in se komaj vidno namuznil deklini, ki si je trdo odčehovala košato vejo, da bi otepala muhe.

»Saj nisem trudna,« se je branila. »Kar naloživa, pa je!«

»Ti nisi trudna, jaz pa sem. Glej, kako se potim!«

Razumevajoče se je nasmehnila, ko je stopil prav blizu nje, ji vzel vejo in jo zapičil konju za komat.

»Zdaj pa sedi tjale na mah«, se je dedec smehljaj in se delal, kakor bi bila prišla samo zato semkaj.

Kar zardela je. Poreden smehljaj ji je švignil iz sinjih oči. Nehote se je ozrla in se takoj spet ujela z gospodarjevimi očmi.

»Saj ni nikogar —!« je dejal hropeče in jo prijel za roko.

Dekle jo je hotelo odtegniti, ali vihar na strast je sklenila njegovo močno pest. Ko se mu je hotela siloma iztrgati, jo je potegnil tesno k sebi in ji položil svojo težko roko okoli vitkega pasu. Nagonski odpor samosvoje samice se je zbudil v njenem razburjenem srcu. Ampak samo za kratek hip; kajti silni človek jo je objel z obema strašnima rokama in jo je nesel na mah, čeprav se je upirala in branila kakor je mislila, da je treba. Sedel je na mehka tla in si jo je položil v naročje. Iz oči mu je udarjal paleč ogenj, ki vanj ni mogla gledati. Z onemoglina rokama si je pokrila zardeli obraz in ni prav vedela, ali naj bi ihtela ali se smejala.

Kaj ni to neznansko čudno: — tale mož, ki ni z nikomer prijazen, pa . . . ?

Z eno roko ji je božal mehko lice, kolikor ga niso zakrivale njene rahlo se umikajoče roke, in gladil kodre s čela, z drugo pa ji je spretno odpenjal napeti oprsник, da je sramežljivo zakipela prenežna belina mladostno krepkih nedrij. Ko je začutila drget njegovega telesa in trepetajoče roke, ki so nasilno in zmagoslavno osvajale njene skrite čare, ji je zavrela kri. Skočila je kvišku in je tiščala roke na prsi, iz oči ji je plala blazna groza. On pa je molče segel za njo in jo je položil kraj sebe. Z eno samo kretnjo je zlomil njen odpor. A ko je začutila na ustnih in na razgaljenih prsih njegove bodeče ustnice, je postala moč njene volje tako nezavedna in slaba, da ji je upadla še prej, preden ji je mogla zbuditi še zadnji odpor. Po vsem telesu jo je oblivala prečudna in prijetna toplina. Mežé in onemoglo je vrgla roke od sebe in je vdano zatrepetala . . .

V rdečem zvoniku za tiho in lepo hosto je ura udarila štiri. Njen brneči odmev se je lovil s šepetom zelenih bukev. Konj je hrzal in nemirno bíl in kopal črno zemljo. —

Francka se je svojemu gospodarju tako prikupila, da brez nje skoraj živeti ni več mogel. Kjerkoli in kadarkoli je le utegnil, se je opajal na njenih sočnih ustnicah kakor pravi nenasitnež, ki se ne da ne oplašiti ne odgnati. Včasih se je zdelo, da zane-marja vse svoje mnoge opravke, pozablja na vse potrebne obzire in se kar samo opijanja v svojem velikem grehu. Drugače pa je bilo gotovo, da je ta

jesenska ljubezen moža čudovita pomlajala in poživljala.

Dekle je imelo svojo zabavo z njim. Močno ji je bilo všeč, da jo je tako rad imel ugledni in bogati gospodar, ki je bil drugače trd in malobeseden, skoraj z vsakim neprijazen človek. Sicer ji pa ta pregrešna ljubezen ni segala ne v srce ne v njen življenski mir. Vsa stvar kot taka se ji je zdela močno nezanimiva, skoraj dolgočasna in bolj zadeva dobri-kajočega se moža kakor pa vzrok, radi katerega bi se mogla ali morala kakorkoli posebno vznemirjati. Z nekako grozo in s tiho osupnjenostjo je spoznala, kako tesne in trdne vezi jo vežejo, šele oni dan, ko je silni mož zaječal v nenadni ljubosumnosti.

»Kaj postajaš s Tonetom?« je drhtel v skriveni jezi.

»Ogovoril me je, pa sva govorila . . .«

»Z nikomer mi ne govori! Nočem . . .«

Ali ni to čudno? Postoji s fantom, lepim in mladim, pa je hud gospodar, ki ni ne lep ne mlad, pa se ga vendar boji in ne more ubraniti, čeprav bi včasih hotela . . . Ne da bi se bila morda česa kar naravnost kesala, ji je bilo po tem pogovoru vendarle težko in tesno, ko je v nemirnih nočeh z žalostjo v srcu hrepeneče poslušala, kako milo in živo pojo fantje na vasi. Ob takih urah, ko je mehko koprnenje snubeče mladosti drhtelo nad tihim selom, in je srebrna mesečina vasujoče sedela na njenem oknu in jo božala s svojimi tajnimi prsti, se je kar naenkrat prikradel neusmiljeni črv in jo je bo-

leče grizel globoko v srce. Ali bi jo tudi grizel, če bi imela prijatelja med onimi, ki zdajle prelivajo svoje hrepenenje v zgovorne pesmi in ki roteče in proseče vzdihujejo z glasnimi vriski, prekipevajoče radosti in mlade sreče polnimi? Kakor bi bila očitna grešnica, nihče ne uka za njeno uho, nihče ne hodi pod njeno pozabljeno okno. O, kako bi tudi, ko pa je gospodar privezal k hiši hudega psa? Kajti sam jo hoče imeti, povedal ji je. In tako ima ljubega, kakor ga ima malokatera, in ga vendar nima! Nima, ker je in mora biti njena zmotna ljubezen tajna, tajna . . . Le bukve v hosti, skedenj in kozolec in vsa druga skrita gnezda poznajo njen čudni greh. Greh --? Kaj je to greh, res greh? Ali ni greh, pravi greh le dejanje, ki ga storimo v škodo svojega bližnjega, storimo zlobno in hudobno, neusmiljeno? Ali pa, če opustimo, česar ne bi smeli z ozirom na mir in srečo drugih ljudi? . . . No, in kraja ni greh? Gilej, bolehní in pridni ženi, ki ti zaupa, si ukradla moža, njeni hiši mir in srečo, nedolžnim otrokom očeta! Kaj je večji greh kakor to, Francka, ki se skrivaš pod odejo in jokaš, ko bi lahko vriskala in pela v pravični ljubezni Tonetovi ali kogarkoli? . . . Nisem kradla, je vpilo njeno ubogo srce, nisem ne moža ne očeta! Izgovorila sem si, da mu nočem in ne smem biti napoti ne v hiši ne zunaj hiše! Vsemu je pritrdil in dejal, da sem mu jaz samo mil in dehteč nagelj, ki ga veseli in pomlaja! —

In Francka se je obračala in obračala na svoji vroči postelji in je z velikimi, nemirnimi očmi gle-

dala v okno, s katerega se je polagoma umikala vasujoča mesečina . . . Vsako noč, takole po takih in enakih bojih njene razpaljene duše, je vstajala odločna misel, da bi pobegnila in si drugod poiskala svojega kruha; a ko jo je prespala in je zjutraj zagledala silnega moža, ki jo je skozi priprti očesni špranjici otipaval, je v sladki grozi le iztežka premagala glasni krik, ki jo je davil v grlu. In vendar se dolgo ni mogla odločiti, da bi mu naznanila svoj sklep. Potem pa ji je bilo skoraj še žal, tako se je bil mož ustrašil.

»Ne, Francka,« je dejal, »jaz te ne dam, pa ne dam, tu ostani! . . . Drugače znorim . . . Vidiš —!«

»Gospodar, igračkanja je dosti! Ti misliš samo nase!«

»Tudi nate! — Povej, kaj bi rada, kaj naj storim zate!«

»Ničesar ne maram, samo pusti me, da pojdem v miru prav kam daleč, daleč. Za oba je to najbolje!«

»Ni in ni, Francka! Prav in dobro je samo tako kakor je! . . . O, potrpi vsaj še nekoliko časa! Potem bo, če in kar mora biti!«

Ko je tako govoril, so se mu tresli živci na licu; tako na rahlo so drhteli, da jih ne bi bila opazila, če je ne bi bil viharo potegnil k sebi in jo strašno stisnil in potem sunil od sebe in naglo odšel, opotekajoč se kakor bi nosil težko, bridko breme. —

Kmalu potem se je odpeljal prav daleč nekamo na Dolenjsko, da ga več dni ni bilo nazaj. Ko pa se je vrnil, je bil dobre volje kakor bi priplesal s hrupnega in veselega ženitovanja. Med obedom je omenil kar tako, da je kupil majhen vinograd z lepo belo zidanico. Žena se je veselila in se ni mogla dosti načuditi; krotko ga je gledala in je bila srečna v njegovi sreči. Hlapec in pastir sta ugibala, kateri voz bi vzela jeseni, ko bota vozila po vino.

Ob okno se je zaletavala sita in sitna muha in je jezno brenčala, ker ni mogla ven, v jasni božji dan, ki je tako lepo klical med migljajoče solnčne žarke, polne drobnih, drstečih se mušic.

Francka je gledala muho in je ni videla; oči so bile uprte in niso živele. Zakaj kar naenkrat so ji prikimale čudne misli kakor bi ji hotele reči: No, torej — zdaj si pa pomagaj, kakor veš in znaš! Drži se, če si za kaj!

»Nekaj sem se prehladil,« je dejal gospodar. »Lapuh bi me pa kmalu pokonci spravil, mislim; tudi jagodno perje bi bilo dobro.«

»V posteljo pojdi, da se izpotiš, pa bo dobro!« je skrbno svetovala žena.

»E, tako hudo ni. Jagodno perje bi pa res ne bilo odveč. Na posekovju sem videl te šare ondan prav veliko. — Francka bi stopila ponj.«

»Bom pa šla,« je hitro dejala Francka in je spustila žlico pod mizo, da bi skrila rdečico, ki jo je oblila iz strahu in sramu; zakaj vpričo žene jo je

poslal v hosto pod ono temno bukev, na oni mehki mah! —

»Dom sem ti kupil, vidiš,« je dejal v hosti in je sedel zraven nje. »Zdaj pojdi, kadar hočeš. Vse je pripravljeno.«

Po hosti je skočil kratek piš kakor bi hotel odpihniti njegove zapeljive besede.

»Ne morem!« je zaihtela in si je pokrila obraz.

»I, kaj noriš? Ali nisi sama hotela?«

»Sram me je zdaj, in premislila sem si!«

»O, primojdevetkrat nazaj, — zakaj sram!«

»Ker mislite, da sem na prodaj —!«

»Zdaj pa res ne vem, kaj bi ti rekel!«

»Tam ne poznam nikogar; še umrla bi od domotožja!«

»Saj si vendar sama hotela pobegniti odtod!«

»Že; ali zdaj vidim, da sem si preveč upala, ker tega nisem storila precej takrat, ko vaša roka še ni bila tako dolga.«

»Tristo zelenih, — kaj neki čenčaš!«

»Da se vam moram skriti, kjer in kakor jaz sama hočem! Sama hočem in moram biti!«

»Saj boš sama in delala boš, kolikor boš sama hotela. Le včasih te pridem obiskat, da bom vedel, kako ti je.«

»Gospodar, ne zamerite, ali jaz nočem več.«

»Kaj nočem? Moraš . . . kdo te vpraša . . . moraš!« je sikal in renčal. Oči so mu gorele, da se je dekle začelo plašno umikati. Ali kakor bi bil obseden, jo je pograbil za rame in jo je stresel, da so

ji v strahu zabaljile s solzami zalite oči. Nekaj časa jo je ostro in molče gledal, prebadal jo s svojimi iskrečimi se očmi in je počasi, trdo ponovil in pribil: »Moraš . . . ! Mo-raš . . . !«

»Jezus, Marija — pustite me!« je zaječala sirota. »Saj pojdem, takoj pojdem!«

»Ne ti — jaz odločim, kdaj pojdeš!« je usekal in jo je izpustil.

Vrh breze, visoke in bele, ki ji je tih in komaj slišen veter prebudil nemirne liste, da so nestrpno trepetali in silili z njim, je sedela klepetava sraka; vsiljivo se je priklanjala in na ves glas opravljala bližnjo in daljnjo sosesko, priklanjala se in vabila jezično sosedo, ki je zavidno zmerjala krvoločnega kragulja, trgajočega lahkomiselnega in neprevidnega pevca in dobrovoljčka ščinkavca. Na grčavem gabru ji je vdano pritrjeval daljni sorodnik, požrešni srakoper, in je vsem skupaj hudobno vse slabo voščil in strgal korenček: Šek — šek, šek! . . .

Francka si je v naglici in skoraj spotoma nabrala nekaj jagodine in je šla proti domu, kakor menda gre obtoženec, ki mu sodnik ni še razglasil cele sodbe. Bila je razburjena in kakor v omotici. Pa naj se je še tako tepla s svojimi mislimi, — nazadnje le ni vedela, ali naj bi se bala svoje neznane usode, ali naj bi se lahkomiselno veselila samostojnega življenja, ki jo čaka v beli zidanici sredi prijaznih vinskih goric . . . Za kako ceno bi si kupila »samostojnost«, se ni zavedala, ker je mislila, da bo prej ail slej konec ljubimkanja, te skoraj neprijetne,

včasih prav nadležne pokorščine brez vsakega globljega užitka in malodane brez strasti. Ljubimkanja je pa vseeno ni bilo sram, saj je bilo tajno. O, sramovala bi se le, če bi postal njen greh očiten.

Kakor bi si bila hotela zaslužiti odpuščanja, je bila pred gospodinjo krotka in pohlevna. Z veseljem in pokorno je izvrševala njene ukaze in ni jezikala, kar je bila, prešerna in pijana tajne gospodarjeve naklonjenosti, že predrzno začela.

Drugače pa se jo je lotevala muhavost, da je dražila, zvito in premišljeno dražila gospodarja, dražila in trpinčila, da je kar pihal.

Tonetu, mlademu in lepemu, ki ji je tolikrat nastavljal besedo in jo prestrezal, kjer le mogel, je zapeljivo in dvoumno odgovarjala. Tudi z drugimi fanti se je zvito šalila in glasno smejala, če je vedela, da vidi in sliši gospodar.

Ampak silni mož je stopil nekoč v hlev, ko je ravno molzla. Skrbno je ogledoval in otipaval živino in se delal kakor bi dekle ne videl. Nazadnje se je približal in je sikajoče zapihal skozi stisnjne zobe:

»Samo toliko ti povem, punčara: Če misliš, da bi se norčevala z menoj, ti bo slaba predla! Ne poznaš me še! V treh dneh moraš biti tam, kamor sem ti ukazal!«

»O, meni je tukaj všeč! Ko se naveličam, pojdem pa tja, kamor bom sama hotela!«

»Francka, le dobro me poslušaj, prav izlepa ti pravim: Nikar me ne draži!«

Ona pa ga je pogledala čez ramo, ne da bi ustavila molžo, pogledala ga je pomilovalno in zaničevalno in se gromko zasmejala, da ji je celo par curkov ušlo mimo kablice.

Prevzetni smeh je moža silno raztogotil. V strašni jezi si je, kakor bi trenil, odpasal hlačni jermen in je škripajoč z močnimi zobmi začel udrihati po mladi ljubici . . . Nekaj časa se mu je zamikala za krave in je trdovratno žalila besnečega moža; ko pa se ji je prevrnila že skoraj polna kablica, je zakričala in vrgla prazno posodo v sopihajočega gospodarja, ki ga je ta odpor še bolj razjezil.

»Ti prekleta . . ., ali imaš že dosti?«

»Pusti me, drugače skočim in povem sredi vasi, zakaj noriš! Starec, gnusni!«

»O, čakaj, hudič babji, čakaj —!« ji je ves pe-neč se upognil z močno roko prožna ledja in jo je udaril tako strašno, da se mu je zgrudila k nogam, rjoveča od bolečine in vsa se tresoča od strahu.

»Ali pojdeš ali ne pojdeš?«

»Pojdem, pojdem!« je ihtela in se je lovila za boleče dele razbičanega telesa. V oči ji je sedel ponižen smehljaj. Odkod ji je privasoval smeh, ko bi se morala jeziti, odkod ta čudna vdanost? O, saj ni bil smehljaj, ni bila vdanost: — bila je le luč vesele, maščevalne, prav žensko zvite in odrešilne misli, ki ji je na mah pokazala pot.

In Francka je šla za njo še tisto uro . . .

Kam —?

»Jaz ti jo bom že nasukala —!« je prav kmalu nato pretila v svojem srditem srcu silnemu gospodarju, ko je gledala za njim, kako poskočno in zadovoljno je drobil s prijazne vinske gorice in izginjajoče tonil v megleno dolino.

Gledala je torej za njim in se smehljala v škodoželjni misli, ki se ji je zbudila že takrat, ko jo je v hlevu pretepal. Ona misel je dozorela v njej in jo celo prerastla. Za zdaj, ko ni vedela, kako in kaj, je samo čutila vezi, ki se jih mora otresti. A ko se je v njej zbirala in zgoščala močna volja, so jo venomer držale trde misli, dokler so moža še dose-gale njene temne oči.

Potlej se je skoraj oddehnila in se je obrnila. Iz oči se ji je umaknil hudobec, na lepem, zdravem licu je zacvetel miren, čist smehljaj.

Mehak smehljaj je nežno rastel, ko je sedla na široko klop pred belo zidanico in počivajoče sklenila roke v mladem naročju.

Gledala je po vriskajočih gričih, posejanih z belimi pikicami zidanic in cerkvic, ki so se pasle v popoldanskem solncu kakor krotke bele ovčice na prisojnih zelenih obronkih in rebrih, spuščajočih se v zamegljene doline; zatišne tokave in skrite doline so prepregali ozki potoki; označevale so jih krivuljaste črte temnih vrb in košatih jelš, a po sredi dolge, široke doline se je vila reka in je izginjala, izginjala za postoj kratkih nemirnih in hrepenečih misli v belem in z rdečimi strehami pokritem zidovju malega mesta. —

Vse je bilo lepo, vse je bilo mirno, vse je bilo tiho in domače, a z gosto brajdo opletena in v prekrasni vinograd posajena bela zidanica čudežno prijazna in mil domek, — ali notranje tolažbe, blage zadovoljnosti in mirne vesti Francka vendarle ni mogla najti v beli, čisti hišici; kajti česarkoli se je doteknila, kamorkoli je pogledala, če je stopila v malo, svetlo visokonadzemno sobico, od povsod je sikal vanjo spomin greha, silnega, težkega greha...

Ko se je zvečerilo in je zapehnila težka hrastova vrata, ji je bilo strašno samotno in puščobno. Oplašena od silne tesnobe se je naslonila ob ozko, malo okno in je strmela v jasno poletno noč.

Vsi spomini lepe, nedolžne in čiste mladosti so šli mimo nje, vse davne, neizpolnjene želje so vstajale iz svojih preranih grobov in so jo molče obiskovale...

Na visokem nebu so živele in tiho molile milijonske zvezde; izza daljnih hribov je koprnel rdečkasti mesec in je fantovsko silil v njeno neznano okno; njegove silne roke so jo zapeljivo božale po belem obrazu, po otožnih očeh, po razmršenih laseh, božale so jo in ji rahljale in odpenjale mlada nedrja in ji boleče segale v plašno, skoraj že vsega se kesajoče srce. —

Iz doline so prešerno vstajali in rastle in se drhteče bližali fantovski vriski; za njimi je mehko in otožno plavala neizrečensko mila in topla pesem; plavala je in se čutno tresla in lomila z daljnimi vriski nad samotno zidanico. —

Vsak večer jih je drhteče poslušala, vsak večer je tiho jokala, ko so veselo mrli in utihnili v dognanem nočnem miru srečne doline.

Iz bližnje hoste se je strahotno drl zlovešči skovir, v grapi pod hosto je krvoločno zavijal ponočujoči lisjak, mimo njenega okna in okoli zidаницe so se podili y širokih, neslišnih vrtincih nemirni netopirji, njeni edini nočni vasovavci.

Ali tudi fantje so počasi zavohali samotno dekle. Kakšni fantje pa bi bili, če je ne bi bili iztek-nili? Ako je fant kaj fanta, mu ne ostane skrita dekliška lepota, pa naj se zakoplje plahi deklič za debele zidove in zapehnjene vrata, naj se umekne na visoko goro ali zateče v odročno dolino, — zlata in zdrava mladost in prelepa in ljuba norost ne zgrešita vesele in srečne poti svojega blaženega hrepenjenja.

Pa res ni dolgo trpelo, ko so iskajoči vasovavci našli njeno malo okno. Večer za večerom so kakor berač kruha proseče moledovali in mencali, da bi se oglasila. Nestrpnejši so kleli in grozili in uporno ukali, ko so se naveličali ponižujočih oprezovanj; drugi so molče in naglo spet tonili v megleno dolino.

Iz togote in žalosti so se nesrečni vasovavci včasih celo spopadli, če so si bili v napoto pod gluhim oknom.

Francka je tiho ždela na svoji vroči postelji in je veselo koprnela, strahoma poslušala in vlekla na ušesa, ko so se zvesti nočni varuhi njenega samot-

nega doma podili in izpodrivali, ali ko so bojevito lomili plot za mejo in se drvili po ilovnati rebri.

»Rsk, rsk!« je ječal plot.

»Pompompom, pompompom!« je bežal korak v dolino.

»Te ujem, te ujem!« je žugal skovir.

»Uhuhu, uhuhu!« se je bal potuhnjeni čuk.

Francka je imela močno rada take noči. Strašno všeč so ji bile, sladka groznica milega, top-lega deklišstva jo je oblivala vse do belega jutra.

Zjutraj jo je klicalo prečisto solnce, ki se je smejoč in poredno obešalo na njeno okno. Radostna in zdrava je odprla in je planila v veliko dobro jutro.

Delo, ki si ga je znala poiskati, ji je bilo po-božna zjutrnja molitev, kipeča z mladim solncem iz pokojne samote v sveta nebesa.

Ta lepi goriški solnčni mir je morda motil samo Martin, krepak, plečat fant, stare Rebrnice edini sin, ki je ukal in prepeval v sosednjem vinogradu.

Včasih ga je zaneslo mimo Franckine zidanice.

»Ali si že skuhala?« je pozdravil pred pragom.

»Sem, sem — tudi pomila že!«

»Tak sem prekasno prišel; spet prekasno?«

»Kako: prekasno?«

»Če pridem zjutraj, ni nič; če pridem ponoči, ni nič!«

»Ponoči, kako: ponoči?«

»O, saj ne bi prišel na vrsto . . .«

»Opoldne pridi!« se je umikala.

»Da; a drugi ponoči, ko je lepše?«

»Ponoči ne poznam nikogar!« se je zresnila.

»Saj vem!« je prikimal.

»Kaj veš?«

»O Francka, glej, po cele noči sem skrit tam-le v brajdi in čakam.«

»Jezus — kaj čakaš?«

»Da bi videl, ali si stanovitna.«

»Martin —! Kaj neki misliš?«

»Ne zameri —! Ampak nobena noč mi ni bila predolga, ker sem bil drugi dan vselej tako neznan-sko srečen in zadovoljen . . . Zato, ker si bila stano-vitna, zmerom stanovitna . . .!«

»Kakor ti v brajdi!« se je radostno nasmehnila, na licu se ji je prižgala mlada, čista rdečica.

»O, saj bi bil mnogo rajši pod oknom!«

»Tako stanoviten?«

»Če bi hodil pod okno, ne verjamem, da ne bi bilo nič!«

»E, kaj bi bilo neki!« ga je zapeljavala.

»Kaj bi bilo? — Mislim, da bi se strahovito zakadil v tvoj drobni domek in bi z golimi rokami razmeknil in razrnil stene in bi te dobil, dobil ob tisti priči . . .!«

»In kaj bi potlej?« mu je nastavljala.

»Potlej . . . potlej . . . bi bilo . . . Vzel bi te . . . v naročje bi te vzel in bi te nesel domu, — kar takole bi te vzel!« je hropeče kriknil in je tesno objel zasoplo in zardelo Francko; a ko se mu ni več branila, jo je počasi izpustil in se ji je smehljal.

»Tako — zdaj praviš,« je napeljevala in ga je milo gledala.

»Zmerom bi rad tako.«

• »To so besede . . .«

»So in niso. Pojdi z menoj, da ti to rečem tudi pred svojo materjo!«

»To bi bilo prezares . . .!«

»Prav zares . . .«

»Pa še veš ne, kdo sem in odkod.«

»Saj bom to še vse zvedel: sama mi boš povedala, ko me boš rada imela.«

Francka ga je vroče pogledala. A se je naglo premislila. Zakaj zelo se je spremenila, odkar se je bila prodala svojemu strašnemu gospodarju. V samoti in skoraj pravi brezdelici je pletla in zvitorepila proti gospodarju in vsemu svetu. Pomisleke, ki jih je poprej še imela, je počasi udušila in se odločila, da bo nosila svoje vezi samo tako, kakor in dokler bi ji ravno kazalo.

Martinu, ki ji je bil moški kakor vsak drugi, samo pripravnejši in prijetnejši, ker je bil neumnnejši in lepši od drugih, je v odlomkih, ki si jih je sproti izmišljala, povedala ginljivo povest svojega detinstva in deklitstva.

In Martin ji je verjel, da je sirota, ki se je je usmilil bogati stric, gospodar tega vinograda. Če se kdaj omoži, dobi doto, ki menda ne bo majhna, kakor ji je stric že večkrat pravil. A ženina si sme kar sama izbirati.

»Tristo medvedov —!« si je mislil Martin in je še ljubeznivejše gledal in pasel lepo Francko.

Ko jo je obiskal gospodar, ga je izučena ljubica prav trdo prijela. Kar naravnost je zahtevala zase vinograd z zidanico in lepo vsoto suhega denarja.

Gospodar jo je pisano pogledal in je segel po toporišču, ki je obeljeno in poskobljeno slonelo za vrati.

»Nikar ne začenjaj več tako!« ga je mirno pogledala Francka. »Ubiješ me lahko, ustrahuješ nikoli več ne!«

Možu je zastala roka; v velikem presenečenju je zasadil v ljubico svoje divje oči. Naenkrat so mu posinele ustnice, lice mu je pobledelo, in poskočil je in je grdo pretepel uporno in prevzetno ljubico.

Francka ga je grizla, praskala, suvala, bila, zmerjala in grdila in ni hotela odnehati, in če je že popustil on, je sikala in napadala ona.

Ko že ni več mogel tepsti, jo je samo še davil in stiskal, stiskal in pritiskal, kakor je mogel.

»Ne boš me —!« je sopihala togotna Francka. »Zdaj je moja ura . . .!«

»Saj ti dam; vse ti dam, karkoli želiš, dam; ali zahtevam, da si mi pokorna!«

»Pès je pokoren — jaz nisem pès; nisem več! Svoje volje in svoje prostosti gospodarica hočem biti jaz sama! In vedeti hočem, kaj sem, kje sem, kaj je moje in koliko!«

»Da mi potlej napraviš kako svojo posebno neumnost!«

»Večje ne bi mogla kakor je ta, da sem tukaj!«

»Najbolje je torej, da še počakava!«

»Jaz ne čakam več! Takoj hočem vse!«

»To je ena. Druga je, da jaz nočem!«

»Obveljala bo moja, gospodar — izlepa ali izgrda!«

Ko mu je še zagrozila, da bo razkričala njuno skrivnost in ga nazadnje še tožila pri sodišču, se je mož vdal.

To je bila prva velika Franckina zmaga.

Potlej je stopila pred Martina, ki je priukal pred njen beli domek, in mu je trdo in neolepšano povedala vso silno resnico.

Martin je sklonil glavo in je tiho šel in ni več ukal.

To je bila druga Franckina zmaga, ker si je rešila prostost in vest. —

Francka še dandanes sedi na široki klopi pred belim, v brajdo zavitim vinskim hramom in pokojno gleda po dolini, gleda in je skoraj srečna . . .

Vino, ki ga z lahkoto prideluje, popije lepo sama. V pijanosti se smeje, smeje in joka, kolne in

kaže fige staremu zapeljivcu, Martinu in zamegljeni dolini in vsem neumnim dedcem, ki bi se radi polakomnili njene brhke lepote in njene prijetne, solnčne domačijice.

To je njena tretja velika zmaga, vredna bojev in greha in vsega!

Njena pot.

1.

Ko je bila naporna služba dodobra izžela nižjega železniškega uslužbenca Jakoba Vrtačnika, so mu odmerili malo pokojnino in mu dejali, da ga ne potrebujejo več. In kar čez noč je bil ob delo in službene dolžnosti, glej. To ga je močno zmedlo; kajti ni si mogel misliti življenja brez dela in službenih skrbi in sitnosti.

»Prosil bom, da bi me sprejeli še v službo —,« je izdal ženi.

»Ali si ob pamet? Kaj se nisi naslužil dolgih trideset let? Uživaj mir, ki si ga potreben, da boš kaj časa še na svetu! Glej —«

»— saj to je: Obolel bom in umrl, če ne pridem spet do kakega dela.«

»O, preselimo se v Trst! Tam bi še dobil kak lahek zaslužek. Joj, v Trstu je lepo!« je vzdihnila.

»Kako bi živeli v tako dragem in velikem mestu? S tem ni nič, vidiš.«

Ona pa je žarela in se je v mislih že preselila v svoj ljubi Trst, kamor so ji vsa dolga leta koprneče hrepenele vse neugnane misli, vse prelepe

sanje. Še zajec rad steče pod grm, kjer se je izlegel, si je mislila podjetna ženica, ki ni mogla pozabiti svoje že davno odbegle sreče, ko je v sijaju prelepega domačega solnca veselo dekličila kot brhka tržaška okoličanka.

»Tudi zaradi Marije moramo v mesto. Šole je dokončala, stara bo že sedemnajst let, — kaj bi še tu? V svet morava z otrokom, pa je!«

Jakob Vrtačnik je omahoval in se tiho boril s srcem in s pametjo. Zakaj v nočeh brez sna je bil odločil, da ostane v tem lepem kraju, kjer pihajo domači vetrovi, ukajo prešerni vriski in koledujejo domače pesmi . . . Za Marijo bi se že dobila službica tudi tukaj; saj je dekle izšolano in čedno.

Ali žena in hči sta tako dolgo tiščali vanj, da je omahnila njegova volja, in se je moral vdati.

Začeli so zatorej pospravljati svoje stvari in so jo pomaknili na jug.

Za ovinkom se je Jakob Vrtačnik ozrl. Z enim samim dolgim pogledom je pobožal zeleno dolino, nizke, potlačene griče, opasane s temnimi hostami in posejane z belimi vinskimi hrami.

Ženi in hčeri pa se hitele vroče misli daleč, daleč. Z žejnimi očmi sta pili lepoto, ki se jima je bližala, in sta se omamljali v pričakovanju na domišljeno srečo ob lepem morju.

Sloneli sta ob oknu in sta se radostno vznemirili, ko se je veličastno razgrnila sinja gladina zaželenega morja. Vrtačnica je na ves glas zaihtela

in ni mogla odmekniti ginjenih oči od prisanjane krasote, ki se ji je vsipala v presrečno srce.

»O morje, morje! Ti preljubo moje morje . . . !«

Marija, prav prijazno in brhko dekle, za svoja leta še dosti močna, je strmela in je bila tiha. Ampak sam večni Bog ve, koliko prekrasnih slik iz njenih hrepenečih sanj je hitelo pred njenimi notranjimi očmi, koliko veselih, presrečnih nad se je zaplodilo v njenem, dekliških muh in sanj polnem mladem srcu . . . A ko se je za ovinkom pokazala celotna slika velikega tržaškega mesta, je tlesnila z rokami in se je vsa zardela v zagorela lica zvonko nasmejala. Obli rami sta se ji zatresli; prsi sta se ji visoko vzbočili pod lahko bluzico; vedre oči so se ji zaiskrile, a na zdravih licih in na okrogli bradici so se poglobile zapeljive jamice, v kakršne človek tako lahko miselno in rad strmoglavi. Živa domišljija jo je nežno prijela za čudovito lepo oblikovano ročico, mehko kakor mačja tačica, in jo je povedla med odlično oblečeno meščanstvo, na sijajne izprehode, v šumne, vesele družbe. Joj —!

Izza obzorja je naenkrat prikadil ponosen parnik. O, in tam-le drugi odhaja, da se v širokih valovih razmika morje pred njim, za njim pa se vleče bela pena in se topi v visokem solncu . . . In pa tisti-le metulji, ribiške ladjice ka-li, kako lepo sedijo na mirni gladini! Pa tu-le spodaj, kako se morje zaganja ob čeri in se odbija v mogočnih belih penah. Glejte, glejte: kaj ni tole Miramar? Kakor sen poletne noči je res in tak, kakršnega smo občudovali

na razglednicah. In ta ljubka okolica, kako lepo je posuta s prijaznimi dvorci, rdečimi in belimi. Nad vsem tem čudokrasjem pa se razpenja komaj vidna in vendarle razločna, pretenka in značilna tenčica meglene in posebne sinjine.

O morje, morje . . . !

Tudi Jakobu Vrtačniku so se razširile oči. Zadovoljen je bil, ko je videl, kako sta ženski srečni že ob pragu nove domačije. Preden je utegnil do konca spresti svoje misli, jih je pogoltnilo šumno mesto.

2.

Marija se je predramila. Nalahko je vzdihnila, oči pa ni odprla. Udobno se je stegnila, da ji je izpod odeje pogledala bela noga. Nad posteljo je sitnarila muha, ki je takoj poželjivo sedla na mali prst, da je zmignil in popolnoma prebudil lepo zaspanko.

Ko je v sami srajci stopila pred ogledalo in se je pozdravila s še motnimi očmi in z lenim nasmeškom na žarečih ustnicah, je iz njenega kipečega telesa dehtela zdrava toplota deviške postelje. Zaspana rdečica ji je odevala mehka, bela lica, a razpuščeni lasje so ji težko padali preko okroglih ram po krepkih plečih in so se v izbočeni črti mehko privijali na kipovito napete prsi. S široko kretnjo je dvignila roke, da ji je v ramah škrtnila zaspala kost, posegla je po težkih laseh in jih je z všečnim zama hom in naglim sunkom glave vrgla vse nazaj po plečih. Najbrž je bila to zapeljiva kretnja, lepa slika,

zakaj Marija jo je ponovila in je obstala. Roke je sklenila pod lasmi za vratom in se je opazovala. Res, vse na njej se je zapeljivo oblikovalo in kipelo v zdravju. V očeh se ji je vžigal zmagoslaven blesk.

Ah . . .!« je hrepeneče vzdihnila in se je prestopila za pol koraka. Gledala se je od strani, od zadaj in se je smehljala. Za hip je stopila k oknu, da bi pogledala po nemirni ulici, in na lica in v oči jo je mehko poljubilo visoko solnce. Počasi se je umeknila in je nestrpno stoknila:

»No!«

»O, kaj si že pokonci?« je zažgolela Vrtačnica v kuhinji. »Precej, precej; samo malo počakaj!«

»Hitro, ne morem čakati!«

Mati ji je prinesla kave in jo je začela spletati.

»Ne tako —!« se je kremžila hčerka in je cepetala z nogami. »Nočem biti tako hiljasta!«

»I, kako pa hočeš vendar?«

»Napravite široko in polno olasje, velik oplet, mama. Tako, da bo kaj videti, veste.«

»No, pa tako, no. Precej bo gotovo.«

Potrpežljivo jo je česala, nabirala šope las, primerjala in sestavljala lasni zmaliček, ki je po dolgem cepetanju ugajal tudi lepi Mariji.

»Ti, Marija, zakaj pa mi nisi ničesar povedala?« je dejala mati sladko in prijazno, samo s čisto majhnim naglasom nejevolje.

»No, kaj pa, kaj pa?«

»I, le delaj se! Kuješ zveze in spletaš znanstva pa misliš, da moraš skrivati. Zakaj neki?«

»Kakšne zveze, kakšna znanstva?« se je ustrašila tičica.

»Hi-hi-hi! Glej no, še zdaj bi rada tajila porednica, skrita in navihana!«

Mariji se je zazdelo, kako in kaj, in je molčala, da se ne bi izdala. Dvoje zvez ima res že precej trdnih, znancev pa dosti — o, kolikor le hoče.

»Koliko in kaj neki se je zvedelo?« je ugibala in je čakala.

»Prej-le mi je izročil postrešček neko pismo zate,« je spet sprožila mati.

»Pismo, kako pismo? Kje je?« je skočila.

»E, kje? Prej se morava zmeniti. — Kdo je ta Emil, a?«

»Kaj?!« je planila. »Ali ste pismo odprli?«

»Odprla, kakopak! Hihhihi! Zdaj pa taji še, če moreš.«

»Kako si to upate, kdo vam je dovolil —!« je ihtela.

»Le kriči, potepinka, da te oče sliši. V kuhinji bere časnik,« jo je šepetaje svarila.

»Pismo sem!« je trdo in polglasno ukazala drhteča hči.

»Počasi, le počasi. Saj menda nočeš, da bi tudi oče bral. Kaj? — No, kdo je ta Emil, ti mala porednica?«

»Saj vam bom vse povedala, a prej moram vedeti, kaj piše,« se je pomirila, ko je videla, da ji mati daje potuho.

»Na!« pravi mati in potegne podolgovat, rožnat list iz nedrij.

Emil, nekak trgovski dopisnik, pošilja lepi Mariji izliv plitvih in omlednih rekel in jo roti in prosi ljubezni in tako dalje.

Marija je torej prebrala list in ga je zaničljivo vrgla po mizi.

»No?« —

»Saj ni nič, mama. Zakaj mi neki pisari?«

»Koliko pa je star? Ali ima dobro službo?«

»Dvajset let menda. Službo ima —«

»— potem ni nič! Premlad je. Kar pusti to, veš, Marija.«

»Prijazen pa je vendar in lepo govori, kakor bi pisal.«

»Kaj prijazen, kaj besede! Nase misli, veš, pa pazi, da oče ne zve.«

Z oblačenjem sta bili gotovi. Marija se je občudovala in ogledovala v ogledalu in nehote mislila na lepe in blesteče besede, ki jih je Emil nasadil v svojem dišečem pismu.

V kuhinji se je premeknil stol, oče je stopil v sobo. Marija je odskočila izpred ogledala, mati je spretno skrila rožnato pismo.

»Marija, Marija! Kolikrat sem te že karal zaradi tvoje ničemurnosti in gizdavosti; pa še zmerom te dobim, da se spakuješ pred ogledalom! — In ti,« se je jezen obrnil do žene, »ji še pomagaš in jo učiš. Sram te bodi!«

Morda se je žena res sramovala, ali pa je imela težko vest, — odgovorila ni, kakor bi bila rada.

»E, kaj ti veš! Ah naj gre zmršena in povaljana na cesto?«

»Ženska, ki misli na sam lišp in lepoticje, je nesreča zase in za druge,« je godrnjal mož.

»Mlada je, ničesar nima od življenja, — ti ji pa še spodobno počesanih las ne privoščiš. Vidiš, tak si . . .,« in že so se ji tresle ustnice.

Jakob Vrtačnik je vedel, da njegova preljuba žena zna prav krepko zajokati, kadar le hoče, in da ga njen jok vselej premaga in omehča. Zato je obmolknil. Zamahnil je z roko kakor bi hotel pregnati odgovor, ki se mu je obešal na usta, in je stopil po sobi.

Marija si je pripenjala klobuk in je bila v zadregi. Strašno dobro pa se ji je zdelo, ker je spoznala, da bi jo mati branila, pa naj bi se zgodilo karkoli.

»Čeprav je nedelja,« je dejal oče, »ali vsaj nekoliko bi šla lahko tudi ob nedeljah v pisarno. Saj veš, kako težko sem ti dobil službo.«

»Saj grem pa zdaj.«

»Kam zdaj? Deset je ura.«

»Vsaj za nekaj časa grem.«

In je šla. Ampak hitela je na Glavni trg. Moj Bog, po domačih neprijetnostih se mora malo razvedriti. —

Jakob Vrtačnik je torej hodil po sobi in je bil prav slabe volje. Skoraj dve leti je bil že v Trstu, in še zmerom ni hotela privasovati srečna zadovoljnost. Zaslužek je bil resda dobil v nekem velikem izvozniškem skladišču kot nekaj pomožni skladiščnik. Saj drugače bi res ne bil mogel živeti, ko pa po tridesetletni službi ni dobival za svojo starost toliko, da bi se bil kakorkoli mogel preživljati. In vendar tiste skladiščne službe ni dolgo opravljal. Njegova stara pljuča, ki so bila vajena čistega pokrajinskega zraka, niso mogla zmagovati smradu in prahu, ki sta se valila po zatohlih prostorih. Tudi souslužbenci so ga pisano gledali kot pritepenca, ki jim je s svojo zvesto poštenostjo v veliko napoto ob raznih večjih ali manjših goljufijah in poneverbah, katere so smatrali kot pravičen del svojih samolastnih pravic. Potem je dobil vratarsko službo v tej veliki palači, kjer je imel vsaj stanovanje zastonj, zato pa spet prav za prav nobenega pravega dela. V svoji brezdelici je z vsakim dnem bolj čutil, kako se starost spenja po njem in mu težko seda na pleča. Zdelo se mu je, da se v mestu strašno hitro stara. Ampak to naj bi že bilo v imenu božjem. Saj smrti se ni bal bolj kakor sleherni človek, ki ve, da se je treba pripraviti tudi za tisto zadnjo pokoro življenja. Ali kaj bo z Marijo, ki jo je žena popolnoma zmaličila? — In kar ni se mogel znebiti pekoče misli, da so bili vsi trije nečimerno zavrgli srečo domačega kraja in so bili lahkomiiselno drveli v to šumeče in kipeče mesto tolikega bogastva in

strašne revščine, kjer je bridko spoznaval svoje la-zarsko siromaštvo in strmel v vrtinec zvodstev in nepoštenosti in grdih in strašnih pregreh.

Naenkrat se je ustavil in se je zagledal v ženo, ki je urno pospravljala.

»Le dobro počedi, da te visoka princesa ne bo pokarala!« se je obregnil. »Namesto, da bi vse to opravljalo dekle samo in se učilo gospodinjskih del, jo razvajaš in neguješ, kakor bi bila najina hči iz bogve kako imenitne hiše!«

»Kaj bi si reva kvarila svoje lepe, gladke roke!«

»Zdelane roke so vsakemu samo v čast!«

»Ali si čuden! Žuljevih in obtolčenih rok naj morda hodi v pisarno!«

»Seveda, Marija bo na večno imela svojo zaslepljeno mater, nikoli ji ne bo treba prijeti za domače delo.«

»Kdo ve? Vsaj zdaj ji ni še treba.«

»Kako pa bo, če ji bo treba, pa ne bo znala?«

»E, kaj neki sitnariš zmerom! Saj ne razumeš teh stvari.«

»Vidim pa, kako ti to lepo razumeš.«

»Pusti, Marija mora biti lepa in najlepša, pa je!«

»Da, in dišati mora za njo po parfumi in mazati se mora s tistimi nesnagami!«

»Prosim te, kaj te to toliko briga, saj ni nič takega, če ...«

»— táko je, da me je sram, ko jo vidim na cesti našemarjeno in zmaličeno. In vendar smo taki reveži, da moramo vsak vinar dvakrat pogledati, preden ga smemo izdati.«

»Torej bi rajši videl, da bi se morala najina edina hči sramovati pred svojimi vrstnicami in znanci?«

»Ni treba. Čedno in primerno naj se nosi, ne pa kakor na maškaradi, in vonja naj kakor kozarec čiste vode. To je za pametno žensko spodobno.«

»Beži, beži, stari — saj ne veš, kaj bi rad.«

»Pač: rad bi, da mi ne bi otroka spridila. Če bo šlo po tvojem, gorje ga bo dekletu.«

Vrtačnica je z vajeno kretnjo ujela konec predpasnika, pritisnila si ga je na zardeli obraz in je krčevito zajokala.

»Lepo te prosim, potrudi se, da te vzamejo spet v službo, drugače res ne bo miru . . .«, je ihtela in počepala pred posteljo.

Mož se je zmedel. Premagan je bil. Naglo je popadel klobuk in je žalosten in jezen zbežal na plan.

3.

Marija je šla na sestanek z Emilom. Ko je hitela med lenuharskimi šetavci, je čutila, da se je marsikdo okrenil in gledal za njo. S svojim košatim slamnikom je okretno plavala med silno množico, ki je lagodno valovila po živi, široki ulici. Zavedala se je svoje zdrave in jedre lepote in se ni bala tekme

z brhkimi Tržačankami, čeprav so bile vse prav všečno oblečene in nalepotičene. Že davno se je naučila vseh njihovih pretkanih načinov oblačenja in izzivajočega streljanja z neutrudnimi očmi. Tudi tisti ljubki, spretni poprijem za zadnji del krila, da se pod vablivo belimi čipkami pokažejo okrogle mečice s prozornimi nogavicami, ki več izdajajo nego zakrivajo, ji je bil res že kar v roki. V izložbenih oknih se je razločno odražala njena vitka, polna postava in jo je pozdravljala veselih oči in zornega lica.

Na koncu ulice je čakal Emil. Žvižgljal je lahkoživo poulično pesmico in je z veščimi očmi velikomestnega pohajkovalca slačil in požiral lepe in bujne šetavke, ki so zapeljivo in vsiljivo razstavljale svoje prave in neprave čare. Njegova mlada, prezgodaj razdražena kri je vroče plala po njem, da je rdel v živem in sladkem razburjenju. Zapeljivke so hitele mimo njega in se spet vračale kakor lepa pesem, ki je predrzno sedela na njihovih ustnicah in v sijajočih očeh. Hoja jim je bila s kretanjami in z lahkimi gibi kipečih teles ena sama lepa in ubrana harmonija lepote, zdravja, mladosti. Emilove oči so pijano begale, da je zagledal svojo Marijo šele, ko je stopila tikoma predenj. Veselo se je zdrznil in se je posladkal:

»O zlato moje, grlica mila!«

Marija se je zadovoljno nasmehnila, ker je njena sveža prikazen toliko zmedla mladega častivca, obesila se mu je na laket in se mu je koprneče

privila. Kakor ne bi bilo nikogar več na svetu in bi bila sama ves svet, sta se ljubeče zagledala drug drugemu v vriskajoče oči in sta lahkomišno bežala v svetišče svoje skrite sreče, kjer jima je blagi in iznajdljivi bogec ljubezni goreče pripravljaj udobno gnezdece visokega in nenasitnega hrepenenja . . .

Ampak tičica se je še vselej kešala in sramovala sama pred seboj, ko se je izvijala iz trepetajočih in iskajočih rok zapeljivega Emila. Tudi danes si je streznjena popravljala poredne kodre, ki so ji silili na oči kakor bi hoteli zasenčiti skrb in sram, ki sta se kopala v debeli solzi, viseči na žametnih dolgih trepalnicah.

»Ne, Emil, nikoli več, ne . . . Bojim se . . . !«

»Ali srček moj zlati, kaj bi se plašila, česa bi se bala!«

»Oh, ti — saj veš . . . !«

»Beži, beži! Moja si, mlada in tako lepa si — Bog sam je dal, da sva se našla.«

In Marija je zaihtela in se je vsa srečna in blažena vrgla na prsi gorečega ljubčka, ki jo je miril in obsipal s poljubi, da se je smejala in jokala. Karkoli ji je šepetal v zardelo ušesce, vse mu je vdano verjela, vse mu je sproti odpuščala. Boječe misli na strogega očeta je zavračala, še preden so se ji mogle zažeti v mlado žensko pamet. Matere se ni bala; ne bi se je ustrašila, čeprav bi zdajle stopila pred njiju. Ni se je bala, pa tudi ljubila je ni toliko, kakor je v strahu ljubila in spoštovala predobrega in tolikrat goljufanega očeta. Nagonsko je čutila, da

jo oče resničneje ljubi in globlje kakor pa mati, ki se v ničemurnosti divi lepi, mladi, toliko občudovani in ljubljeni hčeri.

Po vsaki lahkomiselnosti z Emilom so se ji porajale podobne misli. Ob takih trenotkih je zasovražila svojega mladega prijatelja. Ko pa ga je pogledala, se ji je zdelo, da sije z njegovega veselega lica, iz njegovih smehljajočih se oči toliko nedočakane miline in neskončne ljubezni, da se je ob tisti priči plaho pokesala svojih nezvestih misli in se opijanila sladkega odpuščanja v njegovem milem naročju in z njegovih rdečih usten, posejanih s prijetnimi, a komaj tolikimi dlačicami, kakor jih ima na pol zrela breskev. —

Šumeče ulice so gorele v živem sijaju neštevilih luči, ko je hitela domu. Kakor bi se bila iztrežnila po preobilem užitku težkega vina, ji je vroče puliteilo mlado in razigrano telo, v glavi so ji grmele razdražene, neurejene misli, a v srcu jo je kljuval pekoči kes, njen ljubi, stari znanec. Hitela je med prežečimi šetavci, ob grlečih in zapeljujočih šetavkah. Proseče mehki šepeti so se snubeče sklanjali k njenemu zdravemu licu in so jo omamno in prijetno ščegetali v drobno in zvedavo ušesce. O, močno všeč sta ji bili javno priznanje in občudovanje, ta prestovcljni sladki davek radodarne in ljubezni iskajoče mladosti; a ozrla se ni, čeprav je z onimi ostrimi očmi, ki jih je Bog vsadil vsaki ženski tudi na hrbet, razločno čutila, da ji že nekaj časa sledijo vztrajni koraki. Še bolj je hitela in se je predrzno in

čutno igrala z mamečimi čari iz skritega gnezda šele komaj darovane ljubezni. —

Ko pa je zavila v stransko ulico, so jo dohiteli zasledovavčevi koraki: zardel mladenič ji je stisnil pismo v roko in se je plaho umeknil. Nagnila je glavo in je stekla. Usmiljen smehljaj se je zibal na njenem licu.

»Dijak, moja zvesta senca! Nocoj torej je vendarle premagal svojo ljubeznivo boječnost.«

Vse misli so se ji obrnile in so iskale opreznega oboževavca. Kaj bi z njim, ponižnim in odljudnim revežem, ki je toliko mesecev zbiral pogum, da se ji je molče in tako čudno in staromodno približal! Ali ni Emil tič drugega perja? Kako nagloma in predrzno si jo je osvojil! Še zdaj ne ve, ali bi se zato jezila nanj ali nase.

Kaj neki piše, kaj zna povedati mladi učenjak?

Skočila je v razsvetljeno vežo in je hlastno odprla belo pismo. Čimdalje je brala, tem bolj je rdela in se zadihovala. Moj Bog, takega pisma še ni dobila. V stihih, mehkih, donečih stihih ihti božajoče oboževanje, med solzami do nebes koprni vriskajoča ljubezen nežnočutnega, po nedočakani sreči vzdihujočega in hrepenečega srca! Iz teh krepkih in ličnih vrstic kipi topla molitev, trepeče mila prošnja, poje radostno upanje v neskončno blaženost! In samo z očmi, svojimi jasnimi in čistimi, naj trene, pa je dala revnemu oboževavcu milost in srečo samih visokih nebes! —

Z drhtečo roko in zamišljena je skrila pesniško pismo in je šla počasi domu. Kako bi še hitela, ko jo oblivajo vroče misli, in ne ve, ali bi jih podila, ali bi jih lovila?

»O Emil, Emil, kako si majhen in neznaten s svojimi ukazujočimi in drznimi pismi poleg tega čudovitega dijaka!

Zdelo se ji je, da je po tem pismu šele začela spoznavati čiste in svetle čare prave ljubezni, kakor si jih je bila želela v tistih srečnih dneh tam daleč, daleč za sinjimi gorami. Srce ji je nenadoma začelo plati v čudni in neposredni domotožni radosti. Toda spomin Emilovega burnega sladostrastja, kateremu je vdano in lahkomišlno podlegala zaradi ljubezni same, ji je začel temniti in kaliti tiho, nežno srečo te sladke ure, kakršna je bila vredna njene, v bistvu še nepckvarjene čudi. V teh kratkih hipih je spoznavala z grenkim kesom v otožnem srcu, da niti vredna ni pohlevnega dijakovega oboževanja; saj bi že dih njenih v tolikem grehu kaljenih ustn omadeževal prečisto ljubezen poštenega siromaka. Ta kes je bil tako globok in popoln, da je gotovo zbrisal vsaj največje madeže z njene prečuvstvene duše.

»O France Lovrin, duša učena, zakaj si malo-dušno omahoval in dvomil, zakaj nisi marveč moško iztegnil roke, ko je bila še vesela in čista pomlad v mojem srcu? Zdaj beži, da si ne umažeš svetlih vzorov in ne umrješ z njimi vred na strašnem pogorišču mojega razdejanja!«

V topi raztresenosti, tiha in ponižna je prišla domu.

Oče je počasi dvignil žalostne oči in jo je gledal. Dolg in resen je bil njegov skrbni pogled. Nazadnje pa je mož vzdihnil in se je trudno okrenil.

Njej se je zdelo, da se mu je utrnila težka solza, ki je počasi polzela v sivo brado.

Še nikoli ni tako opazila globoke očetove žalosti, ki jo je zdaj bolela toliko bolj, ker je bila tiha, brez očitkov in karanja.

Tisto noč dolgo ni mogla zaspati. Očetov žalostni pogled jo je pekel v srcu. Sami sebi se je zadela nevredna tako dobrega očeta. Hudo ji je bilo, ker je spoznavala, da je začela očeta prav ljubiti in spoštovati šele, ko je s svojimi lahkomišelnostmi prav za prav že izgubljala pravico do njega. Ali kmalu so se zapletle njene misli in so se začele v pijani nasladi vdajati prešernemu Emilu, potem pa se skesano in ponižno umikati k plahemu dijaku. Njegovo pesniško pismo ji je hrepeneče razodevalo, kako vroče in nežno jo ljubi in milo opeva s svojim čistim srcem. Naenkrat se ji je zazdelo, da bi se v njegovem poštenem objemu oprala vseh svojih grešnih zablod. —

V nemiru takih zbeganih in vročih misli je zaspała . . .

In sredi zelene doline se ji je na stežaj odprl sveti raj. Okoli doline so si podajali roke nizki, potlačeni grički, opasani s temnimi hostami in posejani z belimi vinskimi hrami. Iz hoste so se drobili gosto-

leči spevi nemotene radosti, z griča na grič so se lovili prešerni vriski, in iz vse doline je kipela v solnčnem sijaju proti jasnemu nebu ena sama prava, soglasna pesem.

Hodila je ob potoku in je metala vanj travniške cvetke, ki so se nekaj časa vrtele in sukale v komaj vidnih vrčinčkih, kakor bi se ne bile mogle ločiti s svoje rodne grude, potem pa so premagane, v veliki naglici in obupane odbrzele v neizmerno daljo.

Ob robu goste hoste je šel mladi učitelj in ji je zamahnil s klobukom. O, kolikokrat ji je nastavljal besedo, kako proseče jo je snubil s svojimi svetlimi pogledi. Ali ona mu je umikala oči, kajti njeno hrepenenje je objestno sililo višje in dlje. Tudi zdaj se je sklonila in mu ni vrnila pozdrava. Glej, učitelj je tiho zažvižgal psu, popravil si puško na rami in lepo utonil v hosti. —

Za nizko vrbo se je slekla in je skočila med zbegane postrve. Šumeči valčki bi se bili radi ustavili in poigrali z mladimi čari bele vile, a so morali v razburjeni pijanosti zbog tolike lepote hiteti za pregnanimi cvetkami . . . Ko se je srečna vila udobno naigrala v hladni vodi, je legla na travo med žareče marjetice in ljubosumne zlatice. Gosti solnčni žarki so se vsesali v njene oble ude, da je v prijetnem občutju zaprla mirne oči in z nežnim smehljajem na drhtečih ustnicah zasanjala o široki in zdravi sreči, ki ji ni vedela ne imena ne izraza. —

Po mehki stezi je tiho prišel njen najvztrajnejši oboževavec in oproda, železniški pripravnik Tone Večerin. O, videla ga je skozi dolge trepalnice in vendar se ni mogla in ni hotela geniti, toliko sladke omame se je prelivalo v njenih ugodnolenih živcih. Pripravnik je z razprostrtimi rokami ves srečen pokleknil kraj nje in jo obsul z divjimi poljubi. A ona se je po mačje zvijala kakor bi se topila v prijetnih sanjah in se ji je vse skupaj zdelo čudovito in neznansko lepo . . . Srečni tat je utrgal s tresočimi rokami bogato zlatico in jo je pobožno položil na kipeče nedrje. A naenkrat so mu zagorele smejoče se oči, in kakor bi bil zavidal nedolžno cvetko, so zašle njegove ustnice na njeno mesto in se niso mogle ločiti. In zdaj ji je planila po žilah vroča kri v mehkem občutju še nezaslutene sladke groze, da se je splašila iz pretesnega objema hropečega in zadihajočega se pripravnika in mu je ušla naravnost v zeleni tolmun. —

V hipu se je utrnila luč one velike lepote, onega milega čudokrasja, in sanjarka je blaženo umirala v ljubečem naročju predragega Emila. Ali v največji zamaknjenosti jo je grizel črv težke vesti in sramu. Rada bi bila bežala pred njim, noga pa se ji ni mogla premakniti, in njegove silne roke so se stezale v neskončnost.

Francè Lovrin je plaho gledal njeno stisko in ji ni znal pomagati. V rokah je držal svoje trepetajoče srce, ki je gorelo v rdečem plamenu gori pod zaspane zvezde, da so otemnele padale v cvrčeče

morje, krilil je z visoko dvignjeno desnico in lepo z navdušenim poudarkom govoril ono lepo pesmico o svoji neizmerni ljubezni. —

Iz morja se je sunkoma dvignil velikan, ogromen in strašen, in je z enim samim dihom upihnil sijajni plamen Francetovega srca. Oblastno in ukazajoče ji je pomignil s svojo velikansko luskinasto roko, da se mu ni mogla upreti.

Med njim in njo se je nevidno manjšala razdalja. Njegov obraz se je po vrsti zgoščal v lice odklonjenega učitelja, pozabljenega pripravnika in plahega dijaka. Ko pa se je sklonil k njej, so se ji smejale poredne Emilove oči. In čim dalje so jo gledale, tem strašnejše so postajale, dokler se ji ni režala v lice ona prvotna strašna morska pošast . . . V nemi grozi bi bila rada zakričala, a razdalja med njo in velikanom je začela rasti, dokler se pošast ni začela pogrezati v valove, in ni nazadnje samo njeno strašno oko gledalo iz vode in jo priklepalo kakor s sto vezmi, da se ni mogla premakniti.

4.

Uboga Marija je živela po tistem znamenitem pismu v silnih skrbah in težkih dvomih. Zakaj vsa njena sreča, po omamni prijateljevi ljubezni razdražena čutnost, je blazno hitela za zapeljivim Emilom, ki je bil prvi zažgal bogati dar na njenem čistem žrtveniku; njeno prirodno čisto žensko srce pa je sanjavo žejalo po veliki in neoskrunjeni ljubezni, ki bi jo ji mogel nežno dati samo pesniški Francè.

Ali dijak jo je samo zvesto oblegal in molče oboževal.

In kadar jo je premagala razigrana in pijana čutnost ter se je streznjena opotekala iz tihega prijateljevega skrivališča, jo je boleče grizel pekoči kes, vse večji kakor kdaj prej, ko še ni skrivala mehkega Francetovega pisma. V svojem kesanju se je jezila na neodločnega dijaka, ki bi ji bil lahko predobri odrešenik, če bi ne bil tako nedopovedno boječ. Saj si je tiho priznavala, da jo preobzirni dijak močno zanima. In to zanimanje je bilo zanjo, predno se je mogla tega prav zavedati, že vroča ljubezen; ali pa je morda bila samo trma, morda tudi ženska ničemurnost, ki hoče zase vesoljnega oboževanja. Ampak vselej, ko so se ujele njene začudene in vprašujoče oči z gorečim dijakovim pogledom, jo je oblila prijetna zona drhtečega hrepenenja po nemčem milem in lepem.

In vso to zaželjeno lepoto bi ji mogel dati samo njen mehkočutni pesnik. Njeno srce ga je slutilo povsod. Če je šla po ulici, je naenkrat zadrhtela in še ozreti se ji ni bilo treba, tako natanko je čutila, da jo držijo goreče oči opreznega Franceta.

O, videla ga je tudi vselej, ko je hodila zvečer iz urada. Točno se je prestopal na drugi strani ceste in je zvesto strmel v široka uradna vrata. Nato ji je v boječi razdalji sledil do domače ulice. Če se je na oglu urno ozrla, ga je videla, kako je ljubeče gledal za njo.

Naposled se ji je zazdela vsa stvar predolga. Odločila se je, da bi mu pomagala z bodrečim trenom oči, z lokavo kretnjo, ki je prava lahkota za zvito žensko, ali kako drugače; pa čudno in neumljivo ji je bilo, da ji je vselej umrl vabeči smehlaj na zardelem licu, preden je zagorel tudi v prosečih in bodrečih očeh. Kaj je res vsaka prava ljubezen plaha?

Nekoč pa, ko so bile prikipele trpke muke njenega dvomečega in obupanega srca že do vrhunca, se je naglo obrnila in je tako spretno ujela plahega zasledovavca v ravno nastali gneči ob uličnem vogalu, da se ji ni mogel več umekniti.

Za kratek hip je potopila svoj pogled v njegovih umikajočih se očeh.

»O, gospod —, kaj ste vi? Ali imate morda spet kaj tako lepega zame?« se je okorno premagala.

O gospodična, prosim, preveč bi me odlikovali!« se je bolj ustrašil kakor razveselil.

»Veste, če me imate kaj radi, pišite mi spet!« ji je ušlo in jo je bilo sram, skoraj sram.

»O, saj bi, a niti ne vem, kako ste razumeli ono pesem,« je rdel, ker se je spomnil, kako goreče ji je v tisti pesmi razodeval svojo hrepenečo ljubezen, in ker je mislil, da ga posluša vsa ulica.

»Vse sem razumela, vse — ali zdaj moram v urad, kjer sem nekaj pozabila,« je dejala veselo in je čakala, da bi jo spremljal.

Francè Lovrin pa je bil v strašni zadregi in je molčal.

»Če imate čas, pa me spremite!« mu je pomagala.

Spotoma se mu je razvezal jezik. Govoril ji je tako mirno in zanimivo, da se je Marija čudila. In pogovarjala sta se kakor stara znanca, ki se že dolgo nista videla.

Drugi dan ji je izročil pesmico, ki je visoko plamtela v radostnem razmahu dočakane sreče.

»Ne vem, kaj bote dejali,« je dvomil, »ko niti na prvo še nisem dobil odgovora.«

»Joj, ali jaz nisem pesnica; prilike mi pa tudi še niste dali, da bi govorila kakor znam.«

Zazdelo se ji je, da je rekla preveč, in je zardela. Ali pogumno ga je gledala naravnost v oči in se mu je smehljala, ljubko in zapeljivo.

»Gospodična — gospodična! Kaj res smem upati toliko blaženosti?« je drhtel pesnik.

»Drugič, prosim, drugič bova govorila o tem!« se je branila, ker se ji nista zdela pripravna za take pogovore ne kraj in ne čas.

Zagledala se je v njegove tresočje ustnice, v goreče temne oči in v vso njegovo krepko, visoko postavo.

»Kako te ljubi moja zbegana in grešna duša!« je vpilo po pričakovani odvezi njeno ubogo srce, ki je bilo v lahkomišelnosti tolikokrat oskrunjeno. —

Predno se je bila privadila svoji novi sreči, ki se ji je tako mirno in nežno smehljala, je bila kakor

omamljena; kajti njene radostne misli so veselo sva-tovale pri plahem Francetu tako stanovitno, da bi bila živahnega Emila čisto pozabila, če se ne bi bila njena prodana duša že toliko ranila z njegovo silno in divjo ljubeznijo. Zdaj pa je bila trdno sklenila, da se z Emilom prav gotovo ne izpozabi nikoli več. Zato se ga je začela izogibati, kolikor je le mogla.

Ali Emil se ni dal kar tako odgnati. Ob priliki jo je počakal in jo je začel pestiti.

Marija se je branila in jokala, pa zaman.

»Danes te čakam, moraš priti, čeprav potem nikoli več!« je trdo dejal in jo ostro gledal v objo-kane oči.

Ob določeni uri ni mogla strpeti. Šla je. Saj ni mogla drugače. Čutila je, da je pod vplivom neke tajne, nepremagljive sile, kateri bi se ne mogla upreti. Najhujše pa ji je bilo, ker se ji je zdelo, da v takih pijanih urah umira blaga ljubezen do krotkega Franceta.

Ko se je pomirila in so se ji vrnile pokojnejše misli, jo je grizel pekoč kes. In upala je v čisto lju-bezen, ki ji jo je predramil krepostni Francè in ki bi ji mogla zadušiti težko vest.

Vsa čista in umita se je zdela sama sebi, kadar si je osvojila dijaka za kratke ure, da je hitela, prav za prav bežala z njim v veselo okolico velikega Trsta. Po tihih stezah v gozdiču pri Opčinah ali v skritih dolinah katinarskih sta se vodila in veselila samo-svoje samote.

Francè je kazal čimdalje sijajnejše lastnosti. V njegovih mirnih in ubranih besedah se je igrala lepota izražanja in duhovite, vesele zabavnosti.

Doslej je Marija poznala le omlednopuhle rečenice plitvih in lahkomiselnih velikomestnih metuljev. Nagonsko je začela spoznavati tem večjo vrednost pametnega Franceta. Rada pa ga je imela še posebno zato, ker je bil tudi v svojem mehkem milovanju nekako plah in čist, da ni niti s pogledom razodeval drugega kakor neskončno vdanost in zvesto prijateljstvo. Včasih pa, če jo je pičila posebna muha, bi bila rada imela, če bi bil ta čudnomirni Francè nekoliko, vsaj nekoliko toplejši.

»Francè, poljubi me, kakor ti vелеva srce!« ga je bodrila nekoč, ko so ji prekipevala čuvstva, in so nad njima šumeli plahi vetrovi v nizkih borovcih ter so zasopljani in z viška padali v pisani tržaški zaliv.

V očeh zardelega mladeniča je zaigrala radostna sreča. Prikupno je pritisnil njeno belo, čudovito lepo in mehko roko na svoja vroča lica in jo je poljubljal tiho in pobožno. Počasi mu jo je odmeknila, kakor bi jo bili pekli ti zatajevani izlivi vriskajoče ljubezni.

»Kaj delaš, dragec? Saj nisem kraljica!« se je branila in naslonila nanj v polglasnem smehu.

»Zame si še mnogo več! Brez tebe ne bi sijalo to krasno solnce; ne bi pihljale te božajoče sapice; ne bi dehtele vse te nežne cvetice — in v mojem presrečnem srcu ne bi rajalo toliko nezaslužene radosti! Dà, zame si blag genij — svetnica si, ki te

molijo vse moje hrepeneče misli, drhtijo k tebi vse moje mlade pesmi! Glej, in —.«

»Oprosti,« ga je ustavila, »ne govoriva tako!« Glava ji je omahnila na njegovo krepko ramo, drget zatajevané ihte ji je šinil po tresočih se udih, iz oči so se ji vsule debele solze.

»Marija, Marijica, kaj je, zakaj jokaš vendar?« se je ustrašil in jo je nehote in nevede stisnil k sebi.

»Tako si blag in dober — a jaz, jaz ne zaslu-žim tvoje ljubezni,« se mu je drhte privijala.

»Zaslužiš, dušica, zaslužiš, da bi strgal solnce z neba in bi ti ga položil v naročje, ker, glej, lepa luna pada pred teboj iz obupa v mrak, in vse mile zvezde žalostno zatemnevajo pred čistim sijajem tvojih krasnih oči —!«

»Ne, ne, Francè,« je drhtela in se mu še te- sneje privijala, kakor mačica, ki se boji, da bi jo odpodili po naveličanem milovanju. In toliko blaže- nosti in upanja je vrelo iz njenih živih oči, ko je dvignila pogled, da je Francè zatrepetal v silni ra- dosti in jo je mehko poljubil na oči. A ko se je užgal blažen smehljaj na njenem cvetočem licu, se je za- vrtel svet okoli njega. S tresočimi se rokami jo je zaklenil na svoje hropeče prsi, in njegov prvi in pravi poljub se je tesno vsesal na njene rdeče, polne ustnice.

V eno samo veliko radost, nepopisno in nedo- povedno, sta rastli njuni telesi, in ena sama prebla- žena sladkost je viharo plala po njunih mladih žilah . . .

5.

Tisti večer sta bila Marija in Francè komaj še ušla silni nevihti, ki je divje zaplesala po morju.

Francè je bil preveč razburjen, da bi bil bežal domu, kjer bi bil morda izlival v jokave pesmi vso še sladkogrenko bol, ki ga je z dramečim se spoznanjem zmerom bolj skelela v skoraj že streznjenem srcu. Zavil se je v široki plašč in je hitel na obrežje.

Strašni oblaki, zgrinjajoči se v težke in temne grozote, so prepregali nizko nebo; med njimi in kipečim morjem so se drvili in se pretepali strahoviti vetrovi, v bobnečem gromu so rezko švigali treski iz velike črne zaves, ki je preteče visela nad razdivjano všemogočnostjo . . . Grozen in strašen je stok in jok togotnega morja, ki ga biča in davi vihar in razburja njegove skrivnosti polne globine. —

Iz dolgih ulic bogatega tržaškega mesta so mežikale goste luči, njih blede odseve se je razlival iz ulic na dolge pomole in se igral z valovi.

Francè ni videl, kako čudovito se je lomila srebrna svetloba v šumečih vodnih penah. Gledal je trebušasto ladjo, nemirno se trgajočo z debelih verig, ki so jo priklepale ob dolgi pomol. Ravnokar je zamolklo in hripavo zahropela sirena. Mišičasti mornarji so potegnili težke železne mačke in so začeli odpenjati mogočne verige. S poveljniškega mosta so ostro in na kratko odmevala kapitanova povelja, da so mornarji še hitreje tekali in še krepkeje preklinjali.

Visoko vrh jambora se je svetlikala lučka, majhna kakor kresnica, in je pogumno gledala v temno daljo.

Še poslednjikrat je odločno in odrezano zahropela sirena. Trudno, nerodno se je stresla ladja, stroji so zahrumeli, vijak je razpenil morje ob krmilu — in ladja je silno in brez strahu zaplavala v divjo noč.

Sanjavi Francè je topo gledal za njo. Njegove oči niso mogle spustiti svetle kresnice, ki se mu je zdela kakor tistim trem modrim zvezda vodnica. Kajti vse njegove malodušne in zbegane misli, ki so zmerom višje in višje vstajale v njem, so bežale v vihar in so se borile, borile. Ampak kar mu je vrelo v možganih in v predovzetnem srcu, ni še mogel opredeliti po neizogibni resnici in nujni potrebi. Ali neka čudna in neznana odločnost in krepka moška volja sta ga začeli prevzemati, čim dalje je gledal bučečo viхро in plešoči piš za ubeglo kresnico. —

In čim huje so se borile njegove razbičene misli, tem večja in samozavestnejša je postajala njegova predramljena moč.

O, ni maral zaspanega, mirnega morja, ki se mu ni zdelo več silno in veličastno, moško in strašno. Vsaka moč je najlepša, ko postane tako strašna, da človeka obliva zona! Da, kdor ima moč in 'unšod mu ne pristoja palmova vejica, kajti pretežka je njegova roka in pretrda, da je ne bi izgubila. Korenjak ima, če si je svest svoje moči, prste skrčene v silno

pest, kite napete, čeprav še počiva laketi na hrbtu. Drugače je smešen slabič kljub svoji moči. —

Francè se je še tesneje zavil v svoj široki plašč; kajti naenkrat so zapihali zdravi severni vetrovi in so pregnali zavratne južne sape. Oblaki so se razmeknili, da so pomežiknile vesele zvezde. V srebrnem sijaju zmagoslavne lune se je umivala in ničemerno ogledovala v svojem prelepem ogledalu vsa prelestna tržaška okolica z bajnomičnimi dvorci, posejanimi sredi sočnih vinogradov in sivih oljčnih gajev.

Strmel je ob vitkem stebru in je željno pil to bajno čudokrasje čarobne noči. Domišljija se mu je predramila in je široko zakrilila v srečno deželo bdečih sanj.

Kako krasna si, zaželjena Adrija, koprnjeni polna in otožnih sanj in spominov, — kakor ogromna solza božje ginjenosti se zdiš, poezije polno, morje širo! Kdo bi te pozabil, bolečina naša, ki si nam kakor zdravje bolniku! —

Morje je vzdihovalo in globoko dihalo; široke prsi so se mu dvigale in v ljubezni drhte k svoji blede ljubici na visokem, čistem nebu. Sramežljivo, preteče in vabeče se je razodevalo. — Skrivnostne prikazni prozornih senc so se zganile na mirnih valovih in so se potuhnile v bajna in neznana bitja.

Morske deklice od daleč, daleč nekje so poskočile, da so se pokazala okrogla ramena, kakor pene prebele roke, stršeče zakipele oble, deviške grudi; — in valovi so zanoreli v burni ljubezni, s šu-

mečimi penami so oblivali veselim ljubicam bele vitke vratove, poljubljali so njihova visoka nedra in so se vsi nori in ljubezni pijani spuščali k ljubici drugi, tretji, brezštevilni . . . Kraljica morja, smejoča se luna, jim je pošiljala po gostih in polnih pramenih srebrnih trakov, ki so si jih lovili in jih vezali v težke toke curljajoč se las v njihovem naročju od blaženstva in razigranosti zvijajočih se ljubic... In prešerne morske deklice so zvonko zapele mehko pesem, ki bolešno in ljubeče odmeva v čutečem srcu, iz brezdanjih in neskončnih dalj je zavabila omamna melodija, ki ne utihne več onemu, ki jo je zaslišal s koprnečim hrepenenjem v svojem težkem pričakovanju . . . Vse razigrane so še slajše zapele, da so znova planili valovi. Bele ljubice pa se niso dale, ampak si je vsaka skočno sama osvojila svojega in ga je kljubovalno zajahala. Ko so se naveličale vesele dirke v neskončno, megleno daljo, so se jadrno zapodile, vse umite in zapeljive in oblite z bogato srebrno lepoto, na posete v kristalne dvore svojega mogočnega, na zibajoči se postelji s trozobim žezlom v naročju dremajočega tasta. —

Francè je globoko vzdihnil, pomencal si je oči kakor po dolgem spanju in je počasi šel proti domu. V tihi sobici si je zaril prste v kodrave lase, in na jok mu je šlo. Željno je naposled popadel pero, in pred njim je nastajala veličastna pesem, odrekajoča se vsemu, kar je bilo globoko segalo v njegovo mehko in predovzetno srce . . .

Napisal jo je s svojo gorko srčno krvjo.

6.

Iz Francetove ljubezni je Marija oni večer zajela toliko moči in odpora, da se je poslej prav lahko otepala viharnega in smelega Emila. Ko je mladi lahkoživec spoznal, da so se iztekle sladke urice njune skrivane ljubezni, se je naposled prisiljeno ponosno nasmehnil:

»Pa nič! Ko se premisliš, pa povej!«

Mislila je na Franceta in je plavala v široki sreči in velikem ponosu. Kajti v nekoliko nenavadnem dvoboju je bila zmagovavka ona sama; in ni on nje, — ona je njega osvojila. Na to sijajno zmago je bila ponosna še posebno zato, ker je bila s trepetajočo radostjo videla, da še ni imela prednice. V svoji samičji ničemurnosti se ni mogla domisliti, da bi se utegnil tudi Francè ukvarjati s podobnimi mislimi. A če jo je že hotela skrivna misel poščegetati v rahlem spominu, se je naglo pomirila v tistem upanju, da dobrega Franceta in njegove okorne neizkušnosti taki pomisleki gotovo ne dosežajo, ker v njegovem srcu previsoko in preglasno odmeva velika pesem uresničene ljubezni.

Ali zmota in slepota ženske ničemurnosti in površnosti sta varali ubogo Marijo, dokler ni kar naenkrat opazila, kako popolnoma drugačno postaja Francetovo vedenje. To spoznanje jo je osupnilo tem bolj, ker se je bila že res privadila mehki in topli misli, da je njena ženskost vzvišeno ozadje, svetel in blesteč vzor vsem kipečim in pod oblake

drhtečim njegovim pesmim. Verjela je, da je ona njegovo oživljajoče solnce, ona, kakršna je, njegova edina in najlepša sreča, brez katere bi ne bil srečen pesnik in brez katere bi ne hotel in ne mogel živeti. In vendar se ji je začelo zdeti kmalu po onem zmagoslavnem večeru, da se njena nepremišljena zmaga spreminja v popoln poraz.

Izprva se je hotela boriti za zmago in kljubovati s hladnostjo in brezbriznostjo. A le prehitro se je prepričala, da bi se s takimi nagajivostmi smešila in brez potrebe poniževala, ker je iz Francetovih oči sijalo preveč začudenja, dvomov in vprašanj. Najbolj pa se je bala, ko je čutila, da jo premaguje tiha otožnost, ki se razliva po njegovem resnem licu.

Še hujše pa jo je skrbela jasna zavest, da se ji plahi ljubček umika, in da ga mora sama iskati, kakorkoli se upira temu njena ženska objestnost. O, če bi ne bila njena ljubezen tako velika, bi se bila prešerno zasmejala in bi se morda bila spet vrgla v radostno naročje živahnega Emila.

Kaj pa, če bi ji odkimal tudi Emil, ki mu je tako prevzetno obrnila hrbet. Ali ne bi bilo njeno ponižanje še večje?

»Francè, ljubček, moj si in moj moraš ostati!« je ihtela sredi noči v osolzene blazine in je zmerom razločnejše čutila, kako lahkomišno je bila razmetala nenadomestljivo bogastvo svojega čistega srca že kmalu po svojem dohodu v sijajni Trst.

Ali ni tudi napravila velike napake, ko si je viharo vzela Franceta?

V oni znameniti noči, ko se je Francetovo srce teplo s trpkim spoznanjem in ponižujočim studom, ter je razsajal strašanski vihar v njegovi začudeni, prestrašeni duši in zunaj na širokem, besnem morju, je njegova prva ljubezen žalostno nagnila svojo s trnjem smrtnega greha ovenčano glavo in je v bolečinah umrla za vselej. Kajti bila je kakor v podzemski kleti gojena rastlina, ki v hrepenenju po odrešilnem solncu zлива svoje življenske sokove v vitko, nakvišku se spenjajoče stebelce, da bi s svojim še neoplojenim cvetnim vencem čimprej dosegla blagoslovljajoče solnčne žarke v visoki lini, in ki se je v preranem jutru dotipala do zaželjene svetlobe, hlepeče vsrknila v svoje prenežne celice morečo slano in v strahu umrla, preden jo je našel mehak žarek toplega solnca . . . Da, oni vihar ni večer mu je dal in vsilil česar res ni iskal in si sam nikdar ne bi bil upal. In mu je vzel vse, o čemer je z vriskajočim srcem mislil, da so mu bila podarila dobrotna nebesa sama. In zdaj ga je bilo nepričakovanega daru sram in strah prevelike izgube . . . Bilo mu je, kakor bi mu bila padla mrena z oči, da je naenkrat videl grdo rečnico, ki je v svoji okorni neizkušnosti ni slutil nikoli. V tej silni zavesti mu je bilo hudo in težko, da bi se bil rad skril na konec sveta z vsem studom vred in veliko jezo, ki mu je zasmehujoče segala v drhteče srce.

Ampak ob grobu te prerano umrle ljubezni ga je ustavila preudarjajoča misel:

»O sanjač, zanikrni in neizkušeni, kdo ti daje pravico, da bi metal kamenje v dekle, ki ti je radostno in preradodarno dalo, kar je imelo? Če ti je v prebujeni samoljubni sebičnosti in sli žal, da nisi dobil več — kdo je kriv? Morda lepo dekle, ki bega s svojo blestečo lepoto in žensko slabostjo kakor obstreljena zver pred tolikimi režečimi psi? Ali nisi marveč kriv ti sam, ki si v svoji strahopetni boječnosti plaho in nemoško omahoval in omedleval? Kaj bi se bila kdaj metala za teboj, če bi bila imela še vse svoje bogastvo? Ako bi bila tvoja ljubezen zadosti nesamoljubna in čista do tistega skritega kotička v tvojem srcu, kjer se še hinavsko skriva moška zver, bi ji bil lahko blag rešenik. Ali ti si mislil nase, zmerom samo nase!«

Francè si je brisal pot s čela. Vstajajoči očitki so se grmadili, da bi bil skoraj stekel pred Marijo in jo na kolenih prosil odpuščanja, če bi se ne bila odločno oglasila čut in ponos moške časti.

»O, vseh devet večnih Muz — saj nisem hotel ničesar tega, kar se je zgodilo! Samo čist in blag genij naj bi mi bila —!«

»I, seveda!« se mu je rogala ostra misel. »V altarju tvojega narejenega svetožalja in cmeravega malodušja naj bi se bila kremžila in kisala, da bi bila jalov malik v živem življenju, ki ga ti nisi znal živeti po pameti in resnici! Ali nisi vedel, da je ženski pravo življenje — ljubezen? To je tudi edino, kar ima in rada pokloni in z vsem srcem da onemu, ki je tega vreden. In njeno najostrejše orožje, ki seka

skeleče rane, je ta njen dar, pa naj je darovan tako ali tako. Če te je razočaral, si sam kriv, ker si pozabil, da je ljubezen prav za prav samo kratko premirje v srditem boju med nasilnim samcem in zvito samico . . . Najboljša žena pa moža vsaj sedemkrat na dan goljufa —.«

»In vendar —! Vsaj razodela naj bi mi bila, da ne bi bil iskal in blodil v zmoti!«

»O pesnik v nadzemskih višavah, kaj se še ne vrneš na trdna zemeljska tla? — Torej odpela in slekla naj bi se bila pred tvojo samoljubno sebičnostjo in si skesano potresla pepela na svojo grešno glavo? Katera ženska bi storila to in priznala brez nujne potrebe svoje skeleče in nezaceljive rane iz prestanega boja z neobzirnim in divjim moškim?«

7.

Marija se je v svoji zapuščenosti bolešno spominjala mehke nežnosti in šegave porednosti Emilove. Čimbolj jo je skelelo Francetovo umikanje, tem silnejša je postajala koprneča misel na ono skrito Emilovo gnezdece, iz katerega je ušla, da bi ujela lepšo srečo, večjo blaženost.

Njeno hrepenenje je zaplalo včasih tako nepremagljivo in hlepeče, da bi bila morda kljub notranjemu odporu in ženski oholosti pozabila vse ozire in stekla nazaj v toplo in skrito gnezdece, kjer bi se v ljubčkovem naročju skesano in sladko razjokala ter napila mirne tolažbe, po kateri je vpila

njena slabotna duša, — če bi ji ne bile domače razmere ustavile lahkomišelnega koraka.

Oče je začel sumljivo hirati. Starost je kar vidno počepala nanj. Zdelo se je, da mu vsak dih v tem zatohlem ozračju vsaja novih strupenih klic v staro in onemoglo telo. Bil je vel in medel kakor izpodrezana bilka in ni mogel pregnati otožne misli, da je zanj zdravja samo še tam sredi lepih, zelenih in tihih dolin med nizkimi grički in temnimi hostami. Z vsakim živcem je hrepenel v one daljne lepe kraje, kjer koledujejo in vriskajo domače pesmi, valovijo cvetoča polja in vejejo zdrave in mehke sape preko vinorodnega, z belimi hrami posejanega Primskovega in one jasne cerkvice, ob katero se naslanja starodavna črešnja z vso svojo daleč vidno košatostjo . . . O izdana lepota, ti sladka in daljna priča vse moje bridke in vendar tako neskončno lepe in zdrave mladosti, kako te nikoli ne morem in nočem pozabiti!

V svoji nadložnosti je veliko presameval. Žena je opravljala domača dela in vratarske posle ter se je komaj zavedala moževega bednega stanja. Preveč se je bila že vživela v razkošno sijajnost, s katero se je hrupno bahalo veliko mesto, in katero je pila z željnimi očmi in se je ni mogla nagledati, — preveč se je zagledala v nedosežnost, da bi bila mogla videti bližnje bridkosti. Iz vsake ulice jo je pozdravljial mladostni spomin, vsak obraz jo je spominjal zorne mladosti. Tako vsaj se ji je zdelo.

— Kako more človek zboleti, če poleti in pozimi sije toplo solnce!

»Na solnce pojdi in ob morju hodi, pa bo vse dobro!« je silila bolehnega moža.

»To solnce je polno prahu in me peče, ne greje,« se je branil.

Ponoči ni mogel spati. Vsak večer sproti ga je pekla skrb za razvajeno hčer, ki se je bila navadila, da se je kasno vračala z dolgih izprehodov.

»Prizanašaj mi, nesrečni otrok, vsaj še teh par ur, dokler živim!« jo je proseče kregal.

Mariji se je oče smilil bolj kakor ženi. Ko je bil neki večer posebno slab, se je hudo ustrašila in je začela ostajati doma. Posedala je ob njegovi postelji in se je trudila, da bi mu olajšala bolečine.

»Ne, ne — z menoj je pri kraju, to vidim,« je ječal starec. »Samo tam, doma bi še okreval.«

»Pa pojdimo tja, oče, takoj pojdimo!« se je vdala.

»O, kaj neki čenčata!« se je jezila Vrtačnica. »Kaj bi tam? Tu je lepo, bolezen mine najprej tu!«

»Če pa oče želijo tja —?« je ugovarjala hči.

»In kaj bi bilo s tvojo službo, a? Ali to ni nič?«

»Službe so tudi tam, lepše in pametnejše!« je učil mož.

Vrtačnica je krčevito zajokala. Njena ihta je pokopala možev in hčerin lepi in pametni načrt.

Mariji odslej ni dala miru in pokoja ljubeča skrb, kako bi pomagala oslabelemu očetu. Predobri in bolehni mož je, kakor je videla, na ljubo ženi

opustil vsako misel o preselitvi v one lepe in zdrave domače kraje. O, če bi siromak imel vsaj vsega zadosti, kar mu je potrebno v onemogli betežnosti, da bi mu tako vidno ne umirale hirajoče moči! A kje vzeti denar? Njegova revna pokojnina in njena neznatna plačica, kolikor je ni mati potrošila za njene prešopirne obleke, sta komaj zadostovali za nujne vsakdanje potrebe. In kje so zdravila in priboljški za bolnika?

V tistih dneh šele je začela spoznavati vsakdanjo skrb in resnost življenja ter neizogibno potrebnost in vrednost denarja.

Niti z eno samo kratko mislijo se ni ustavljala ob preresnem in sanjavem Francetu. Vsi nemirni utripi njenega iskajočega srca so drhteli in uhajali k veselemu Emilu, ki je bil zmerom živahen in lahko miseln kakor ona sama. Takrat jo je bilo peklo in boleče žalilo, a zdaj se je v skesani hvaležnosti gorko spominjala, kako rahločutno in bratovsko ji je vsiljeval večje in manjše svotice, da bi imela kaj v roke vzeti, kadar bi si hotela nabaviti košček veselja, kakor je trdil s svojimi smejočimi se očmi.

»Zakaj ne bi vzela, če se imava rada?« je silil.

»Prav lepa hvala! Samo s tem ponižanjem mi prizanašaj!«

»Če bi mi videla v srce, ne bi mogla odklanjati!«

»In ti meni ne ponujati, če bi vedel, kako me to boli.«

»A jaz sem mislil, da bi imela kaj skupnega: Kar je žena, to je mož, pravi sveti Ambrož!« se je smejal.

»Sveti Blaž pa pravi, da je to laž!« se je hihotala še ona. »Samo ljubezen bodi najina skupna last!«

O, pa je niso oblegali samo taki spomini, — tudi vsi drugi dokazi njegove tople naklonjenosti so se ji obnavljali v skrbi in otožnosti polnem srcu.

Tako mehko in otožno torej je bilo Marijino duševno razpoloženje, ko je naenkrat spet srečala Emila. Iz trepetajočega srca ji je planila vsa kri v glavo; pred očmi so ji za trenotek zaplesali mavričasti kolobarji, in prsi so se ji napenjale in so padale v zatekljivem nemjru tesnega zadihovanja. A ko se ji je že čisto približal, so ji otrpnile noge in roke, na blede ustni pa se ji je siloma prikradel bolesten in proseč, a komaj viden nasmešek.

Tudi Emil je bil poln nemira. Ustnice so se mu tresle v čudnem drgetu, oči so sijale, lica gorela, a spregovoriti dolgo ni mogel niti besedice ne.

»O, duška, zlatica moja mala, kako sem srečen, da te spet vidim!« je dejal naposled in se je odihaval.

»Emil!« je dihnila in se je nasmehnila s toliko nežnostjo v naglasu, da jo je radostni mladenič hlepeče popadel za drobno roko, jo stiskal in ljubeče božal s svojimi drgetajočimi prsti kakor po dolgem času najden ljub in drag predmet.

»Tukaj ne moreva govoriti. Pojdiva v »Ljudski vrt«, če ti je prav.«

»Pojdiva, pojdiva, prosim,« je hvaležno soglašala, ker je bila vesela njegove obzirnosti.

Ko sta sedela tesno drug ob drugem na udobni klopici v mračni senci košatega kostanja in skrita za gostim grmom dehtečega jasmína, sta se opajala z nenadno radostjo lepega svidenja.

»Vse, kar sem zakrivil nehoté in nevedé, da si me zavrgla, hočem popraviti s kesom in z ljubeznijo, kakršne ni zmožen nihče več na svetu! Ampak brez tebe, sladka moja Marijica, glej, ne morem živeti! O —!«

»Odpusti, če moreš, ti in ne kali blaženega spomina na nepovračljive urice najine lepe ljubezni!«

»Ukaži, reci, — z vsem sem zadovoljen! Samo daj mi del svoje neskončne in presladke ljubezni, ki je nisem bil vreden in je nisem znal sproti zaslužiti!«

»Poljubi me, siromaček, ljubček moj!«

8.

Oče Vrtačnik je vsaj toliko okreval, da je mogel s postelje. Ampak močno slab je bil in posušil se je bil, kakor bi bil kdo meso zrezal ž njega. Zdravnik mu je odločno svetoval, da bi bilo nujno potrebno in prav, če bi mogel kam na drug zrak.

»O, domu, domu!« je rajalo bolnikovo srce in je drhtelo s svojim domotožnim hrepenenjem v domačo dolino.

Ali kako? Žena je mislila, da bi šel za zdaj sam. Saj ima tam dosti znancev in daljnjih sorodnikov. Z Marijo bi prišli nekoliko kasneje, ker tako nagloma selitev ni mogoča.

Prav. Mož je bil zadovoljen, le Marije mu je bilo žal. Skušal jo je pregovoriti, da bi zapustila vse in šla ž njim.

Hči bi se bila vdala, če bi je ne bila začela spet omamljati stara Emilova ljubezen, ki je pogajala nove presladke korenine. Njena ljubezen do Emila je udušila ljubezen do očeta.

Pa tudi Vrtačnica se je upirala, da bi ostala brez hčere, ker je zmerom mislila, kako škoda bi bilo, če bi se skrila hčerina velika lepota v tiste tihe, odljudne kraje.

»Službe vendar ne more kar tako pustiti. Vsaj odpovedati mora. Sicer se boš morda pa že premislil in se boš vrnil.«

Tako se je mož moral spet tiho vdati in je odpotoval v domače kraje sam samcat in bolan, kakor jih je pred davnimi leti zapuščal zdrav, mlad in krepak. — O, koliko bridkosti in prevar je preživel v tej dolgi dobi, kako se je moral boriti in poniževati, ko je v trdi službi razmetaval bogastvo svoje kipeče mladosti za medle žarke beraške milosti! In zdaj se vrača kot strt in nadložen invalid, ki išče zdravja in tolažbe na prsih izdane domače zemlje.

Ali ga bo hotela poznati, ko ni pila njegovega znoja in ni čutila njegove zvestobe in ljubezni? Da bi mu le dala, siromaku in skesanemu sinu, vsaj tih in ozek prostorček, kjer bi legle njegove odrevenele kosti k mirnemu in večnemu počitku! —

Vrtačnica moža ni pogrešala. Trdno je verovala, da bo pribežal nazaj; kajti kdor je kdaj živel v Trstu, ga ne pozabi nikoli več in če je še tako daleč in živi v ugodnih razmerah, hrepeni vendarle po lepem obmorskem biseru, po toplem sijaju južnega solnca!

Marija je z žalostjo mislila na svojega zapuščenega očeta. Zdelo se ji je, da sta z materjo grdo in brezsrčno pognali bolehnega moža iz hiše. To je tudi materi povedala kar brez ovinkov.

Žena je jokala, ali od jeze ali žalosti, bogve. A ko je videla, da njene solze nimajo toliko vpliva na ljubo in lepo hčer, kakor so ga imele na moža, se je prepirala in jezila.

Dekle je ni dosti poslušalo. Smejalo se je njenim solzam in se je veselilo svoje obnovljene sreče z lepim Emilom.

Mati je seveda vedela za njeno lahkomiselnost in je začela sitnariti nad njo.

»Kaj neki mislita! — Vzame naj te! Prisili ga!«

»Zakaj neki?« se je smejala hči.

»Ali ne misliš nič nase? Saj ne boš zmerom mlada in lepa!«

»Ko ne bom več mlada in lepa, se bom omožila.«

»Kdo te bo maral takrat in po vsem tem?«

»Pa naj pusti! V zakon ne bom silila.«

»Tako te tudi ne pustim! Dosti je bilo ljubimkanja.«

»No, grem pa za očetom. Saj to bi mi bilo še najljubše.«

»Za pet ran božjih, kaj pa bi tam?«

»To bi me ne skrbelo dosti.«

»Ne, tu ostaneš in glej, da si kmalu najdeš moža.«

»Saj imam Emila; kaj bi z možem?«

»Emil te mora vzeti.«

Marija se je smejala in je povedala veselemu prijatelju materine naklepe.

»A kaj ti praviš?« je vprašal.

»Jaz, zakaj jaz?«

»Ali tudi ti tako misliš?«

»O, kako jaz mislim, veš dobro. Samo tako, kakor je, se mi zdi lepo.«

»Kdo je nama porok, da tako ostane?«

»Ljubezen!« je vzkliknila in se ga je oklenila.

V njenem presrčnem srcu je sladkobolestno trepetala vroča ljubezen. Bila je polna vdanosti, kakor vsaka čuvstvena in ljubeča žena, ki misli v svoji neskončni požrtvovalnosti, da bi se brez njene ljubezni zrušil svet. Tudi njej se je zdelo, da ga ima šele zdaj prav presrčno rada in bi mu ne mogla odreči prav ničesar, in da je bilo vse, kar je bilo

prej, sama otročarija, prava nezmiselnost. V globoki ljubezni kakor ob tihi molitvi ga je hrepeneče gledala v sijajoče oči. In čim dalje ga je gledala, tem večje začudenje je vstajalo v žgočem kesu: Kako si mogla, si smela, čeprav samo za kratko dobo, pozabiti to svojo prvo, resnično in veliko ljubezen?

Kakor bi bila iskala blagega odpuščanja, se je mehko privila k Emilu in si je želela, da bi umrla v njegovem močnem naročju, ker bi velika blaženost tako trajala na vekov veke.

Emil ji je molče božal drobne kodre, ki so v obupu padali po belem čelu. Iz njenega toplega telesa je žehlala opojna miloba, ubirajoča njegove trepetajoče živce v zvijajoče se korobače, ki so ga bili po zavreli mladi krvi... Poljubljal ji je radostne oči, ki so žarele v samozavestnem zmagoslavju, v ljubki jamici na licih in smejoči se polni ustni.

Ko je splahnil burni naval, sta se predramila in sta se spogledala. In prvič jima je bilo, kakor bi se sramovala drug pred drugim.

»Ali si to res ti?« so se čudile oči.

»Kaj ti si to?« so se širile druge.

Oba sta hkrati umeknila pogled, ker ju je postalo groza neizogibne gotovosti, ki jima je pretila iz nezasenčenih oči.

»— in vendar ima tudi ljubezen svoj nujni konec!« je nazadnje dejal in blažeče pritisnil svoje lice k njenemu.

»Nikoli — ne sme —!« se je ustrašila.

»Kdo pozna jutri?«

»Ljubezen gleda v neskončnost!«

»Danes sem tu, jutri moram drugam; danes sem vesel in prost in tvoj, jutri se zgodi lahko kaj nasprotnega.«

»Zgodi naj se karkoli: — jaz te ne zapustim! Kamor pojdeš ti, tja vodi tudi moja pot.«

»Potem bi morala ubogati svojo mater in me potisniti v zakonske ojnice.«

»Nočem tega! Tako bi te izgubila!«

»Nekaj bi pa le morala misliti na bodočnost.«

»Tale blažena ura, tile sladki hipi so moja najlepša bodočnost! Njih se bom spominjala, ko bo življenje mlatilo po meni, in bom srečna ob lepih spominih!«

»Všeč bi mi bilo, če bi bila nekoliko resnejša.«

»Beži no — kakšen pa si?«

»Dà, včasih mislim nekoliko trgovsko.«

»Rajši te imam, če misliš po svoje, tako kakor včasih.«

»Prav, prav. Ali, veš, smiliš se mi, ko te premišljam.«

»Šmilim — zakaj?«

»Ker se bojim, da bo prav kmalu napočil dan, ko se ločita najini poti.«

»Emil!!«

»Oče mi piše, da bi prišel domu in prevzel trgovino.«

»Moj Bog, tega mi nisi še nikoli pravil.«

»Kaj naj bi bil segal v tvoj veseli, prešerni smeh? Počasi mi postaja pa vendarle težko. Kaj bo s teboj?«

»S teboj pojdem! Saj ni drugače mogoče!«

»Ravno to je popolnoma nemogoče, vidiš. Moji stariši ne bi nikdar trpeli tega.«

»Mislim, da jih ne bi šele spraševala. Saj tudi mojih nisva.«

»To je druga stvar, draga moja,« je dejal nekoliko trdo in jo je pogledal skoraj resno in strogo.

Kakor nož ji je šlo v srce: Moji stariši ne bi nikdar trpeli tega! — Kaj so njeni stariši toliko manj in slabši, da so to, kar je ona počenjala, morali prenašati?

Ali ta pomislek razžaljene otroške ljubezni je bil kratek. Pregnala ga je lahkomiselnost in prevzela lastna bridkost.

»Emil, moj Emil, imej usmiljenje z menoj!« je bridko zajokala in se ga je oklenila še tesneje z obema rokama kakor bi se bala, da ji že ta hip vzame milega prijatelja.

»Ne delaj mi krivice, Marijica! Kaj misliš, da je meni lahko ob vseh teh nujnih in neizogibnih mislih? Ali dolžnost, življenje, dom me kliče.«

»In kaj naj rečem jaz? Kaj nisem tudi jaz imela dolžnosti do starišev in do sebe, do sebe, razumeš? Ali sem kdaj pomišljala, ko si me vabil za seboj? Mar nisem drvela v svoji vdani ljubezni in brez preudarjanja o dolžnosti? In kaj je dolžnost navsezadnje? Kaj je to? Ali ni samo puhla rečenica

prostovoljne sužnosti? Zaslužnjen človek, hlapec ima dolžnosti! Kdor pa hrepeni po lepoti in popolnosti življenja, ne pozna tega bremena. Samo želja po užitku vseh življenjskih dobrin je njegova edina in prava zapoved.«

»O dekle, odkod imaš te čudne in prevratne misli? Kdo ti je zastrupil mehko dušo? Glej, vsak človek ima in mora imeti dolžnosti! Kdo te je zbeegal?«

»Kaj ti je do vira, če je studenčnica čista?«

»Saj to je: kalna je.«

»Vir je čist! A če brodiš po strugi, kdo je kriv, če se skali?«

»Danes se mi umikaš predaleč. Kako bi ti sledil v višave tvojih prelahkih sanj?«

»Vera ti manjka vame in vase! O, in jaz sem zmerom mislila, da je tvoja ljubezen kakor šepet spomladi, ki izroča vesele poslanice v zardela ušesa drhteče mladosti; — mislila, da je tvoje srce kakor zdrav planinec, ki stoji vrh najvišje gore, vihti v eni roki lahki klobuk, a drugo pozdravljajoče izteza proti zelenim dolinam z belimi vasmi in srebrnimi rekami med blagoslovljenim poljem, vriska in poje in se bratovsko tika s široko prirodo —.«

»No, no, Marija, kam pa? Na zemljo se vrni!«

»Karkoli povem, ti je preveč!«

»Ostani človek kakor si bila zmerom.«

»Ko sem prilagajala vsak živec svojega srca tvojim željam in sem v prevdani ljubezni preskakovala vse zapreke do tebe, sem v sijaju one radostne

sreče videla le tebe, ki si se mi zdel zvest in trden kakor moška beseda. — Če bi bila že takrat človek . . . !«

»Obadva sva živela po srcu, prosim!«

»In odslej torej ne več?«

»Trezno vsaj.«

Res, čas je za to. Kajti vse, kar ima čisto dekle, in česar nihče več ne more povrniti, vse sem ti v nekaki razkošni pijanosti razsipno zmetala pred noge! Kaj hočeš še, ko nimam ničesar več?«

»Ali nisem pobožno in spodobno sprejemal tvojih darov, in ali jih nisem zaslužil, ko sem vdano klečal pred žrtvenikom?«

»Kdaj si torej lagal: takrat ali zdaj?«

»Nisem lagal, ne hlinim se; ampak človeka, ki misli, ne morem utajiti v sebi.«

»Torej ti si misleč, a jaz samo čuvstvujoč človek —?«

»Sama tako praviš.«

»In ker je tako, umijva svoji duši in pozabiva?«

»Nikakor! — Zakaj bi izvajala najskrajnejše posledice, ki niso ne lepe ne potrebne?«

»Tako?«

»Kajti zakaj bi ubijala, kar nama je odpiralo veseli, srečni raj? Res je, več en ne more biti, — tudi Adam in Eva sta morala ven. Ali raj je bil le raj, ki bo živel v najinih srcih do konca dni.«

»Kako, ko umira že zdaj?«

»Ko bova daleč drug od drugega in bova samo s kratko in slabotno nitko še lovila pojemajoče živ-

ljenje, se nama bodo širile oči, bota podrhtevali zavzeti srci pred sliko, ki bo lebdela kot svetel in jasen odsev iz najine srečne mladosti. — Ne maživa spomina, ki naju čaka!«

Marija je med temi besedami tiho ihtela in se je obrnila, da bi odšla. Naenkrat pa se vrgla na mladeničeve prsi in je glasno zajokala.

9.

Solnce je bogato teklo z visoke modrine in je vabeče vleklo iz drameče se zemlje mlado pomlad. Kar se je bilo zamikalo pred rezko burjo, je podjetno sililo iz kipečih tal. Vsa vesela in glasna okolica je bila kakor šopiren šopek lepe neveste. Sladkobno opojen vonj dehtečega cvetja se je vozil nad njo in se je v lahkem vetru spuščal na skodrano morsko gladino, odkoder so velike oči zamišljenih ribičev ljubeče uhajale na cvetoče bregove, krepko se dvigajoče iz snivajočega morja do otožnih in tesnih kraških ograd.

Vsa okoliška pota so bila kar živà tržaških izletnikov. Toplo solnce je tudi njim izsiljevalo šegavost in razposajenost, pritajeno med hlastajočim delom v nemirnem, za dobičkom in užitkom stremem mestu. Lica so jim gorela, glas se jim je lomil, tako žejno so pila upehana in izsušena pljuča čisti, vonjavi zrak. Na redkih, ozkih traticah so se šegavo lovili gospodje s pretegnjenimi gospodičnami, ki so pretirano in priskutno vreščale, ko so se dajale ujeti nalašč in rade.

Marija in njena mati sta molče in mirno ob-
sedeli na prisojni klopici. Mimo njiju so nemirno
vrveli glasni izletniki, ki niso vedeli, kam se jim
mudi. Podili pa so jih v mestnem šumu in ropotu
razbičani in oboleli živci.

»Kaj bi begala z očmi po njih: ni ga, pa je!
Ali te nisem večkrat učila, da ga drži in obdrži?«
se je Vrtačnica obregala ob otožno hčer.

Marija je trdovratno molčala. Olajšujoč vzdih
je ujela v robec, ki si ga je pritisnila na usta, da ne
bi planila skrivana bolečina iz trpečega srca. Ali
mati prav pravi: Ni ga, pa je!

»Cmerenja je bilo do zdaj dosti, drugih ne-
umnosti pa več ko preveč. Priliko, ki se ti je sama
ponujala, si lahko miselno zamudila; glej, da dobiš
drugo in jo pametno primeš!«

Hči je trudno zamahnila z roko in je sklonila
glavo na prsi.

»Ali pa se vsaj okoristi z njo. Taka prismoda
pa mi ne bodi več kakor si bila doslej! Saj vidiš,
kako težko živiva. Draginja raste kar od jutra do
večera. Kaj bo, če te ne sreča pamet, da bi se nama
malo zaobrnilo?«

Mariji so se širile oči, kri ji je silila v glavo,
a v noge ji je legal svinec in po telesu so ji gomazile
groznične mravlje, tako je dreveneča strmela nad
razločnimi besedami lastne matere in se je ni upala
pogledati. Iz strahu in sramu ne.

»Le poglej Simoničevo Romo! Kako lepo je
pomagala vsem svojim in nazadnje ga je prisilila,

da jo je vzel. Njen brat, Italico, je šel z njeno pomočjo na visoko šolo. In kakšna gospa je zdaj! Vse se ji odkriva in klanja do tal, ko v svili in žametu šumi po izprehajališčih!«

Ženo je kar jezilo, ko tudi na potu proti domu ni mogla izvleči iz zamišljene hčere prave besede, da bi vedela, kako in kaj.

V Mariji se je pretrgalo zagrinjalo od vrha do tal. Matere zanjo ni bilo več. Izbrisala jo je iz svojih računov. S skesanim srcem se je bridko spominjala ubogega in zapuščenega očeta, ki ji je bil res edini pravi učitelj.

Ampak vsa mehka njena ljubezen je v blaznem hrepenenju hitela preko lepega morja v starodavno Florenco, kamor je za zmerom odšel nepozabni Emil. Spomin nanj jo je bridko bolel.

Lažje bi ji bilo, če bi se bil vsaj pošteno poslovil. Toda poslal ji je kratko pismo šele z doma, češ, da bi mu bilo osebno slovo pretežko.

Samo enkrat bi ga še rada videla, drugače mora skoprneti.

»S teboj pojdem, saj ni drugače mogoče!« mu je prisegala, ko še ni verjela v napovedano ločitev.

»Res, ni mogoče drugače! Za njim pojdem!« je drhtela in željno gledala po morju, ko sta šli po stari Openski cesti navzdol.

Solnce se je bilo ravno doteknilo morja; vsa mirna in nedogledna gladina je zagorela v čudovitem požaru. In ko so se navadile oči, se ti je zdelo, kakor bi jo bil prevlekel s samim čistim zlatom.

»Saj ni mogoče drugače!« je vpilo v Mariji in jo je, ko je po dolgih mukah dozorelo do odločilnega sklepa, čuvstveno pognalo za ciljem njenih vročih želja. Bilo ji je, kakor bi bila že od vsega začetka poznala svojo pot.

Brez ozira na mater in druge pomisleke se je naglo in skrivaj napotila v slavno Firence. Ko je bila že daleč na potu, so se ji vendarle začele porajati razne neprijetne misli. Ali samo ena misel, misel, da hiti k Emilu, ki ga bo vsaj še enkrat videla, je zlahka dušila vse druge. O, vlak ji je hitel mnogo prepočasi, v srcu ji je rastel nemir. Ampak kaj ji je ves svet s svojimi nazori in vzori vred, ko drvi pred njo hrepenenje k lepemu prijatelju, prvemu, ki ji je bil pokazal vrednost in lepoto življenja!

O, življenja se ji hoče, krepkega in živega, brez spon in ozirov, samo življenja in Emila. Ne-pozabni prijatelj je njeno svetlo solnce, pri njem je vsa njena sreča!

In kakor bi se bilo počasi dvigalo gosto zagrinjalo izpred čudokrasne slike njene mlade povesti, je s hlepečim hrepenenjem še enkrat drhtela v sladki omami, ki je bila prekratka in tako neskončno lepa.

Z zaprtimi očmi je ždela v kotu vozovnega predela in je zamaknjeno sanjala svoje odbegle sanje.

A ko je pridrhtela v Firence in je končno spoznala, da je prišla zaman, je skoraj umrla od žalosti. Emil se ji je bil skril. Njegovi domači so ji

osorno in po slugi dali povedati, da je odpotoval po trgovskih poslih v Afriko.

Kakor bi se bila težko predramila iz nemirnih sanj, je butnilo obnjo spoznanje. Naenkrat je z bridkostjo v prevaranem srcu razumela vse. Zdelo se ji je, da je v tistem hipu dozorela po razumu in razsodku. Ves njen sijajno zgrajeni in vseh nežnih in tihih sladkosti polni raj se je treskoma porušil. V silnem obupu je begala po lepem mestu ali pa je topo strmela v motni Arno. Vedela je, da je za vselej konec, kakor ji je bil napovedal sam Emil, in vendar se ji je kos za kosom trgalo srce.

Ali kaj je še hotela! Sredstev bi ji začelo zmanjkovati, in kaj bi, ko ni človeka, ki bi ji ljubeče podal roko. —

In spet je vriskal vlak po nedoglednih ravninah in je vihral po enoličnih furlanskih nižinah mimo prastarega Ogleja proti bogatemu Trstu. A kolikor bolj se je krčila pot, toliko nemirnejša je postajala Marija. Po dolgem času se je zopet spomnila svojega dobrega očeta. Domislila se je njegove bolezni in svojega šibkega sklepa, da bi bila šla z njim v one lepe in tihe domače kraje.

Dà, ali se ne bi bila ognila vsem bridkostim in razočaranjem? O, zakaj ni takrat poslušala glasu svoje vesti! V teh mislih je dozorel njen sklep: Kar mimo Trsta naravnost k očetu!

Pomirjena in skoraj zadovoljna sama s seboj se je stisnila v kot vozovnega predela in je skozi stisnjene trepalnice gledala svojo prelepo prvo mla-

dost, ki je lebdela pred njenim begajočim duhom . . . Sredi zelene dolinice se ji je na stežaj odprl sveti raj. Okoli doline so si podajali roke nizki, potlačeni grički, opasani s temnimi hostami in posejani z belimi vinskimi hrami. Iz hoste so se drobili gostoleči spevi nemotene radosti, z griča na grič so se lovili prešerni vriski, in iz vse doline je kipela v solnčnem sijaju proti jasnemu nebu ena sama prava in soglasna pesem . . . In učitelj s svojimi svetlimi očmi . . . In pripravnik z onimi vročimi ustnicami . . . Vse je videla še enkrat in ni vedela, ali bi se smejala ali jokala. —

Oče se je bil močno postaral in pootročil. Zdelo se je, da ga je prihod hčere bolj iznenadil kakor razveselil. Njenih muh se skoraj ni več spominjal.

Marija je hitro razumela, da je tukaj odveč. Tudi očetovi sorodniki so jo čudno gledali. Spoznala je, da se ji usoda piše drugod. In kakor je nenadoma prišla, je nenadoma odšla.

V Trstu je nastopila pot, ki ji je bila določena.

VSEBINA:

	Stran
V sobi štev. 12.	3
Domačija ob Temenici	25
Mana	55
Na polpotu	71
Za doto	83
Francka	108
Njena pot	130

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBIS 8

00000224942

